
REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E BUJQËSISË,
ZHVILLIMIT RURAL DHE
ADMINISTRIMIT TË UJRAVE

STRATEGJIA E UJITJES DHE KULLIMIT NË SHQIPËRI¹

Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave

Maj 2017

---

¹ Ky dokument është hartuar me asistencën teknike të Projektit të Burimeve Ujore dhe Ujitjes, të financuar nga Banka Botërore në kuadër të Marrëveshjes së Huasë IBRD- Loan No. 1211-AL.

Tabela e përmbajtjes	Faqe
Tabela e përmbajtjes.....	2
Fjalor.....	5
Shkurtime.....	8
Përmbledhje ekzekutive.....	9
Hyrje.....	13
1. Situata aktuale dhe sfidat për bujqësinë, ujitjen, digat dhe rezervuarët, kullimin dhe mbrojtjen nga përmytjet.....	14
1.1 Bujqësia.....	
1.2 Ujitja.....	
1.3 Kullimi	
1.4 Digat dhe shfrytëzimi i tyre.....	
1.5 Mbrojtja nga përmytjet.....	
1.6 Kuadri ligjor aktual për ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmytjet.....	
1.7 Marrëdhëniet institucionale aktuale për ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmytjet.....	
2. Përmbledhje e Pikave të Forta, të Dobëta, Mundësive dhe Rreziqeve.....	
2.1 Ujitja.....	
2.2 Kullimi.....	
2.3 Siguria e digave.....	
2.4 Mbrojtja nga përmytjet.....	
3. Vizioni, Parimet dhe Misioni.....	
3.1 Vizioni për sektorin.....	
3.2 Parimet bazë për ujitjen, kullimin, digat dhe mbrojtjen nga përmytjet.....	
3.3 Misioni.....	
4. Qëllimet dhe objektivat kyçe të politikave.....	
4.1 Komponenti strategjik 1: Ujitja.....	
4.2 Komponenti strategjik 2: Kullimi.....	
4.3 Komponenti strategjik 3: Digat dhe shfrytëzimi i tyre.....	
4.4 Komponenti strategjik 4: Mbrojtja nga përmytja.....	
5. Objektivat e politikës dhe masat strategjike.....	
5.1 Komponenti strategjik 1: Objektivat dhe masat për ujitjen.....	
5.1.1 Politika për ujitjen dhe bujqësinë.....	
5.1.2 Politika për zhvillimin e infrastruktures.....	
5.1.3 Politika për rregullimimet sektoriale.....	
5.1.4 Politika për qeverisjen e sistemit dhe institucionet	
5.1.5 Politika për administrimin e sistemeve të ujitjes.....	
5.1.6 Politika për financimin e ujitjes.....	
5.1.7 Ngritja e kapaciteteve.....	
5.2 Komponenti strategjik 2: Objektivat dhe masat për kullimin.....	

5.2.1	Politika për zhvillimin e sistemeve të kullimit.....
5.2.3	Politika për administrimin e sistemeve të kullimit.....
5.2.5	Politika për financimin e sistemeve të kullimit.....
5.2.5	Politika për ngritjen e kapaciteteve për kullimin.....
5.3	Komponenti strategjik 3: Objektivat dhe masat për shfrytëzimin dhe sigurinë e digave.....
5.3.1	Politika dhe kuadri ligjor për shfrytëzimin dhe sigurinë e digave.....
5.3.2	Politika mbi marrëdhëniet institucionale dhe financimin.....
5.3.3	Politika mbi funksionet dhe kompetencat e njësisë mbikqyrëse.....
5.3.4	Politika mbi rehabilitimin dhe modernizimin e digave dhe rezervuarve.....
5.3.5	Politika për ngritjen e kapaciteteve për menaxhimin dhe sigurinë e digave dhe rezervuarve.....
5.4	Komponenti strategjik 4: Objektivat dhe masat për mbrojtjen nga përmbytjet.....
5.4.1	Politika mbi menaxhimin e integruar të baseneve lumorë.....
5.4.2	Politika mbi zhvillimin e strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet.....
5.4.3	Politika mbi financimin e infrastrukturës së mbrojtjes nga përmbytjet.....
6.	Plan i Veprimit për zbatimin e kësaj strategjie.....
6.1	Komponenti strategjik 1: Ujitja.....
6.2	Komponenti strategjik 2: Kullimi.....
6.3	Komponenti strategjik 3: Siguria e digave.....
6.4	Komponenti strategjik 4: Mbrojtja nga përmbytjet.....
7.	Analiza e llogaridhënies, monitorimi dhe vlerësimi.....
7.1	Vështrim i përgjithshëm.....
7.1.1	Matricat e përgjegjësive.....
7.1.2	Indikatorët e performancës për monitorimin dhe vlerësimin.....
7.2	Komponenti strategjik 1: Ujitja.....
7.2.1	Matricat e përgjegjësive.....
7.2.2	Indikatorët e performancës për monitorimin dhe vlerësimin strategjik të ndërhyrjeve në ujitje.....
7.3	Komponenti strategjik 2: Kullimi.....
7.3.1	Matricat e përgjegjësive.....
7.3.2	Indikatorët e performancës për monitorimin dhe vlerësimin strategjik të ndërhyrjeve në kullim.....
7.4	Komponenti strategjik 3: Siguria dhe shfrytëzimi i digave.....
7.4.1	Matricat e përgjegjësive.....
7.4.2	Indikatorë potencialë të performancës për monitorimin dhe vlerësimin strategjik të ndërhyrjeve në sigurinë e digave dhe shfrytëzimin.....
7.5	Komponenti strategjik 4: Mbrojtja nga përmbytjet.....
7.5.1	Matricat e përgjegjësive.....

- 7.5.2 Indikatorët e performancës për monitorimin dhe vlerësimin strategjik të ndërhyrjeve për mbrojtjen nga përmbytjet.....
- 8. Financimi i qëndrueshem i ujitjes, kullimit, sigurisë dhe shfrytëzimit të digave dhe mbrojtjes nga përmbytjet.....
  - 8.1 Parimet e financimit efektiv dhe të qëndrueshëm.....
  - 8.2 Financimi i rehabilitimit, modernizimit dhe menaxhimit të ujitjes.....
  - 8.3 Financimi i rehabilitimit dhe modernizimit të sistemeve të kullimit.....
  - 8.4 Financimi i rehabilitimit dhe modernizimit të digave dhe rezervuarve.....
  - 8.5 Financimi i mbrojtjes nga përmbytjet dhe përgjegjësitë.....
- 9. Angazhimi i burimeve për mbështetjen e kësaj strategjie.....

Fjalor

Fond kapital rezervë	Një fond i krijuar gradualisht nga Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkisë ose nga OPU-ja, i cili përdoret për rehabilitime të vogla periodike dhe përmirësime në skemat e ujitjes dhe kullimit
Kullim	Largimi i ujërave nga të mbjellat dhe tokat bujqësore e rurale
Kosto fikse	Kosto të cilat duhen çdo vit, pavarësisht dinamikës së ngjarjeve
Kostot variabël	Kostot që nevojiten për sigurimin e shërbimit të kërkuar
Menaxhim i përmbytjes	Kontroll i ujërave dhe drejtimi i tyre për të minimizuar dëmtimet nga përmbytjet
Mbrojtje nga përmbytja	Mbrojtja e popullsisë dhe pronës nga efektet e dëmshme të përmbytjes, përfshirë parandalimin dhe masat zbutëse ndaj rrezikut nga përmbytjet
Hidrovor	Stacion pompimi për kullimin
Ujitje	Sigurimi i ujit për të mbjellat për të plotësuar nevojat për ujë dhe mundësuar rritjen e duhur të tyre
Performanca e ujitjes	Niveli i sigurimit të ujit për ujitje në mënyrë eficiente, në kohë, sasi dhe ndarje të barabartë
Menaxhimi i ujitjes	Marrja nga burimi, transportimi, shpërndarja, përdorimi dhe kullimi i ujit për ujitje
Auditim për menaxhimin e ujitjes	Një inspektim/vlerësim periodik i gjendjes funksionale të sistemit ujitës/kullues dhe cilësisë së qeverisjes, sigurimit të shërbimeve të ujitjes dhe praktikave të menaxhimit financiar të një sistemi ujitje dhe kullimi. Qëllimi kryesor i këtij auditimi është identifikimi i nevojave për përmirësime nga Njësia e Ujitjes dhe Kullimit të bashkisë dhe OPU-ve duke rekomanduar dhe mbështetjen që duhet të sigurohet
Transferimi i menaxhimit të ujitjes	Transferimi i përgjegjësive dhe autoritetit për qeverisjen, menaxhimin dhe financimin e sistemit të ujitjes nga qeveria qendrore tek bashkitë dhe OPU-të

Tarifa e shërbimit të ujitjes	Pagesë që përdoruesit e ujit duhet të paguajnë brenda një sezoni ujitje për koston e sigurimit të ujit për ujitje në parcelat e tyre.
Plani i shërbimit të ujitjes	Plan për të gjitha aktivitetet e lidhura me ujitjen, menaxhimin dhe mirëmbajtjen, i cili përfshin mobilizimin e stafit të kërkuar, grafikun e ujitjes dhe aktivitetet e mirëmbajtjes, takime, monitorimin e performancës si dhe çdo kërkesë tjetër në mbështetje të një performance sa më të kënaqshme për sistemin e ujitjes/kullimit
Sistem ujitës i madh	Mbulon një sipërfaqe mbi 5 000 ha
Tarifa e mirëmbajtjes	Pagesa e bërë nga të gjithë pronarët e tokës brenda zonës potenciale të shërbimit të ujitjes për të mbuluar kostot fikse të ujitjes, që përfshijnë shpenzimet për mirëmbajtjen e sistemit ujitës/kullues, stafin dhe zyrën
Plan i Përmirësimit të Menaxhimit	Një plan i thjeshtë i përgatitur nga Njësia e Ujitjes dhe Kullimit apo OPU-ja për mënyrën sesi ata do përmirësojnë politikat, procedurat dhe performancën e menaxhimit të tyre
Sistem ujitës mesatar	Mbulon një sipërfaqe nga 1000 deri 5000 ha
Buxhet sipas nevojës	Buxhet që bazohet në mjete efikente për arritjen e standardit të shërbimit për të cilin është rënë dakord
Menaxhim i ujitjes me pjesëmarrje	Përfshirja e fermerëve në projektet e ujitjes, konsultime me fermerët në çështjet e ujitjes, kontributi i fermerëve në mirëmbajtjen e sistemit ujitës, sigurimi i shërbimeve të ujitjes nën mbikëqyrjen apo drejtimin e fermerëve.
Skema të vogla ujitje	Mbulojnë sipërfaqe më pak se 1000 ha
Statuti i OPU	Dokumenti themelor i OPU-së ku jepet informacion standard për OPU-në dhe mundëson OPU-në të fitojë statusin e saj ligjor.
Akte nënligjore të OPU-së	Organizimi, procedurat, rregulloret e brendshme dhe sanksionet e OPU-së

Shkurtime

KM	Këshilli i Ministrave
MBZHRAU	Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave
MF	Ministria e Financave
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme
DPAUT	Drejtoria e Përgjithshme e Administrimit të Ujërave dhe Tokës në MBZHRAU
DUK	Drejtoria Rajonale e Ujitjes dhe Kullimit
BRK	Bordet Rajonale të Kullimit
NjUKB	Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e Bashkisë
BE	Bashkimi Europian
PBB	Prodhimi i Brendshëm Bruto
U&K	Ujitja dhe Kullimi
BNRZH	Banka Ndërkombëtare për Rindërtim dhe Zhvillim (Banka Botërore)
TMU	Transferimi i Menaxhimit të Ujitjes
EOU	Ekipi i Organizimit të Ujitjes
PPM	Plan i Përmirësimit të Menaxhimit
Sh&M	Shfrytëzim & Mirëmbajtje
ShMM	Shfrytëzim & Mirëmbajtje, Menaxhim
MUP	Menaxhimi i Ujitjes me Pjesëmarrje
BB	Banka Botërore
PBUU	Projekti i Burimeve Ujore dhe Ujitjes
GPU	Grup i Përdoruesve të Ujit
OPU	Organizatë e Përdoruesve të Ujit
PShU	Plani i Shërbimit të Ujitjes

Përmbledhje ekzekutive

Strategjia për Ujitjen dhe Kullimin në Shqipëri është përgatitur nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave me asistencën teknike të Projektit të Burimeve Ujore dhe Ujitjes, të financuar nga Banka Botërore në kuadër të Marrëveshjes së Huasë IBRD-Loan No. 1211-AL, pas konsultimeve të gjera me shumë aktorë.

Kjo strategji përfshin një përshkrim të situatës aktuale dhe sfidat kryesore për ujitjen, kullimin, digat dhe rezervuarët dhe mbrojtjen nga përmbytjet. Sistemet e ujitjes dhe kullimit janë përkeqësuar pas shumë vitesh pa mirëmbajtjen dhe riparimet e duhura. Ndryshimet e nevojshme që po ndodhin në strukturën e kulturave bujqësore dhe metodat e përdorimit të ujit, si dhe ndryshimet klimatike, kërkojnë modernizimin e sistemeve për të lejuar një efikasitet më të mirë të përdorimit të ujit, menaxhim më intensiv dhe procedura financiare më të besueshme. Digat kanë rreth 45% të kapacitetit të projektuar për arsye të mbushjes me aluvione. Rritja e frekuencës dhe vendndodhjes së përmbytjeve kërkon ndryshime në infrastrukturën e mbrojtjes nga përmbytjet, sistemet e paralajmërimit dhe reagimit.

Strategjia identifikon pikat e forta, pikat e dobëta, mundësitë dhe rreziqet për ujitjen, kullimin, digat dhe rezervuarët si dhe mbrojtjen nga përmbytjet. Misioni që sugjeron strategjia për nën-sektorët e ujitjes dhe kullimit brenda fushës së veprimit të Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave (MBZHRAU) është optimizimi i të gjithë investimeve në ujitje, kullim dhe mbrojtjen nga përmbytjet me qëllim zgjerimin dhe bërjen të qëndrueshme të sistemeve të ujitjes, përmbytjes e nevojave për kullim dhe mbrojtjen e popullsisë dhe pronave nga përmbytjet. Kjo përfshin sigurimin e menaxhimit të qëndrueshëm dhe produktiv të sistemeve të ujitjes dhe kullimit, përmirësimin e përdorimit eficient të ujit dhe shpërndarjen e barabartë, krahas me reduktimin e rezikut nga përmbytjet dhe shkatërimin të digave. Vizioni i sugjeruar për këta katër nën-sektorë jep një projeksion se si duhet të jenë ata në 10 deri 20 vitet e ardhshme.

Në të jepet një listë me parimet udhërrëfyese për sektorin në nivelet politike, ligjore, institucionale dhe operacionale. Këto janë:

1. Krijimi i një bujqësie të ujitëshme produktive, fitimprurëse dhe të qëndrueshme;
2. Krijimi i klasës së mesme përmes një strategjie që ndihmon fermerët e vegjël dhe punësimin në zonat rurale;
3. As bujqësia as ujitja nuk mund të zhvillohen më tepër, nëse nuk zhvillohen së bashku;
4. Shërbimi i ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmbytjet janë funksione publike;
5. Menaxhimi dhe zhvillimi me pjesëmarrje i ujitjes;
6. Harmonizimi me parimet dhe strategjinë e Menaxhimit të Integruar të Burimeve Ujore;
7. Bashkëfinancimi i orientuar nga kërkesa i investimeve me kushtin “subvencione të zgjuara”, që motivon investimet lokale në sistemet e ujitjes dhe kullimit;
8. Mekanizma nxitës dhe llogaridhënës për të mbështetur arritjen e standarteve të pranueshme të kushteve të shërbimit;
9. Adaptimi në kohë ndaj ndryshimeve të pritëshme klimatike;
10. Buxhetimi sipas nevojave për shërbimin e ujitjes dhe kullimit;
11. Tarifa për shërbimin e ujitjes në nivel-sistemi;
12. Parandalimi ose shmangja e dëmeve dhe dëmtimeve nga uji;

13. Të drejta dhe mundësi të barabarta për rolin dhe autoritetin vendim marrës për qeverisjen, menaxhimin dhe financimin si për burra dhe për gra.

Këto, janë parimet që shoqërojnë shumicën e objektivave politike dhe masat strategjike.

Qëllimet kryesore në nën-sektorin e ujitjes janë rivendosja (rikthimi) i ujitjes në sipërfaqen potenciale të ujitshme, për prodhimin në shumë zona të kulturave bujqësore me vlerë të lartë si perimet dhe drurët frutorë etj, financimi i duhur për kostot fikse dhe variabël të menaxhimit dhe menaxhimi i sistemeve ujitës në mënyrë të tillë, që degradimi i kanaleve dhe veprave të ulen në minimumin e mundshëm.

Qëllimet kryesore të nën-sektorit të kullimit janë sigurimi i pajisjeve, stafit dhe buxhetit të mjaftueshëm për programin e kullimit, mobilizimi i buxheteve të mjaftueshme për kryerjen e punimeve periodike të pastrimit në përputhje me prioritetet, dhe shkalla e heqjes së dherave në kanalet kullues të jetë e njëjtë me atë që akumulohet në to.

Qëllimet kryesore për sigurinë dhe shfrytëzimin e digave në Shqipëri janë sigurimi i sasisë së kërkuar të ujit për ujitje, duke i rikthyer në kapacitetin e projektuar (heqje aluvionesh nga kupa e rezervuarëve) apo dhe më tej duke rritur kapacitet akumuluese të rezervuarëve e duke ndërtuar rezervuarë të rinj, për të përballuar edhe shtimin e kërkesës si pasojë e ndryshimeve të pritëshme klimatike; përmirësimi dhe zbatimi i standardeve të sigurisë për digat; abandonimi i digave me probleme sigurie të cilat nuk janë funksionale dhe nuk janë financiarisht të justifikueshme për t'u rehabilituar.

Qëllimet kryesore të nën-sektorit të mbrojtjes nga përmbytjet, për atë pjesë që MBZHRAU është përgjegjëse, janë mbrojtja e shtëpive, ndërtesave dhe pronave të tjera nga dëmet dhe dëmtimet nga përmbytjet, riparimi, rehabilitimi dhe modernizimi i të gjitha strukturat e mbrojtjes nga përmbytjet, të cilat kanë nevojë për investimeve të tilla, zhvillimi i strukturave shtesë për mbrojtjen nga përmbytjet ku ato janë të nevojshme, trajnimi i stafit të Drejtorive të Ujitjes dhe Kullimit dhe Bashkive për monitorimin e gjendjes funksionale të infrastrukturës së mbrojtjes nga përmbytjet.

Kapitujt në vijim përmbajnë një set qëndrimesh politike dhe strategjike për ujitjen, kullimin, digat dhe rezervuarët dhe mbrojtjen nga përmbytjet. Të gjitha janë në një linjë me misionin dhe objektivat e sektorit, parimet udhëheqëse dhe qëllimet.

Plani i veprimit për atë çfarë do të bëhet për çdo nën-sektor është dhënë me projeksionet kohore (afat-shkurtër, afat-mesëm, afat-gjatë), me vlerësimet e kostove të çdo veprimtarie në agjenden e implementimit, dhe rezultatet e pritshme.

Kapitulli 9, spjeron se si do të caktohen përgjegjësitë kryesore për zbatimin e kësaj strategjie dhe se si palët do të jenë përgjegjëse për të kryer përgjegjësitë e tyre në përputhje me parimet themelore të strategjisë. Strukturat ose organizatat që do përfshihen në matricat e përgjegjësive janë: Këshilli i Ministrave, Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, Ministria e Brendshme, Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit pranë bashkive dhe Organizatat e Përdorimit të Ujit.

Transparenca në lidhje me performancën e aktorëve të përfshirë në zbatimin e strategjisë është thelbësore për të siguruar llogaridhënien e tyre ndaj politikës dhe strategjisë së qeverisë. Matja e performancës së aktorëve në lidhje me strategjinë është thelbësore për të siguruar llogaridhënien. Kjo përfshin performancën në mobilizimin e burimeve, në zbatimin e strategjisë dhe arritjen e rezultateve dhe impaktit të dëshiruar.

Treguesit e propozuar të performancës për vlerësimin e katër aspekteve të strategjisë, përfshijnë katër kategori:

1. **Inputet** - shkalla në të cilën janë mobilizuar fondet e nevojshme dhe inputet e tjera;
2. **Zbatimi** - Shkalla në të cilën janë arritur objektivat e zbatimit;
3. **Rezultatet e menjëhershëm** - shkalla në të cilën rezultatet e pritshme të menjëhershme ose të drejtpërdrejta janë arritur;
4. **Impakti përfundimtar** - Shkalla në të cilën impakti përfundimtar i pritshëm është arritur.

Përsa i përket financimit, sipas vlerësimit të bërë nga MBZHRAU, për një periudhe 10 vjeçare kostoja totale e rehabilitimit dhe modernizimit të infrastrukturës së ujitjes për të mundësuar ujitjen në sipërfaqen potencialisht të ujitshme prej 360 000 ha është rreth 253.6 milion USD, ndërsa kostoja për rikthimin e infrastrukturës së kullimit në parametra optimal në sipërfaqen potencialisht të kullueshme prej 280 000 ha është rreth 56.5 milion USD.

Rehabilitimi i 410 digave (ose rreth 65% e numrit të përgjithshëm) për rritjen e sigurisë së tyre dhe garantimin e burimeve ujore për skemat egzistuese vlerësohet në rreth 130.2 milion USD.

Ndërsa rritja e sigurisë së mbrojtjes nga përmbytja lumore dhe detare, nëpërmjet rehabilitimit/ rikonstruksionit të argjinaturave egzistuese dhe ndërtimit të strukturave reja, vlerësohet në rreth 276.8 milion USD.

Ne total, kostoja e vlerësuar për rehabilitimin dhe modernizimin e infrastruktures së ujitjes, infrastrukturës së kullimit, digave të rezervuareve të ujitjes dhe objekteve të mbrojtjes nga përmbytja është rreth 717 milion USD.

Me kontributin e MBZHRAU dhe të 61 bashkive, brenda vitit 2017 sipërfaqja e ujitshme (me infrastrukturë të rehabilituar pjesërisht/plotësisht) pritet të arrijë në rreth 220 000 ha.

Në kushtet e reja të decentralizimit të kompetencave dhe përgjegjësive në sektorin e ujitjes dhe kullimit, bashkitë do të marrin masat e nevojshme për mbledhjen e tarifës së ujitjes nga gjithë pronarët e tokave brenda zonës së mundëshme të shërbimit të ujitjes. Kjo do të mbulojë kostot fikse të ujitjes, duke përfshirë shpenzimet e mirëmbajtjes, stafin dhe zyrat. Tarifa e shërbimit të ujitjes do të mbulojë kostot e ndryshueshme të ujit për ujitje të siguruar faktikisht për ata fermerë, të cilët hyjnë në marrëveshje shërbimi me Njësinë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkisë.

Megjithatë, asnjë nga investimet e përmendura më sipër nuk do të jetë me efektivitet, nëse nuk sigurohet mirëmbajtja dhe operacionet e duhura nga institucione dhe praktika menaxhimi efektive. Kjo nënvizon prioritetet që duhet të vendosen në reformat institucionale dhe ndërtimin e kapaciteteve.

Hyrje

Strategjia për Ujitjen dhe Kullimin në Shqipëri është përgatitur nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave me asistencën teknike të Projektit të Burimeve Ujore dhe Ujitjes, të financuar nga Banka Botërore në kuadër të Marrëveshjes së Huasë IBRD-Loan No. 1211-AL, pas konsultimeve të gjera me shumë aktorë.

Kjo strategji përmban një përshkrim të situatës aktuale dhe sfidave për ujitjen (përfshi këtu digat dhe rezervuarët), kullimin dhe mbrojtjen nga përmytjet, një përmbledhje të pikave të forta, të dobëta, mundësitë dhe rreziqet, një vizion për të ardhmen e sektorit, parimet udhërrëfyese, qëndrimet politike dhe strategjike dhe një listë veprimesh e masash me kohën e zbatimit të tyre. Vlerësimet e kostove janë përfshirë në kapitullin 8.

Shqipëria ndodhet në Europën Juglindore dhe në pjesën perëndimore të gadishullit të Ballkanit. Terreni shqiptar është më së shumti malor. 77% e territorit është zonë kodrinore-malore. Pjesa kryesore e terrenit fushor gjendet në pjesën perëndimore, në fushat përgjatë bregut të detit Adriatik.

Klima e Shqipërisë është mesdhetare, me verë të nxehtë e të thatë, dhe dimër të ftohtë e të lagësht. Mesatarja vjetore e reshjeve është 1,485mm. Mesatarja vjetore e reshjeve në zonat malore është rreth 3 000 mm, ndërsa në zonat fushore të ultësirës perëndimore rreth 1 000 mm. 70% e reshjeve ndodhin në periudhën midis muajve tetor–mars, veçanërisht gjatë muajit nëntor. Korriku dhe gushti janë muajt më të thatë.

Shqipëria ndahet në gjashtë basene lumore: Drin-Bunë, Ishëm-Erzen, Shkumbin, Seman dhe Vjosë. 66% e sipërfaqes të këtyre baseneve ndodhet brenda territorit të Republikës së Shqipërisë. Një e treta ndodhet në Mal të Zi, Maqedoni, Kosovë dhe Greqi. Totali i rrjedhës ujore vjetore vlerësohet rreth 39.22 miliard m³/vit, nga të cilat rreth 95% derdhet në detin Adriatik dhe vetëm 5% në detin Jon. 86% e rrjedhës ujore ndodh në periudhën midis muajit tetor-maj, keshtu që është thelbësore që kapaciteti grumbullues me ujë i rezervuarëve të sigurojë ujë përgjatë sezonit të vegjetacionit në verë. Sidoqoftë kapaciteti grumbullues i rezervuarëve është zvogeluar merreth 45% e kapacitetit të projektuar për shkak të depozitimit të aluvioneve. Ujërat nëntokësore kontribuojnë me rreth 23% të rrjedhës totale vjetore. 80% e nevoja të popullatës për furnizim me ujë plotësohen nga shfrytëzimi i ujërave nëntokësore.

Spektori energjetik përdor rreth 14 miliard m³ ujë në vit nëpërmjet shfrytëzimit të sistemit të hidrocentraleve. Ujitja përdor vetëm rreth 1 miliard m³ ujë në vit. Për shkak se vetëm 20% e sasisë vjetore të reshjeve ndodhin në muajt e verës, ujitja është e paevitueshme. Kullimi dhe mbrojtja nga përmytjet bëhen të paevitueshme në muajt e tjerë të vitit, sidomos fund vjeshtë–fillim dimri, fund dimri–pranverë.

Qëndrimet politike të paraqitura më poshtë spjegojnë cilat janë prioritetet e qeverisë, ndërsa qëndrimet e strategjisë dhe Plani i Veprimit spjegojnë se si këto prioritete do të implementohen dhe në cilat afate kohore.

1. Situata aktuale dhe sfidat për bujqësinë, ujitjen, kullimin, digat, rezervuarët, dhe mbrojtjen nga përmbytjet

1.1 Bujqësia

Në Shqipëri, bujqësia zë rreth 50% të punësimit dhe 19% të PBB-së. Në total, toka bujqësore zë një sipërfaqe prej 695,000ha (24% të sipërfaqes totale të vendit), 80% është në pronësi private dhe 20% në pronësi shtetërore. Madhësia mesatare e fermës shkon në rreth 1.26 ha dhe ndahet në mesatarisht 4.7 parcela, që nënkupton se madhësia mesatare e parcelës shkon në vetëm 0.27 ha. Kulturat kryesore që mbillen janë perimet, pemët frutore, vreshtat, ullinjët, drithërat dhe kulturat foragjere.

Disa nga shqetësimet e qeverisë për bujqësinë përfshijnë nevojën për konsolidimin e tokës të operacioneve në fermë apo të pronësisë, me qëllim përmirësimin e:

1. aksesit ndaj kapitalit dhe të produktivitetit,
2. mundësisë për përzgjedhje më të mirë të kulturave bujqësore,
3. varieteteve dhe standarteve të kultivimit të krahasueshme me standartet ISO, që përdoren në vendet europiane, dhe
4. mundësisë për të plotësuar nevojat e tregjeve lokale dhe rritjen e eksporteve.

Qëllimet kryesore të qeverisë për bujqësinë janë rritja e prodhimit për njësi sipërfaqe dhe gradualisht dhe të sasisë së ujit të destinuar për ujitje, ashtu si dhe rritja e punësimit në sektorin bujqësor dhe të ardhurave që gjenerohen nga ky sektor. Ujitja dhe kullimi janë faktorë kyç në arritjen e këtyre qëllimeve.

Bujqësia është një sektor me mundësi të medha për punësimin, veçanërisht për gratë. Në vitin 2012, punësimi i grave në sektorin bujqësor është më i lartë se ai i burrave, ndërkohë që vetëm 21,527 janë ferma me pronare femra, krahasuar 329,389 ferma me pronarë meshkuj. Në Shqipëri, gratë luajnë një rol të rëndësishëm në fermat familjare, i cili mund të konsiderohet i barabartë me atë të burrave. Ato janë të përfshira në të gjitha detyrat bujqësore dhe në marrjen e vendimeve në lidhje me kulturat dhe planin e mbjelljeve.

1.2 Ujitja

Situata aktuale

Aktualisht në Shqipëri, sipërfaqja që mund të ujitet vlerësohet në rreth 360,000 ha. Në vitin 2014 aksesit për ujitje shtrihej në një sipërfaqe prej 120 000 ha ose rreth 30% të sipërfaqes potencialisht të ujitshme. Skemat ujitesë janë projektuar me një hidromodul 0.8-1.2 litër/sekond/ ha, me një normë të ujitjes 2000-7000 m³/ha. Megjithatë skemat me gravitet janë projektuar me efikasitet prej 70% (30% humbje), efikasiteti aktual varion nga 30-60%.

Gjatësia totale e kanaleve ujitesë është 25,000 km, nga të cilat 2,000 km kanale kryesore, 6,200 km kanale sekondarë dhe 16,800 km kanale terciarë.

Sistemi ka nevojë për rehabilitim dhe modernizim. Një pjesë e kanaleve ujitesë dhe veprave të artit në to, kryesisht për shkak të mungesës së mirëmbajtjes ciklike, janë jashtë funksioni dhe nga

360,000 ha sipërfaqe potencialasht të ujitshme, kanë nevojë për rehabilitim të plotë rreth 140,000 ha ku nuk realizohet ujitja (përfshi dhe ujitjen me ngritje mekanike me stacione pompimi), ndërsa në sipërfaqen tjetër prej rreth 220 000 ha, për të siguruar ujitje të qëndrueshme, nevoiten rehabilitime të pjeshme dhe mirëmbajtje vjetore. Eshte vlerësuar se nga sistemi duhen larguar rreth 8-10 milion m³ dhera, të vishen me beton rreth 50% e kanaleve kryesore dhe dytësore (rreth 5000 km) si dhe rikonstruksioni i veprave të artit (vepra të marrjes së ujit, tombino, priza, ura etj).

Rreth 640 stacione pompimi janë përdorur për ujitjen e rreth 110 000 ha, por që aktualisht pothuajse të gjithë këto stacione pompimi janë jashtë funksioni, kryesisht për shkak të çmimit të lartë të energjisë, mirëmbajtjes në nivele të ulëta, dëmtimeve apo vjedhjeve. Është vlerësuar se për rikthimin e ujitjes në maksimum në rreth 75 000 ha, duhen rikonstruktuar rreth 300 stacione pompimi (me lartesi ngritje mesatarisht 50 meter) dhe skemat ujitëse përkatëse. Për këtë, kërkohen financime të mëdha jo vetëm për rehabilitim e infrastrukturës, por edhe për mbulimin e shpenzimeve për energjinë elektrike, që në total vlerësohen në 7-8 milion USD/sezon ujitës. Vënia në punë e stacioneve mund të bëhet e mundur nëse do të subvencionohet kostoja e energjisë nga buxheti i shtetit, të paktën në fazat e para. Kjo do të vinte në kushte të barabarta të gjithë fermerët që kanë nevojë për uje për ujitje, pamvarësisht skemës ujitëse me gravitet apo me stacion pompimi.

Menaxhimi i ujitjes përballet me një numër problematikash, të tilla si:

1. vështirësia që fermerët kanë për të punuar së bashku,
2. cilësia e ulët e shërbimit të ujitjes,
3. mirëmbajtje e pamjaftueshme,
4. infrastrukturë ujitëse jo funksionale,
5. nivel i ulët i pagesës për tarifën e shërbimit të ujitjes (sipas një vlerësimi të Bankës Botërore më pak se 5% e vlerës bruto të prodhimit),
6. menaxhim financiar i dobët apo jo transparent,
7. pasiviteti i OPU-ve, monitorim i dobët i performancës menaxheriale,
8. nivel i ulët konsultimi apo i pranisë së ekspertëve në OPU, dhe
9. nivel i pamjaftueshëm i SH&M nga OPU-të.

Veç këtyre, edhe ndryshimet e shpeshta në ekonomi, urbanizim dhe plakja e popullsisë rurale, kanë ndikuar në përkeqësimin e performancës të sistemeve të ujitjes dhe kullimit dhe zvogëlimin e sipërfaqes së ujitur.

MBZHRAU dhe Bordet e Kullimit nuk kanë pasur mundësinë të monitorojnë dhe të rrisin kapacitetet brenda OPU-ve, çka bëri të qartë nevojën e ngritjes së një strukture në nivel të mesëm ndërmjet qeverisë qendrore dhe OPU-ve, e cila do të ketë përgjegjësinë për administrimin e kanaleve të dyta të skemave ujitëse të mëdha dhe veprat e marrjes dhe kanalet kryesore për skemat e mesme të ujitjes. Me qëllim bërjen e skemave të ujitjes më produktive dhe më të qëndrueshme duhet që Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit dhe bashkitë e reja të punojnë së bashku në partneritet edhe me OPU-të si dhe të rrisin kapacitetet e tyre. Qeveria tashmë i ka kaluar këto funksione tek 61 bashkitë, në zbatim të ligjit Nr. 139/2015 “Për vetëqeverisjen vendore” dhe VKM No. 1108, dated 12.30.2015, “Për transferimin nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave tek bashkitë, të infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit, të personelit dhe aseteve të luajtshme dhe të paluajtshme të bordeve të kullimit”.

Megjithatë, në rrethanat e duhura, arritja e niveleve të kënaqshme të financimit për kostot operacionale për mbulimin e shërbimit të ujitjes është e mundur, dhe OPU-të, nëse trajnohen dhe mbështeten, mund të bëhen funksionale. Referuar një vlerësimi të bërë në vitin 2003 për performancën e mbi 200 Shoqatave të Përdoruesve të Ujit (SHPU), rezultoi se 49% e tyre u rankuan me nivel të kënaqshëm performance përsa i takon aspekteve institucionale, menaxheriale dhe financiare. Megjithëse fermerët shpesh kanë ndjesi të ulet besimi ndërmjet tyre, është e qartë se SHPU-të nuk dështuan vetëm për faj të tyre. Në një shkallë të gjerë ato dështuan se strukturat shtetërore përgjegjëse, nuk punuan në partneritet me to në terma afatgjatë apo nuk vazhduan të ndërtojnë kapacitete lokale dhe sigurojnë shërbime mbështetëse për to.²

Sfidat kryesore

Mungesa e besimit midis fermerëve, dhe fermerëve dhe strukturave shtetërore përkatëse është mjaft i përhapur. Kjo është e lidhur me një ndjesi të dobët të integritetit bashkëpunues brenda komuniteteve. Për të kapërcyer këtë do të duhet një menaxhim i qëndrueshëm me pjesëmarrje, planifikim dhe vendimmarrje e përbashkët, si dhe ndihmë nga strukturat shtetërore bazuar në veprimtaritë e kushtëzuara nga fermerët. Mungesa e përfshirjes së bashkive në administrimin dhe financimin e sistemeve të ujitjes, ka çuar në mungesën e drejtimit, mbështetjes, kontrollit dhe balancave midis strukturave shtetërore dhe OPU-ve. Gjithashtu për OPU-të ka pasur mungesa për formimin e kapaciteteve. Është e qartë se OPU-të duhet të kenë një partneritet të vazhdueshëm me strukturat përkatëse shtetërore, për t'i ndihmuar që të zhvillojnë kapacitetet e tyre. Kjo do përfshijë bashkitë dhe Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, në hartimin e planeve të shërbimit të ujitjes, buxhetin, tarifat dhe monitorimin e performancës. OPU-të do të marrin përsipër gradualisht përgjegjësi në rritje duke u trajnuar dhe kur demonstrojnë dëshirë/interes për to.

Aktualisht, për periudhën 2017-2020, për infrastrukturen e ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmytja janë parashikuar rreth 75 milion USD, nga të cilat rreth 35% e zenë shpenzimet për operim dhe mirëmbajtje. Ky financim pritet të rritet nepermjet tranfertave të pakushtëzuara dhe specifike për bashkitë si dhe duke mobilizuar burime për projekte shtesë për rehabilitimin, modernizimin dhe forcimin e kapaciteteve institucionale.³

Qeveria pret përmirësime në performancën e sistemeve të ujitjes dhe bujqësisë së ujitur për të rritur prodhimin e brendshëm bruto (PBB), punësimin dhe të ardhurat në zonat rurale dhe zvogëlimin e varfërisë. Me kalimin e kohës, me bërjen efektiv të menaxhimit dhe financimit të sistemeve të ujitjes, mund të pritet ulja e shpenzimeve nga buxheti i shtetit për ujitjen dhe kullimin.

Me ndryshimet e fundit ligjore dhe institucionale është transferuar përgjegjësia e menaxhimit për shumicën e kanaleve ujitës dhe kullues tek bashkitë. Megjithatë, kanalet kryesorë dhe veprat e marrjes së ujit të 22 sistemeve ujitës të mëdhen dhe 7 rezervuarë të mëdhenj janë mbajtur nën përgjegjësinë e MBZHRAU. Po kështu, edhe mirëmbajtja dhe rehabilitimi për kolektorët dhe

---

² World Bank, 2004. Project Appraisal Document for Water Resource Management Project in Albania. Washington, DC. Also, Arben Molla, 2005. Water Users Association Performance Assessment. Done by the Project Management Unit under the Second Irrigation and Drainage Rehabilitation Project of The World Bank. Tirana, Albania.

³ As per the current mid-term budget, 2018-2020.

kanalet të mëdhenj kullues, hidrovorët, kanalet e ujërave të larta dhe argjinaturat mbrojtëse nga lumenjtë. Buxheti për ministrinë bazohet në nevojat e propozuara për rehabilitimin, mirëmbajtjen dhe shfrytëzimin e infrastrukturës në administrim. Ministria do të ndërtojë kapacitetet për Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-ve si dhe trajnimin e trajnuesve.

Ka një nevojë urgjente për ngritjen e kapaciteteve të stafeve në të gjitha agjencitë dhe drejtoritë si në nivel qendror e vendor me punonjës që kanë kualifikimin e duhur tekniko-inxhinierik për fushën. Të një rëndësie mjaft të veçantë janë Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit dhe stafet pranë bashkive, të cilët do të përfshihen në menaxhimin e sistemeve të ujitjes. Lidershipi, identifikimi i përbashkët dhe në kohë i problemit dhe reagimi, komunikimi strategjik dhe arritja e qëllimit, zgjidhja e konflikteve, menaxhimi, dhe roli më i balancuar midis grave dhe burrave në qeverisjen dhe menaxhimin e sistemeve të ujitjes duhet të zhvillohen me mbështetjen e vazhdueshme të strukturave shtetërore. Mungesa e përgjegjësive institucionale dhe stimujt për të drejtuar agjencitë rajonale, vendore dhe fermerët drejt një menaxhimi të mirë kërkojnë vëmendje të posaçme.

1.3 Kullimi

Situata aktuale

Në Shqipëri, sipërfaqja me infrastrukturë kullimi shkon në 280 000 ha, nga të cilat 205 000 ha kullohet me gravitet. 75 000 ha kullohen me ngritje mekanike nëpërmjet 29 hidrovorëve. Gjatësia totale e kanaleve kulluese është 15 700 km, nga të cilat rreth 2 000 km janë kanale kryesorë, 2 700 km kanale sekondare dhe 11 000 km kanale të tretë.

Është vlerësuar se për rikthimin në kushtet e projektit për funksionimin e rrjetit të kanaleve kulluese, duhen larguar rreth 18 milion m³ aluvione, të krijuara nga mungesa e mirëmbajtjes ciklike vjetore. Ndërsa për vazhdimin e mirëmbajtjes së qendrueshme duhen larguar nga sistemi për çdo vit rreth 5-6 milion m³ aluvione.

Mungesa e investimeve dhe fenomenet natyrore, kane bërë të domosdoshme rikonstruksionin e plotë të infrastrukturës së kullimit në rreth 8 000 ha toka torfike në fushën e Torroviçës në Lezhë dhe në Maliq.

Nga 138 pompa të hidrovorëve, 102 janë në punë prej një periudhe 30-45 vjeçare. Hidrovorët kanë një fuqi të instaluar prej 28,000 kE me një kapacitet të projektuar të largimit të ujit, prej vetëm 390 m³/s. Amortizimi i paisjeve elektromekanike ka ulur kapacitetin e hidrovorëve me 30% kundrejt kapacitetit të projektuar. Kostoja e lartë e energjisë është një tjetër faktor negativ për rinovimin e hidrovoreve. Shumica e stacioneve kanë nevojë jo vetëm për rehabilitim, por edhe për modernizim, me qëllim përmirësimin e kapacitetit dhe efijencën e pompave.

Sfidat kryesore

Funksionet kryesore për t'u kryer në sektorin e kullimit janë: 1) Hartimi i një plani për ndërhyrjet prioritare të largimit të mbushjeve nga rrjeti i kanaleve kulluese, 2) Shfrytëzimi dhe mirëmbajtja e parkut të makinerisë së rëndë (ekskavatorë dhe draga) me një normë vjetore të largimit të dherave

rreth 5-6 milion m³/vit, dhe 3) Shfrytëzimi i hidrovoreve me kapacitet maksimal, mirëmbajtja dhe riparimi i tyre.

Pastrimi i kanaleve dhe rehabilitimi i sistemeve kullues është një detyrë urgjente, sepse pa një funksionim të mirë të kullimit shpesh nuk mund të kemi as ujitje funksionale.

Meqë shumica e ekskavatorëve ekzistues e kanë mbushur ciklin e tyre të jetës, kanë harxhim të madh karburanti dhe kosto të lartë riparimi dhe pjesë këmbimi, Këshilli i Ministrave me vendimin nr. 90, 4.02.2016, alokoi fondet e nevojshme për blerjen e 61 ekskavatorëve të rinj, të tipit të mesëm dhe të vegjël, me të cilët u paisën 45 bashki. Po kështu, nga një grant i qeverisë kineze Bordet Rajonale të Kullimit u paisen me 10 ekskavatorë krahëgjatë.

Rehabilitimi i 14 nga 29 hidrovorët, që kullojnë një sipërfaqe prej 70 000 ha, në zonën e Ultësirës Perëndimore nga Lezha, Durrës, Lushnjë, Fier, Vlorë dhe Sarandë, është tepër prioritarë. Kjo do të kërkonte instalimin e rreth 43 elektropompave të reja ose 30% të pompave në total. Megjithatë, thuajse të 29 hidrovorët kanë nevojë për rehabilitime në masë të ndryshme dhe ndoshta edhe për modernizim.⁴

Detyrat dhe kostot që kërkohen nuk janë vetëm investime kapitale. Do të duhej staf shtesë dhe më shumë shpenzime operative për pastrimin e kanaleve nga mbushjet e aluvioneve për çdo vit. Kullimi kërkohet më shumë gjatë periudhës nëntor-mars, ndërsa ujitja qershor-shtator.

Në konsideratën e MBZHRAU, më prioritarë në ujitje, kullimim dhe mbrojtjen nga përmbytja janë: 1) studime fisibiliteti/projekte zbatimi për infrastrukturën ujitëse, kulluese dhe të mbrojtjes nga përmbytjet, 2) pastrimi i kanaleve kryesor dhe sekondar kullues dhe 3) rehabilitimi i 14 hidrovorëve në zonën e ultësirës perëndimore.

Prioritetet për rehabilitimin e hidrovorëve duhen përcaktuar duke gjykuar më parë riskun nga përmbytjet dhe sipërfaqes që do të kullohet.

Studimet e fizibilitetit dhe inventarizimi i detajuar të rrjetit të kanaleve ujitëse, kullues dhe veprave të artit janë të nevojshëm për klasifikimin e ndërhyrjeve sipas prioritetëve, hartimin e planit të administrimit të aseteve dhe gjetjen dhe mobilizimin e burimeve për investime kapitale. Kjo gjithashtu do të kërkonte dhe përmirësimin e efikasitetit të procedurave të administrimit dhe prokurimit të kontratave. Gjithashtu dhe mirëmbajtja dhe shfrytëzimi i stacioneve të pompimit është e nevojshme të përmirësohen nëpërmjet rehabilitimit dhe trajnimit të stafeve të tyre.

Është e dukshme se norma e heqjes së aluvioneve nga rrjeti i kanaleve kullues duhet të jetë rreth 5 deri 6 milion m³ dhera në vit, qe është thuajse sa trefishi i volumit vjetor të largimit të dherave nga rrjeti kullues (2 deri 2,5 milion m³ dhera në vit), para vitit 2016.

Me fuqizimin e parkut të makinerisë së rëndë për Drejtoritë e Ujitjes dhe të Kullimit dhe Bashkite, ritmi i largimit të dherave prej 5-6 milion m³/vit është plotësisht i mundshëm dhe brenda një periudhe 3 vjeçare i gjithë sistemi të jetë i pastruar nga depozitimet ndër vite, pas së cilit duhet të vijohet me ritmin normal.

Kjo do të kërkonte edhe alokimin e shpenzimeve operative të nevojshme për mbulimin e shpenzimeve të largimit të aluvioneve.

---

⁴ Vlerësim i bërë nga MBZHRAU, 2013

Me VKM nr. 1107, datë 12.30.2015, "Për krijimin e bordeve rajonale të kullimit Lezhë, Durrës, Fier dhe Korçë", u krijuan 4 borde rajonale të kullimit, nëpërmjet riorganizimit të 13 bordeve ekzistuese. Riorganizimi i tyre në 4 borde rajonale kullimi bazohet në funksionet dhe detyrat kryesore, të lidhura me përdorimin dhe mirëmbajtjen e kanaleve kryesore të kullimit, hidrovoreve, kanaleve të ujërave të larta, 22 kanaleve kryesore të skemave të mëdha ujitëse, 7 rezervuarëve të mëdhenj që u shërbejnë më tepër se një bashkie dhe veprat e mbrojtjes nga përmytjet. Ndërsa gjithë infrastruktura tjetër e ujitjes dhe kullimit i'u është transferuar në pronësi bashkive së bashku me përgjegjësinë e administrimit të saj.

Bordi Rajonal Lezhë përfshin qarqet Lezhë, Shkodër dhe Kukës. Bordi Rajonal Durrës përfshin qarqet Durrës, Tiranë, and Dibër. Bordi Rajonal Fier përfshin qarqet Fier, Vlorë dhe Gjirokastër. Bordi Rajonal Korçë përfshin qarqet Korçë, Elbasan, and Berat. Staf i total për 4 bordet rajonale është 350 punonjës. Ndërsa një numër prej 267 punonjësish u transferuan tek bashkitë. Gjithë aktiviteti i Bordeve Rajonale të Kullimit financohet nga buxheti i shtetit.

Në zbatim të ligjit të ri nr. 24/2017, "Për administrimin e ujitjes dhe të kullimit", Këshilli i Ministrave, miratoi Vendimin nr. 437, datë 17.5.2017, "Për krijimin, organizimin dhe funksionimin e Drejtorive të ujitjes dhe të kullimit Lezhë, Durrës, Fier dhe Korçë". Drejtoritë e Ujitjes dhe të Kullimit, zvendësojnë Bordet rajonale të Kullimit duke ruajtur të njëjtat zona respektive shërbimi.

1.4 Digat dhe rezervuarët

Situata aktuale

Nga vlerësimet e bëra për gjendjen teknike të 626 digave, rezulton se 410 (ose 65% e numrit të përgjithshëm), paraqesin probleme të theksuara teknike dhe kërkojnë vëmendje urgjente si përsa i takon sigurisë së digave ashtu edhe volumit të disponueshëm të ujit në rezervuarë.

Në 27% të tyre ka dëmtime në trupin e diges, 29% dëmtime të shkarkuesit katastrofik, 30% demtime të ujeleshuesit, 14% demtime njëkohësisht të trupit të digës dhe shkarkuesit katastrofik/ujëlëshuesit.

Në total, kapaciteti uJOR i rezervuarëve është zvogëluar me rreth 45%. Kjo për faktin se cikli i jetëgjatësisë së tyre është në përfundim dhe kupat e rezervuarëve janë mbushur me aluvione. Kapaciteti uJOR i projektuar për të 626 rezervuarët ka qënë 560 milion m³ ujë, ndërsa kapaciteti total aktual shkon në rreth 300 milion m³ për sezon ujitjeje.

Sfidat kryesore

Është vlerësuar se për ujitjen e 360,000 ha sipërfaqe toke potencialisht e ujitshme do të nevojitej një sasi prej rreth 1 miliard m³ ujë (të siguruar nga lumenjtë dhe rezervuarët). Aftësia aktuale vlerësohet në 0.6 deri 0.7 miliard m³ ujë për sezon ujitës. Është vlerësuar gjithashtu se për pasojë të ndryshimeve klimaterike sasia që nevojitet (me sistemet me gravitet dhe metoden e ujitjes sipërfaqesore) mund të shkojë në rreth 1.5 miliard m³ ujë për sezon. Kjo do të kërkonte një kombinim midis rikthimit të volumeve të ujit në një pjesë të rezervuarëve ekzistues, ngritjen e rezervuarëve të rinj, gjetjen e burimeve të reja uJore si dhe nga ana tjetër përdorimin më eficient të

ujit, nepermjet zbatimit të teknologjive moderne të ujitjes (ujitje me presion) Do të duhet ndoshta një periudhë 10-15 vjeçare kur do të përballemi me këtë kërkesë të lartë për ujë nga rezervuarët.

Një aspekt i modernizimit të digave është rritja e standardeve të sigurisë. Është vlerësuar se rreth 70 rezervuarë duhet të abandonohen, pasi ata e kanë përfunduar ciklin e jetës dhe heqja e aluvioneve apo riparimit të digës nuk justifikohet nga pikëpamja ekonomike.

1.5 Përmbytja dhe mbrojtja ndaj saj

Situata aktuale

Sasia mesatare e rrëshjeve vjetore në Shqipëri shkon në 1,485 mm/vit. Ajo varion nga 1,000 mm/vit për zonat e ulëta deri në 3,000 mm/vit në zonat malore. Rreth 70% e sasisë totale vjetore të reshjeve bie në periudhën tetor–mars. Nëntori është muaji me nivelin më të lartë të reshjeve. Në Shqipëri rreth 130,000 ha janë të pajisur me infrastrukturë mbrojtëse për përmbytjet nga lumenjtë dhe deti. Përmbytjet në dimër dhe thatësira në verë sa vjen e bëhen më prezente në Shqipëri, sidomos gjatë dy dekadave të fundit.

Përmbytje të konsiderueshme kanë ndodhur në zonën e Shkodrës nga lumi Drin – Buna dhe kjo edhe për shkak të shpyllëzimit, shfrytëzimit pa kriter të kullotave dhe erozionit. Zona që preket më shumë është ajo e Ultësirës Perëndimore, për shkak të disa lumenjve që derdhen në detin Adriatik. Kjo zonë kap një sipërfaqe prej 200,000 ha tokë bujqësore. Përmbytje të konsiderueshme kanë ndodhur edhe në jug të vendit, në fund të dimrit të vitit 2015.

Largimi i ujërave të përmbytjes është përkeqësuar për shkak të mbushjeve në kanalet kullues dhe uljes së kapacitetit largues të hidrovorëve. Pritet që situata të përkeqësohet akoma më shumë për shkak të ndryshimeve klimaterike, të cilat reflektohen me fenomene moti ekstreme. Një sërë masash vazhdojnë të meren përsa i takon sigurisë së digave dhe zvogëlimit të efektit të përmbytjeve. Mbas periudhës së ujitjes, merren masa për uljen e sasisë së ujit në rezervuarë për periudhën e dimrit, nga nëntori deri në mars.

Është vlerësuar se janë rreth 3285 ndërtime pa leje në infrastrukturën ujitëse, kulluese dhe të mbrojtjes nga përmbytja. Këto ndërhyrje ndikojnë negativisht në infrastrukturën e ujitje/kullimit apo mbrojtjes nga përmbytjet. Urbanizimi dhe ndërhyrjet njerëzore nga njëra anë, degradimi natyror i veprave nga ana tjetër, kanë bërë që shumë prej veprave mbrojtëse të jenë jashtë funksionit apo gjysmë funksionale, në një mjedis ku frekuenca, ashpërsia dhe vendodhjet e përmbytjeve po rriten. Për këtë arsye, është e pashmangshme nevoja për rritjen e investimeve dhe asistencë në këtë fushë, përndryshe situata do të përkeqësohej gjithnjë e më shumë.

Sfidat kryesore

Për sa i takon veprave mbrojtëse nga përmbytjet, nga 850 km gjatësi argjinaturash lumore e detare rreth 300 km argjinatura kanë nevojë për riparime, rehabilitim, rikonstruksion, apo ri-dimensionim për shkak të ndryshimeve që kanë ndodhur dekadave të fundit. Për shkak të rritjes së frekuencës së ndodhjes së këtyre dukurive natyrore, nevoja për ndërhyrje është tepër urgjente.

Mbrojtja nga përmbytja dhe kullimi janë të lidhura me njëra tjetrën. Prioritetet për rehabilitimin e stacioneve të pompimit të kullimit duhet të kenë parasysh edhe riskun e përmbytjeve dhe sipërfaqen që do të kullojë. Rehabilitimi i argjinaturave përgjatë brigjeve të lumenjve dhe deteve duhet të jetë tërësor dhe duhet bazuar në standarde të larta që të sigurojë dhe jetëgjatësinë e veprës.

Duhet të bëhet një vlerësim për veprat shtesë që nevojiten për rastet e përmbytjeve për zonat me shkallë të mesme e të lartë rreziku, për veprat ekzistuese dhe gjendjen e tyre, si dhe për standardet që duhen arritur dhe kostot për mirëmbajtjen e veprave. Meqë MBZHRAU është përgjegjëse për veprat e mbrojtjes nga përmbytjet, ndërsa Ministria e Brendshme dhe strukturat vendore janë përgjegjëse për aspekte të tjera të mbrojtjes nga përmbytjes dhe reagimin ndaj saj, kjo strategji kufizohet në veprat e mbrojtjes nga përmbytjet.

1.6 Kuadi ligjor për ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet

Në vitin 1994, Ligji i Ujitjes dhe Rregulloret e Shoqatave të Përdoruesve të Ujit (SHPU) ishin nismat e para ligjore për administrimin e ujitjes, kullimit dhe ngritjes së SHPU-ve. Në vitin 1996 me Amendimin nr. 8111, datë 28-3-1996, të Ligjit të Ujitjes, themelimi i SHPU-ve bëhej mbi bazë skeme ujitëse. Mbi këto baza, ngritja e SHPU-ve i ka fillimet e veta që në vitin 1996.

Ligji Nr. 8518 datë 30/07/1999 “Për Ujitjen dhe Kullimin” përcaktoi Ministrinë e Bujqësisë si autoritetin kryesor për ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet, ndërkohë që administrimi i ujitjes nga Bordet e Kullimit, në varësi të Ministrisë së Bujqësisë duhej të transferohej te SHPU-të (ose të referuara tani si Organizata të Përdoruesve të Ujit, OPU). Ky ligj krijoi Departamentin e Mbikëqyrjes, brenda Ministrisë së Bujqësisë për të drejtuar dhe mbikëqyrur sektorin e ujitjes dhe kullimit. Po kështu ligji, përcaktoi statutet e SHPU-ve, mënyrën e transferimit të infrastrukturës ujitëse tek SHPU-të dhe kuadrin për ngritjen e Federatave të SHPU-ve.

Nga 1999 deri në 2008 bazuar në në këtë ligj, ekzistonte Departamenti i Mbikëqyrjes, i cili operonte nën Projektin e Ujitjes, të financuar nga Banka Botërore. Ai ishte ngarkuar të rregullonte përgjegjësitë midis Bordeve të Kullimit dhe SHPU-ve.

Megjithatë, në vitin 2008 ky departament u shkri pasi nuk kreu funksionet për të cilat u ngrit, kjo për shkak të mungesës së stafit dhe fondeve të kufizuara.

Me amendimet e bëra në vitin 2008, SHPU-të u zëvendësuan me Organizatat e Përdoruesve të Ujit (OPU). OPU është organizatë jo fitimprurëse, me vetëfinancim dhe e krijuar me ligj. Ato i shërbejnë interesit të anëtarëve të tyre si dhe interesit publik. Që nga hyrja në fuqi e Ligjit të Ujitjes dhe Kullimit të vitit 1999, dhe pas tre projekteve të njëpasnjëshme të financuara nga Banka Botërore, SHPU-të u ngritën në një sipërfaqe ujitëse prej 218,000 ha, ose 60% e sipërfaqes ujitëse potenciale në vend.

Ende sot, ka pak rregullore apo udhëzime për sektorin, ndaj në këtë strategji propozohen disa nisma të reja, si Planet e Shërbimit të Ujitjes dhe Marrëveshjet, Auditimet e Administrimit të Ujitjes, metodat për zgjidhjen e konflikteve etj.

Ligji Nr. 111/2012 i datës 15/12/2012 “Për Administrimin e Integruar të Burimeve Ujore” është ligji bazë për ujin në vend.

Në lidhje me problematikën gjinore në bujqësi, ligji nr. 9970, datë 24.07.2008 “Për barazinë gjinore në shoqëri”, krijoi kuadrin ligjor dhe institucional për mbrojtjen e grave nga çdo lloj diskriminimi gjinor dhe promovoi shanse të barabarta. Sipas strategjisë kombëtare dhe planit të veprimit për arritjen e barazisë gjinore në Shqipëri, gratë të cilat bien pre e diskriminimit në lidhje me pjesëmarrjen në drejtimin e OPU-së, apo në pozicione të tjera në bujqësi, kanë mundësi t’i drejtojnë peticione qeverisë ku mund të trajtojnë këto çështje. Megjithatë, presionet sociale lokale do të dekurajojnë gratë nga bërja e peticioneve të tilla. Prandaj, është e rëndësishme që të ketë rregulla dhe akte nënligjore që përcaktojnë nivelet minimale të përfaqësimit të grave në strukturat drejtuese të këtyre organizatave.

Ligji nr. 139/2015 “Për vetëqeverisjen vendore”, në nenin 27, “Funksionet e bashkive në fushën e bujqësisë, zhvillimit rural, pyjeve dhe kullotave publike, natyrës dhe biodiversitetit”, ka përcaktuar se bashkitë janë përgjegjëse për: “Administrimin, shfrytëzimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit, të transferuar në pronësi të tyre, sipas mënyrës së përcaktuar me ligj”.

Ligji i ri nr. 24/2017, “Për administrimin e ujitjes dhe kullimit”, reflekton ndryshimet në reformën për decentralizimin dhe qeverisjen vendore, specifikisht funksionet e bashkive për ujitjen dhe kullimin. Po kështu në zbatim të tij, Këshilli i Ministrave miratoi Vendimin nr. 437, datë 17.5.2017, “Për krijimin, organizimin dhe funksionimin e Drejtorive të ujitjes dhe të kullimit Lezhë, Durrës, Fier dhe Korçë” dhe janë në proces përgatitje nga MBZHRAU disa udhëzime, që përcaktojnë kriteret dhe rregullat teknike për administrimin e infrastrukturës së ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmytjet.

1.7 Rregullimet institucionale për ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmytjet

Gjatë viteve të fundit është vërejtur një boshllëk institucional në rritje për sa i takon faktit se cila strukturë është përgjegjëse për **administrimin e sistemeve ujitës**. Bordet e Kullimit kanë qenë përgjegjës për administrimin e veprave të marrjes dhe kanaleve kryesore të ujitjes kryesisht në sistemet e mëdha si dhe infrastrukturën kryesore të kullimit. OPU-të e krijuara ishin përgjegjëse për administrimin e rrjetit sekondar dhe terciar të ujitjes, por shumica e tyre nuk janë më aktive dhe ato dështuan në kryerjen e funksioneve të tyre për shkak të mungesës së partneritetit dhe krijimit të kapaciteteve nga strukturat përgjegjëse shtetërore gjatë dekadës së fundit.

Në fillim të vitit 2016, shumica e skemave ujitëse u transferuan tek bashkitë, të cilat kanë krijuar Njësitë përkatëse të Ujitjes dhe Kullimit. Tani bashkitë janë përgjegjëse për ndërtimin e kapaciteteve në Njësitë e tyre të Ujitjes dhe Kullimit si dhe për OPU-të.

OPU-të do të marrin gradualisht përgjegjësi në rritje, kur ato të trajnohen dhe kanë interes/dëshirë për një angazhim të tillë. Ligji i ri për administrimin e ujitjes dhe kullimit i trajton OPU-të si **struktura opsionale** në ofrimin e shërbimit të ujitjes, nëse vetë bashkitë vendosin se është e nevojshme ndihma e tyre. Parimi është, që nëse OPU-të demostrojnë se funksionojnë në mënyrë të kënaqëshme, si nga pikpamja teknike ashtu edhe financiare, atëherë bashkitë mund të transferojnë tëk to përgjegjësitë e menaxhimit.

Kullimi është përcaktuar si funksion publik pasi përfituesit nga kullimi nuk janë të lehtë për tu identifikuar dhe kalojnë për tej bujqësisë. Megjithëse disa përfitues, si fermerët lokal, biznese

lokale mund të identifikohen të lidhura direkt me kullimin, ka dhe shumë përfitues të tjerë të cilët janë të lidhur jo në mënyrë të drejtpërdrejtë. Prandaj, në shumicën e vendeve, kullimi që nuk lidhet direkt me ujitjen, konsiderohet si funksion publik dhe si i tillë financohet nga buxheti i shtetit.

Administrimi i kullimit është përgjegjësi e Drejtorive të Ujitjes dhe të Kullimit, të cilat janë struktura varësie të MBZHRAU. Funksionet dhe detyrat e tyre janë të lidhura me shfrytëzimin dhe mirëmbajtjen e kolektorëve dhe kanaleve kryesore kullues, hidrovoreve, kanaleve të ujërave të larta dhe veprat e mbrojtjes nga përmytja në administrim të tyre.

Ndërsa përgjegjësia e administrimit dhe pronësia e gjithë infrastrukturës tjetër të kullimit i është transferuar bashkive përkatëse, në zbatim të VKM nr.1108, datë 30.12.2015, “Për transfrimin nga Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të ujërave të bashkitë, të infrastrukturës së ujitjes dhe kullimit, të personelit dhe të aseteve të luajtshme e të paluajtshme të bordeve rajonale të kullimit”.

Drejtoritë e Ujitjes dhe të Kullimit, ashtu si Bordet Rajonale të Kullimit financohen nga buxheti i shtetit. Ata kanë në përbërje të tyre 4 sektorë: Teknik, Financë dhe Administratë, Hidrovorë dhe Makinerinë e Rëndë dhe Administrimin e Ujitjes. Përgjegjësitë kryesore për kullimin konsistojnë në:

- Pastrimin dhe mirëmbajtjen e kanaleve kullues, KUL-ve;
- Mirëmbajtjen dhe shfrytëzimin e hidrovorëve;
- Kontrolli i cilësisë së ujit në kullues që lidhet me zonat bujqësore, urbane apo me zona të rëndësishme nga pikëpamja mjedisore (këneta etj.);
- Inspektimi, mbikëqyrja e veprave të kullimit dhe mbrojtjes nga përmytja;
- Përgatitja e plan veprimit në raste përmytje;
- Mirëmbajtja e veprave mbrojtëse nga përmytjet lumore e detare;
- Administrimi i lumenjve, përrenjve, aty ku është e nevojshme, në lidhje me erozionin.

MBZHRAU do të jetë përgjegjëse për mirëmbajtjen, rehabilitimin dhe rikonstruksionin e veprave të **mbrojtjes nga përmytjet**, si kanalet e ujërave të larta dhe argjinaturat lumore dhe detare. Ndërsa Ministria e Punëve të Brendshme është përgjegjëse për paralajmërimin nga përmytjet dhe masat për reagimin ndaj situatave emergjente. Edhe mbrojtja nga përmytjet është një përgjegjësi publike dhe financimi bëhet nga buxheti i shtetit, si për parandalimin ashtu dhe masat në situata emergjente.

Veprimtaritë për mbrojtjen nga përmytjet duhet të hartohen dhe zbatohen në përputhje me Strategjinë kombëtare për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë natyrore dhe mbrojtjen civile, të përgatitur nga Ministria e Punëve të Brendshme dhe në zbatim të ligjit “Për emergjencat civile”.

Realizimi i funksioneve të mësipërme, mbështetet nga buxheti i shtetit me fondet e planifikuara në buxhetin vjetor të MBZHRAU dhe bashkive.

Per vitin 2016, financimi per operimin, mirëmbajtjen dhe rehabilitimin e infrastrukturës së ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmytjet në total ka qenë 8.70 miliard lekë, nga të cilat 3.26 për 61 bashkitë dhe 4.44 miliard leke për MBZHRAU. Rreth 60% e financimit (rreth 5.13 miliarde leke) është adresuar për rehabilitimin e infrastruktures se ujitjes.

2. Përmbledhje e Pikave të Forta, të Dobëta, Mundësive dhe Rreziqeve

Në këtë kapitull jepet një përmbledhje e pikave të forta, të dobëta, mundësive dhe rreziqeve për ujitjen, kullimin, mbrojtjen nga përmbytjet dhe sigurinë e digave në Shqipëri.

2.1 Ujitja

Pika të Forta

- Angazhimi i qeverisë për të investuar për rehabilitimin dhe modernizimin e sistemit;
- Angazhimi i qeverisë për përmirësimin e shfrytëzimit dhe mirëmbajtjes së sistemit;
- Nëpërmjet investimeve dhe mirëmbajtjes skemat e amortizuara mund të rikuperojnë aftësinë e projektuar.

Pika të Dobëta

- Fermat e vogla dhe të fragmentuara e bëjnë sistemin e ujitjes të vështirë për t'u menaxhuar;
- Përvoja në Shqipëri e menaxhimit të ujitjes me pjesëmarrje ka qënë relativisht e pasuksesëshme dhe e paqëndrueshme;
- Ka pasur mungesë angazhimi, mbështetje, llogaridhënie dhe kohezioni social midis përdoruesve të ujit;
- Strukturat shtetërore nuk kanë bërë sa duhet në drejtim të trajnimit dhe mbështetjes së OPU-ve;
- OPU-të nuk kanë qënë në gjendje të mblidhnin tarifa të mjaftueshme për të përballuar shërbimet e shfrytëzimit dhe mirëmbajtjes;
- Fonde të pamjaftueshme për mirëmbajtje dhe investime në sistemet e ujitjes;
- Dëmtime dhe vjedhje të pompave, pjesëve elektrike dhe mekanike të stacioneve të pompimit për ujitje.

Mundësitë

- Fermerët dhe qeveria mbështesin zhvillimin e bujqësisë së ujitëshme;
- Ka burime ujore të mjaftueshme për të rikthyer ujitjen në një sipërfaqe prej 360,000 ha;
- Vlerësimet kosto-përfitim nga rehabilitimi janë pozitive;
- Bashkitë mund të sigurojnë mbështetje esenciale për ofrimin e shërbimit të ujitjes dhe administrimin financiar;
- Kjo strategji siguron lidhshmëri të mjaftueshme, mbështetje politiko-ligjore dhe trajnim për menaxhimin e ujitjes për strukturën përgjegjëse të Ujitjes dhe Kullimit në MBZHRAU;
- MBZHRAU do të sigurojë shërbime menaxhimi dhe mbështetëse për Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, të cilat do të kryejnë funksione menaxheriale dhe operacionale për sistemet e ujitjes.

Rreziqet

- Mundësia në të ardhmen e mirëmbajtjes së pamjaftueshme dhe amortizimi i shpejtë i sistemeve të ujitjes mund të bëjnë që rehabilitimi të mos japë rezultatet e pritshme.
- Rehabilitimi i herë pas hershëm mund të mos përballohet nga qeveria dhe kjo bën që Shqipëria të jetë më e varur nga institucionet kredituese ndërkombëtare;
- Rreth 45% e kapacitetit mbajtës të rezervuarëve është e mbushur me sedimente;

- Ndërtime të paligjshme mbi sistemet e ujitjes.

2.2 Kullimi

Pika të Forta

- Sistemet e kullimit në vend mbulojnë sipërfaqe të mëdha;
- Ka një numër të madh specialistësh me njohuritë e duhura për kullimin dhe administrimin e tij;
- Rinovimi kohët e fundit i flotës së ekskavatorëve me 71 ekskavatorë të rinj;
- Qeveria është e angazhuar për rikthimin në gjendje funksionale sipas kushteve të projektit të gjithë rrjetit të kanaleve kulluese/ndalimin apo prishjen e ndërtimeve të paligjshme në rrjetet e kullimit.

Pika të Dobëta

- Financime të pamjaftueshme nga buxheti i shteti për rrjetin e kanaleve dhe hidrovorët;
- Kthimi i rrjetit kullues në kapacitetet e projektuara kërkon fonde të mëdha për shkak të mungesës së mirëmbajtjes shumëvjeçare;
- Hidrovorët kanë struktura dhe pajisje të amortizuara;
- Fonde të pamjaftueshme për zëvendësimin e pajisjeve elektrike-mekanike;
- Ka një nevojë urgjente për rikonstrukcionin e plote të rrjetit të kanaleve kulluese dhe ndërtimin e hidrovorëve të rinj në zonën e Maliqit (Korçë) dhe Torovicës (Lezhë);
- Stafit i hidrovorëve ka nevojë për më shumë fonde për shërbime dhe mirëmbajtjen e stacioneve.
- Mungesa e linjave dyfishe për furnizimin pa ndërprerë me energji elektrike;
- Kosto e lartë për riparimin dhe shfrytëzimin e ekskavatorëve të vjetër;

Mundësitë

- Kullimi mund të financohet, të paktën pjesërisht, nga buxheti i shtetit;
- Është e mundur të mblidhen të ardhura nga fermerët për pastrimin në nivel ferme, kanali sekondar e kryesor nga përfituesit;
- Bashkitë mund të ndihmojnë në mbledhjen e tarifave të shërbimit të kullimit nga përfituesit;
- Qeveria mund të aplikojë për blerje ekskavatorësh dhe dragash të donatorët bilateralë apo institucione ndërkombëtare financiare për ruajtjen e normës vjetore të largimit të dherave nga sistemi i kullimit (5-6 milion m³/vit).

Rreziqet

- Fonde të pamjaftueshme nga buxheti për pastrimin e kanaleve;
- Rritja e shkallës së erozionit rrit nivelin e mbushjeve në rrjetin kullues;
- Mos pastrimi i kanaleve të ujërave të larta mund të përbëjë kërcënim për zonat urbane;
- Urbanizimi kërkon standarde më të larta për mbrojtjen nga përmbytjet.

2.3 Siguria e digave

Pikat e Forta

- Shqipëria ka standarde për sigurinë e digave dhe një Komitet të Digave të Larta;
- Shqipëria ka 626 diga për qëllime bujqësore;
- 90% e digave janë funksionale.

Pikat e Dobëta

- Nuk ka një numër të mjaftueshëm specialistësh të kualifikuar për të inspektuar 626 digat dhe për të bërë rekomandime;
- Shfrytëzuesit e shumë digave nuk janë të trajnuar sa duhet dhe nuk kanë njohuritë e mjaftueshme;
- Pothuajse të gjitha digat kanë nevojë për rehabilitim (ujëlëshues, shkarkues, erozion, shkarje etj.);
- Ne pjesën e poshtme të digave janë zhvilluar zona të reja urbane/ndërtime të paligjshme, të pa parashikuara gjatë fazës së projektimit dhe ndërtimit të digave;
- Ndryshimet klimatike mund të kërkojnë modernizimin e standardeve të projektimit të digave.

Mundësitë

- Transferimi i përgjegjësive të digave dhe rezervuarve tek bashkitë mund të përmirësojë administrimin dhe sigurinë e digave dhe rezervuarve;
- Përvoja botërore ka standarde dhe metoda projektimi të reja, të cilat mund të përmirësojnë standardet dhe praktikat e projektimit në vend;
- Përdorimi i sasive më të vogla të ujit nga rezervuarët nëpërmjet teknologjive moderne të ujitjes, të tilla si ujitja në formë shiu apo me pika.

Rreziqet

- Ndryshimet klimatike shoqërohen me përmbytje më të shpeshta dhe me intensitete më të larta në dimër, me thatësi më të zgjatur në verë dhe ngjarje të motit më pak të parashikueshme;
- Rreziku i dëmtimit apo humbjes së strukturave metalike.

2.4 Mbrojtja nga Përmbytjet

Pikat e forta

- Qeveria ka rritur shkallën e ndërgjegjësimit dhe përgjegjësisë në lidhje me parandalimin, mbrojtjen dhe reagimin paraprak (masat e hershme);
- Qeveria është e angazhuar të riparojë dhe ndërtojë vepra të reja mbrojtëse në zonat e kërcënuara nga përmbytjet.

Pika të Dobëta

- Riparimi i infrastrukturës mbrojtëse nga përmbytjet kërkon investime shumë të mëdha, që janë përtej mundësive të buxhetit. 300 km argjinatura të dëmtuara kanë nevojë për riparime, me një kosto tejet të lartë;
- Buxhet i pamjaftueshëm për mbrojtjen nga përmbytjet;
- Investimet në veprat mbrojtëse nuk japin garanci të plotë ndaj përmbytjeve;
- Mungojne studime të plota të rrjedhës së lumenjve në kushtet e reja të shfrytëzimit pa kriter dhe intensiv të zhavorreve në shtretërit e tyre, ndërtimit të HEC-ve të rinj, demtimeve në ekosisteme etj.

Mundësitë

- Agjencitë shtetërore janë të pritura për bashkëpunim për parandalimin e përmbytjeve, mbrojtjen, paralajmërimin e hershëm dhe reagimin ndaj përmbytjeve.

Rreziqet

- Shfrytëzim pa kriter i lumenjve si marrje pa kriter të zhavorreve apo rërës nga shtretërit e lumenjve;
- Futja e detit në zonat e ulëta dhe në derdhjet e lumenjve;
- Mirëmbajtje e pamjaftueshme e veprave të mbrojtjes nga përmbytjet;
- Rreth 300 km argjinatura të dëmtuara nga 800 km gjithësej;
- Ndryshimet klimatike rrisin frekuencën, intensitetin dhe zonën e përmbytjeve;
- Ndryshimet klimatike do të kërkojnë jo vetëm rehabilitimin e veprave të mbrojtjes nga përmbytjet në standartet e projektuar, por edhe me standarde më të larta;
- Amortizimi i strukturave metalike;
- Urbanizimi kërkon standarde më të larta për veprat mbrojtëse.

3. Vizioni, Parimet dhe Misioni

3.1 Vizioni për Sektorin

MBZHRAU synon që menaxhimi dhe financimi i skemave të ujitjes dhe kullimit, madje dhe i baseneve, të decentralizohen. Bashkitë dhe gradualisht edhe OPU-të, të mbështetura nga Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, do të jenë përgjegjëse për skemat e ujitjes dhe kullimit, ndërsa Autoritetet e Baseneve Lumore dhe grupet e interesit do të drejtojnë dhe menaxhojnë basenin lumor. Në vazhdimësi, qeveria duhet t'i kushtojë vëmendjen e duhur në të gjitha aspektet zhvillimit, rehabilitimit dhe menaxhimit të sistemeve të ujitjes dhe kullimit. Kjo përfshin përdorimin, sigurimin e ujit, mirëmbajtjen, rehabilitimin, modernizimin dhe mbrojtjen e sistemeve të ujitjes dhe kullimit.

Në zbatim të ligjit “Për vetëqeverisjen vendore”, dhe të ligjit të ri “Për administrimin e ujitjes dhe kullimit”, bashkitë janë në procesin e krijimit dhe konsolidimit të Njësive të Ujitjes dhe Kullimit. Stafi i këtyre njësive, duhet të trajnohet dhe të marrë përgjegjësinë e menaxhimit të ujitjes për të gjithë kanalet e transferuar në pronësi të bashkive përkatëse.

Ndërsa OPU-të, kur ato krijohen dhe funksionojnë do të bëjnë fillimisht menaxhimin e rrjetit terciar të kanaleve.

Trajnimi do të mbulojë aspekte të rëndësishme të menaxhimit dhe financimit të ujitjes për të gjithë aktorët e përfshirë: Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të.

Çdo vit, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit dhe OPU-të, dhe për skemat e mëdha edhe Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, së bashku do të bëjnë konsultime periodike dhe do të përgatisin pjesët e tyre të Planit të përgjithshëm të Shërbimit të Ujitjes për skemën ujitëse. Secila pjesë do të integrohet në një Plan që specifikon objektivat, kalendarin e ujitjes, punimet e mirëmbajtjes, veprimet që do të ndërmeren prej sejcilit, buxhetin e këtij Plani dhe koston për tarifën bazë të ujitjes, që do të paguhet nga të gjithë fermerët që zotërojnë tokë në zonën e shërbimit, për të mbuluar koston e ofrimit të shërbimit të ujitjes.

Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit do të menaxhojnë ujitjen, në bashkepunim të ngushtë me OPU-të në rastet kur ato funksionojnë. Bashkitë do të mbledhin tarifën bazë të ujitjes në fillim të vitit, e cila përdoret vetëm për mbulimin e kostove fikse të ujitjes. Ndërsa, tarifa e shërbimit të ujitjes do të grumbullohet prej bashkisë nga të gjithë fermerët dhe mundësisht edhe përdoruesit e tjerë të ujit, të cilët kanë një marrëveshje me Njësinë e Ujitjes dhe Kullimit për të marrë ujë për ujitje. Gjatë një periudhe afatmesme, nëpërmjet konsultimeve për menaxhimin, do të përgatiten Plane afatmesme për Përmirësimin e Menaxhimit për sistemet e mesme dhe të mëdha, dhe këto do të fillojnë në sistemet e vogla. Gjithashtu, në këtë kohë, rehabilitimi dhe modernizimi do të vazhdojë dhe do të kompletohet në shumicën e sistemeve në vend, sic parashikohet në buxhetet afatmesëm. Auditimet për Menaxhimin e Ujitjes do të kryhen, se paku një herë në dy vjet, për skemat ujitëse të mesme dhe të mëdha, duke bërë edhe rekomandimet për rritjen e kapaciteteve dhe shërbime mbështetëse.

Bashkive tashmë i'u është transferuar pronësia e pronësia e infrastrukturës së ujitjes, që përfshin sipas rastit diga, vepra marrje të ujit, kanale të para, kanale të dyta dhe të treta etj. Të drejtat e përdorimit mund t'u transferohen OPU-ve, nëse dhe atëherë kur ato janë të gatëshme. Kjo do të lidhet me kushtin që OPU-ja ose bashkia janë të afta dhe dëshirojnë të menaxhojnë këto nën-sisteme në përputhje me rregulloret dhe udhëzimet për administrimin e tyre dhe sipas planeve të shërbimit të ujitjes të rënë dakort midis OPU-së dhe Njësisë së Ujitjes dhe Kullimit të bashkisë.

Vlerësohet se zbatimi i të gjitha këtyre përmirësimeve në ujitje dhe në tokat bujqësore të ujitura, me efektet e tyre dytësore në kultivimin intensiv të kulturave me vlerë të lartë, do të çojnë në rritjen e punësimit dhe të ardhurave me 20% ose më shumë dhe efektet në PBB-së do të jenë me një rritje të paktën 10%. Për më tepër, pasi sistemet e ujitjes janë rehabilituar dhe mirëmbajtja rutinë dhe financimi të bëhen adekuate, kostoja e nën-sektorit të ujitjes për buxhetin e shtetit do të ulët me të paktën një të tretën

Parashikohet se në terma afatmesëm (5-7 vjet) skemat ekzistuese të kullimit dhe hidrovorët do të jenë rehabilituar apo modernizuar. Të gjithë ekskavatorët dhe dragat më të vjetra se 15-20 vjet duhet të zëvendësohen. Kjo do të bëhet duke kombinuar alokimet prioritare me qeverinë qendrore, grantet apo huatë nga donatorët bilateralë, dhe me mbështetjen e institucioneve financiare ndërkombëtare si Banka Botërore etj. Për mirëmbajtjen e sistemit të kullimit duhet të largohen rreth 5-6 milion m³ dhera në vit. Kjo do të sillte funksionimin normal të sistemit kullues, eliminimin e lagështirës së tepërt të tokës dhe mbajtjen në kontroll të nivelit të ujërave në tokat bujqësore.

Parashikohet që në terma afatmesëm (5-7 vjet) i gjithë sistemi i mbrojtjes nga përmbytjet, i projektuar për mbrojtjen e një sipërfaqe prej 130,000 ha, ku përfshihen rreth 300 km argjinatura lumore e detare nga 850 km që janë në total, do të rehabilitohet, rindërtohet apo modernizohet sipas nevojës. Synimi i qeverisë është, që brenda një periudhe 7 – 10 vjeçare, të ndërtohen edhe vepra të reja shtesë për mbrojtjen nga përmbytjet, në zona të tjera ku ato janë të nevojshme.

Gjithashtu parashikohet që në terma afatgjatë të gjitha digat të kenë shfrytëzues të kualifikuar, të cilët operojnë bazuar në manualët e SH&M të digave. Të gjitha digat duhet që më parë të jenë riparuar, rehabilituar apo modernizuar. Rezervuarët do të kenë rifituar kapacitetin e projektuar ose dhe më të madh, kur del e nevojshme për shkak të rritjes së nevojave për ujë për t'i bërë ballë ndryshimeve klimatike. Shfrytëzuesit e digës duhet të kenë burime financiare të mjaftueshme për të mundësuar shfrytëzimin dhe mirëmbajtjen e duhur për veprën. Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të kryejnë inspektime periodike dhe japin rekomandime mbi sigurinë e digave, kushtet dhe përdorimin e tyre.

3.2 Parimet bazë për Ujitjen, Kullimin dhe Mbrojtjen nga Përmbytjet

Parimet kryesore mbi të cilat bazohet dhe duhet të ndiqen për zbatimin e kësaj strategjie janë:

1. Rritja e produktivitetit, të ardhurave dhe qëndrueshmërisë nga bujqësia e ujitshme;
  2. Krijimi i një shtrese të gjerë fermerësh të mesëm, nëpërmjet një strategjie që ndihmon fermerët e vegjël dhe nxit punësimin në zonat rurale;
  3. As bujqësia e as ujitja nuk mund të zhvillohen në mënyrë të shkëputur nga njëra tjetra;
  4. Shërbimet e ujitjes, kullimit dhe mbrojtjes nga përmbytjet janë funksione publike;
  5. Zhvillimi dhe menaxhimi i ujitjes me pjesëmarrje;
  6. Harmonizimi me parimet dhe Strategjinë e Menaxhimit të Integruar të Burimeve Ujore;
  7. Bashkëfinancimi i investimeve të orientuara nga kërkesa (demand-driven) me “subvencione të mençura” të kushtëzuara, të cilat motivojnë investimet lokale në sistemet e ujitjes dhe kullimit
  8. Incentiva dhe mekanizma llogaridhënie në mbështetje të arritjes së standardeve të pranueshëm të shërbimit;
  9. Përshtatje pro-aktive ndaj ndryshimeve të pritshme klimatike;
  10. Buxhetimi i shërbimeve për ujitjen dhe kullimin, bazuar mbi nevoja;
  11. Tarifa shërbimi mbi bazë skeme ujitëse;
  12. Parandalimi dhe shmangia e dëmtimeve nga uji nëpërmjet veprave mbrojtëse;
  13. Të drejta dhe mundësi të barabarta për rolet dhe autoritetin vendimmarrës për qeverisjen, menaxhimin dhe financimin si për burrat ashtu edhe për gratë.
- Parimi 13 duhet të përfshijë vendim marrjen në Planin e Shërbimit të Ujitjes, praktikën e menaxhimit, buxhetimin bazuar në nevoja dhe tarifat.

3.3 Misioni

Misioni i Ministrisë së Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujrave (MBZHRAU) për ujitjen dhe kullimin është optimizimi i investimeve në ujitje, kullim dhe mbrojtjen nga përmbytjet

me qëllim rritjen e qëndrueshme të sipërfaqes së ujitëshme, plotësimin e kërkesave për kullim dhe mbrojtjen e qytetarëve dhe pronave të tyre nga përmytja. Kjo përfshin sigurimin e një menaxhimi produktiv dhe të qëndrueshëm të sistemeve të ujitjes dhe kullimit dhe mbrojtjes nga përmytjet, duke përmirësuar eficientë e përdorimit dhe shpërndarjen e barabartë të ujit si dhe uljen e rrezikut nga përmytjet dhe shembjet/shkatërrimet e digave të rezervuarëve.

4. Qëllimet kryesore të politikës dhe objektivat

4.1 Komponenti strategjik 1: Ujitja

Qëllimet kryesore në nën-sektorin e ujitjes janë rivendosja (rikthimi) i ujitjes në sipërfaqen potenciale të ujitshme, për prodhimin në shumë zona të kulturave bujqësore me vlerë të lartë si perimet dhe drurët frutorë, etj, financimi i duhur për kostot fikse dhe variabël të menaxhimit dhe menaxhimi i sistemeve ujitës në mënyrë të tillë, që degradimi i kanaleve dhe veprave të ulen në minimumin e mundshëm.

Objektivat kryesorë për nën-sektorin e ujitjes, për t'u arritur brenda një periudhe 8 vjeçare, janë:

1. Rehabilitimi, aty ku është i nevojshëm, dhe modernizim i sistemeve ujitëse për të rikthyer ujitjen një sipërfaqe bujqësore prej 360,000 ha;
2. Mbjellja në shumicën e sipërfaqes së ujitshme me kultura me vlerë të lartë komerciale për fermerët e vegjël;
3. Arritja e mbulimit të kostos së shërbimit dhe mirëmbajtjes në masën 90%;
4. Fillimi nga shumica e Njësitëve të Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-ve e krijimit të fondeve rezervë për investime kapitale;
5. Arritja e një niveli të kënaqshëm mirëmbajtje periodike në shumicën e sistemeve të ujitjes, që ul koston e amortizimit në nivele të papërfillshme.

4.2 Komponenti strategjik 2: Kullimi

Qëllimet kryesore të nën-sektorit të kullimit janë sigurimi i pajisjeve, stafit dhe buxhetit të mjaftueshëm për programin e kullimit, mobilizimi i buxheteve të mjaftueshme për kryerjen e punimeve periodike të gërmimit të pastrimit në përputhje me prioritetet, dhe shkalla e heqjes së dherave në kanalet kullues të jetë e njëjtë me atë që akumulohet në to.

Objektivat kryesorë të kullimit, për tu arritur brenda një periudhe 8 vjeçare, janë:

1. Zëvendësimi i makinerisë së rëndë të vjetëruar dhe ineficente që përdoret për pastrimin e kolektorëve dhe kanaleve kullues;
2. Plotësimi i Drejtorive të Ujitjes dhe Kullimit me staf dhe buxhet të mjaftueshëm për kryerjen e volumit vjetor të punimeve;
3. Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të që kanë skema kulluese të jenë në gjendje të mobilizojnë burime të mjaftueshme financiare për mbulimin e kostove të pastrimit të kanaleve kullues në zonat e tyre të shërbimit çdo vit;

4. Rregulli i përgjithshëm në kullim është vendosja e balancës ndërmjet dherave që depozitohen dhe atyre që largohen.

4.3 Komponenti strategjik 3: Siguria e digave dhe shfrytëzimi i tyre

Qëllimet kryesore për sigurinë e digave dhe shfrytëzimin e tyre në Shqipëri janë sigurimi i sasisë së kërkuar të ujit për ujitje, duke i rikthyer në kapacitetin e projektuar (heqje aluvionesh nga kupa e rezervuarëve), apo dhe më tej duke rritur kapacitetin akumulues të rezervuarëve e duke ndërtuar rezervuarë të rinj, për të përballuar edhe shtimin e kërkesës si pasojë e ndryshimeve klimatike; përmirësimi dhe zbatimi i standardeve të sigurisë për digat; abandonimi i digave me probleme sigurie, të cilat nuk janë funksionale dhe nuk janë financiarisht të justifikueshme për t'u rehabilituar.

Objektivat kryesore për digat dhe rezervuarët, për t'u arritur brenda një periudhe 10 – 15 vjeçare, janë:

1. Largimi i aluvioneve nga kupat e rezervuarëve për ta rritur kapacitetin aktual nga 45% në 90% të atij të projektuar;
2. Ndërtimi i rezervuarë të rinj aty ku mund të ndërtohen dhe shfrytëzohen në mënyrë të sigurt;
3. Ritja e kapacitetit të rezervuarëve për të plotësuar me ujë sipërfaqen potencialisht të ujitshme dhe efektin e ndryshimeve të pritshme klimatike;
4. Përmirësimi i standardeve të sigurisë duke i përshtatur me ato me standartet e BE-së si për digat ekzistuese ashtu dhe për ato të reja;
5. Abandonimi i rreth 70 digave me rrezik shembje, të cilat kanë humbur funksionin e përdorimit dhe nuk justifikojnë koston e rehabilitimit.

4.4 Komponenti strategjik 4: Mbrojtja nga përmbytjet

Qëllimet kryesore të MBZHRAU-së në rolin e saj të ndërtimit dhe mirëmbajtjes së veprave të mbrojtjes nga përmbytjet dhe sistemeve të kullimit, të nevojshme për të zvogëluar rrezikun nga përmbytjet, janë riparimi, rehabilitimi dhe modernizimi i të gjithë veprave të mbrojtjes nga përmbytjet që kanë nevojë për investime të tilla, ndërtimi i veprave të tjera ku ato janë të nevojshme dhe trajnimi i stafit të Drejtorive të Ujitjes dhe Kullimit për të monitoruar gjendjen funksionale të veprave të mbrojtjes nga përmbytjet.

Objektivat kryesore për mbrojtjen nga përmbytjet, për t'u arritur brenda një periudhe 8 vjeçare, janë:

1. Reduktimi i dëmtimeve dhe dëmeve nga përmbytjet në më pak se 50% të atyre që kanë ndodhur vitet e fundit;
2. Rehabilitimi dhe modernizimi i infrastrukturës së dëmtuar dhe ka rrezik për shembje;
3. Ndërtimi i veprave të reja mbrojtëse aty ku është e nevojshme;
4. Trajnimi i stafeve të Drejtorive të Ujitjes dhe Kullimit në drejtim të monitorimit, projektimit, ndërtimit dhe riparimit të veprave mbrojtëse.

Veprimtaritë për mbrojtjen nga përmbytjet duhet të planifikohen dhe zbatohen në përputhje me Strategjinë Kombëtare për Reduktimin e Rezikut nga Fatkeqësitë dhe Mbrojtjen Civile, të përgatitur nga Ministria e Punëve të Brëndeshme dhe ligjin për Emergjencat Civile.

5. Objektivat e politikës dhe masat strategjike

5.1 Komponenti strategjik 1: Objektivat dhe masat për ujitjen

5.1.1 Politika për ujitjen dhe bujqësinë

Objektivi i politikave të qeverisë është që projektet e ujitjes të zhvillohen paralel me projektet e tjera bujqësore, përfshirë edhe ato nëpërmjet granteve dhe instrumenteve të para anëtarësimit në BE (IPA). Vendosja e balancave të duhura midis investimeve në ujitje dhe bujqësi është e nevojshme për arritjen e rezultateve optimale dhe të qëndrueshme të zhvillimit dhe menaxhimit të ujitjes. Projektet në ujitje dhe bujqësi do të fokusohen kryesisht në produktivitetin e fermave të vogla dhe agrobizneset. Synimet e qeverisë për zhvillimin e bujqësisë me ujitje do të jenë për rritjen e të ardhurave për fermerët e vegjël dhe punësimin të popullsisë rurale me të ardhura të ulëta. Do të krijohen lehtësira për konsolidimin e operacioneve në ferma për të bërë të mundur krijimin e kooperativave të agrobiznesit dhe marketingut. Qeveria do të mbështesë konsolidimin e pronësisë mbi tokën për fermat e fragmentuara apo konsolidimin e operacioneve në ferma, ndërmjet fermerëve vullnetarë fqinjë, për t'i bërë ata më të fuqishëm ekonomikisht nëpërmjet veprimtarisë bujqësore. Synimi kryesor do të jetë krijimi i një klase të mesme në zonat rurale. Prioritetet e zhvillimit dhe kërkimit shkencor janë për një bujqësi me vlerë të lartë, përpunimin dhe marketingun dhe përputhjen me standardet e BE-së. Synimi i qeverisë nuk është bashkimi i fermave të vogla në ferma shumë të mëdha, ku fermerët do të ngeleshin pa punë, por bashkimi në ferma më të mëdha të cilat do të jenë konkurrese dhe do të kthehen në burim i leverdisshëm jetese për banorët e zonave rurale.

Masat për politikën për ujitjen dhe bujqësinë

Investime paralele do të jenë si kriter për grantet e dhëna nga qeveria dhe projektet IPA në zonat ku bëhet rehabilitimi i ujitjes. Këtu përfshihen shërbimet e ekstensionit, mbështetja për tregjet e favorshme lokale, zhvillimi i agrobizneseve nga vlera e shtuar e përpunimit të produkteve si dhe ngritja periodike e kapaciteteve në terma afatgjatë për menaxhimin e ujit në fermë.

Mbështetja e qeverisë dhe programet IPA në vitet e fundit është fokusuar në fermat e mëdha dhe veprimtaritë sipërmarrëse. Në terma afatshkurtër dhe afatmesëm, rehabilitimi i ujitjes dhe zhvillimi i bujqësisë dhe agrobiznesit do të fokusohet në prodhimin e fermave të vogla dhe aktivitetet bazë për uljen e varfërisë dhe sigurimin e ushqimit. Veprimtaritë bujqësore do të përfshijnë zgjedhjet e kulturave bujqësore me vlerë të lartë, farërat e përmirësuara, inputet dhe praktikën e kultivimit, aksesin më të mirë në tregjet brenda vendit dhe në Evropë, si dhe përpunimin e produkteve me vlerë të shtuar dhe agrobizneset.

MBZHRAU do të punojnë ngushtë me ministritë e tjera dhe bashkitë për promovimin e konsolidimit të tokës larg nga fermat jo-ekonomike tepër të fragmentuara. Ligji për Shoqëritë e

bashkëpunimit bujqësor dhe grantet nga qeveria do të mbështesin formimin e grupeve të fermerëve. Qeveria do të mbështesë grupet e fermerëve të investojnë për ngritjen e pikave të grumbullimit dhe/ose tregjeve lokale.

MBZHRAU do të mbështetë kërkimin shkencor për të përcaktuar sesi fermat e vogla mund të bëhen ekonomikisht të leverdisëshme nëpërmjet kultivimit të perimeve, drurëve frutorë etj, përpunimit dhe marketingut. Kjo do të përfshijë analiza të detajuara institucionale, ekonomike, agronomike rreth kërkesës për kapital, aksesit për kredi dhe inpute, praktika optimale kultivimi dhe marketingu. Gjithashtu do të përfshijë testimin e metodave të prodhimit në fermë. Të gjitha metodat e kultivimit do të jenë në përputhje me standardet e BE-së.

5.1.2 Politika për zhvillimin e infrastrukturës

Qeveria do të ketë një udhëzues për rehabilitimin, modernizimin dhe zhvillimin skemave të reja të ujitjes, i cili do të ndiqet si një politikë bazë. Rehabilitimi dhe modernizimi luajnë një rol të rëndësishëm për administrimin. Me qëllim arritjen e përfitimeve maksimale nga këto investime të mëdha, është e rëndësishme që fermerët dhe bashkitë të bien dakord për prioritetet e rehabilitimit dhe modernizimit. Fermerët dhe bashkitë duhet të njihen me pikëpamjet dhe idetë e njëri tjetrit për mënyrën e rehabilitimit dhe modernizimit. Në fakt, përmirësimet do të bëhen vetëm atëherë kur fermerët dhe bashkitë kanë rënë dakord për çka do të bëhet, kanë rënë dakord për kontributin në investim (5%), dhe janë të gatshëm të marrin përgjegjësi të plotë për pagesat e shërbimeve të ujitjes pas investimit.

Qeveria e konsideron prioritet përafrimin e sipërfaqes që ujitet me atë potenciale të ujitshme. Për këtë do të përgatitet Plani i investimeve për rehabilitimin dhe modernizimin e sistemeve të ujitjes. Fondet për Planin e investimeve do të sigurohen nga buxheti i shtetit dhe institucionet ndërkombëtare. Mbështetja financiare nga qeveria për riparime, përmirësime, rehabilitim, modernizim dhe zgjerim të skemave ujitëse do të bazohet në parimin e përdorimit të fondeve të buxhetit për stimulimin e investimeve koresponduese në rang lokal, por në mënyrë të tillë që të mos krijojë varësi ndaj pushtetit qendror. Kjo bëhet për të rritur vetë-mbështetjen e sektorit dhe për të garantuar investime të qëndrueshme në sektorin e ujitjes.

Fermerët dhe OPU-të do të përfshihen në ndarjen e kostos së investimeve rehabilituese. Është në politiken e qeverisë që fermerët duhet të kontribuojnë në një masë të pranuar në investimet e bëra në rehabilitim, modernizim, përmirësim ose zgjerimin e sistemeve të ujitjes. Rehabilitimi i sistemeve të ujitjes do të përfshijë digat, rezervuarët, veprat e marrjes, dhe kanalet kryesore, sekondare dhe në disa raste terciarë. Pritet që në shumicën e rasteve, rrjeti i terciareve të pastrohet kryesisht prej fermerëve ndërkohë që punimet e tjera janë kryer.

Qeveria konsideron rehabilitimin dhe modernizimin e sistemeve ujitëse si një prioritet të lartë dhe urgjent. Në periudhën afat-shkurtër, qeveria po mobilizon fonde nga buxheti i shtetit për rehabilitimin e sistemeve ujitëse, që mundësojnë ujitjen në rreth 220 000 ha. Nga 120 000 ha të ujitshme me sistemet ekzistuese në vitin 2014, synohet në 220 000 ha në fund të vitit 2017, me një shtim të sipërfaqes së ujitshme në këtë periudhë me rreth 100 000 ha. Gjithashtu, mbështetja për bujqësinë dhe agro-biznesin është e nevojshme në të gjithë sipërfaqen e ujitur.

Një vlerësim duhet bërë për të parë se deri në ç' masë është i nevojshëm modernizimi i sistemeve ujitese, për shkak të ndryshimeve që kanë ndodhur në dekadat e fundit dhe për ndryshimet e mundshme klimatike. Vlerësimi do të përfshijë aspektet teknike dhe menaxhuese të digave, rezervuarëve dhe kanaleve ujitës për shkak të kushteve të reja në vend. Me përfundimin e vlerësimit të nevojave për modernizim të sistemeve të ujitjes në vend, do të vlerësohen opsionet e financimit, mobilizohen burimet dhe implementohet modernizimi.

Ndonëse kostot për rehabilitimin dhe modernizimin e stacioneve të pompimit për ujitje mund të jenë të larta, ka skema ujitëse që rezultojnë efikase dhe rehabilitimi apo modernizimi është ekonomikisht i justifikuar.

Masat për politikën e zhvillimit të infrastrukturës

Do të përgatitet një udhëzues për rehabilitimin dhe modernizimin e sistemet e ujitjes dhe kullimit me pjesëmarrje. Në këtë udhëzues do të përfshihen të gjitha procedurat që do të ndiqen në të gjitha projektet si ato të financuara nga qeveria ashtu dhe ato nga institucionet financiare ndërkombëtare. Këtu do të përfshihen procedurat për identifikimin, përparësitë dhe rënien dakord për mënyrën e rehabilitimit dhe modernizimit, kontributin e anëtarëve të OPU-ve, marrëveshjet që do të bëhen, rolin e bashkive dhe OPU-ve në marrjen e përgjegjësisë të administrimit të rrjetit të kanaleve të ujitjes, pasi të kenë përfunduar përmirësimet (përfshi administrimin financiar). Të dy gjinitë duhet të marrin pjesë në këtë proces. Gjithashtu, ndihmë për rehabilitim do të jepet vetëm pasi OPU-të marrin angazhimin e tyre për të kryer mirëmbajtjen në një standard të pranuar dhe të matshëm në nivel terciar, dhe vetëm pasi ato e bëjnë mirëmbajtjen para-sezonit në këtë standard, për në paktën një sezon. Kështu, zhvillimi i infrastrukturës do të bëhet në atë mënyrë që të inkurajojë zhvillimin organizativ dhe menaxhimin.

Bashkitë dhe OPU-të duhet të bien dakord për nivelin e administrimit të M&SH pas investimit me standarde të matshme dhe të pranueshme. Këto marrëveshje do të bëhen mbi bazën e angazhimit të plotë të OPU-ve për të paguar shërbimet e ujitjes që vijnë më pas. Ky udhëzues për rehabilitimin dhe modernizimin e skemave të ujitjes me pjesëmarrje duhet përgatitur brenda një periudhe afatshkurtër.

Përgatitja e Planit të Investimeve për ujitjen, do të ketë edhe kostot përkatëse. Qeveria do të bëjë përpjekje me institucionet financiare ndërkombëtare për të gjetur fonde të mjaftueshme për të mundësuar një program rehabilitimi dhe modernizimi të sistemit ujitës që synon rritjen e sipërfaqes që ujitet nga 220 000 ha drejt sipërfaqes potenciale ujitëse prej 360,000 ha, për periudhën 2018-2027.

Një shqyrtim më i kujdesshëm dhe punë e mëtejshme projektuese mbetet për tu bërë. Për periudhen afat mesme dhe afat gjatë, qeveria do të angazhojë fonde të mjaftueshme për të mundësuar rehabilitimin e të gjitha skemave që kanë nevojë. Në të njëjten kohë, bujqësia, kreditimi, grantet dhe marketingu do të zhvillohen përmes programeve të MBZHRAU për të gjitha zonat që përfitojnë nga rehabilitimi.

Qeveria do të mobilizojë fonde nga burime të ndryshme për të bërë të mundur zbatimin e Planit të investimeve për ujitjen. Brenda një periudhe afatshkurtër, qeveria do të planifikojë dhe hartojë strategji investimesh për përmirësim, rehabilitim, zgjerim, modernizim dhe zhvillim, të cilat

kërkojnë masa të investimeve lokale koresponduese. Në terma afatgjatë, investime të tilla kushtëzohen nga kontributi që duhet të japin fermerët dhe bashkitë. Refuzimi i fermerëve dhe bashkive për të rënë dakord për pjesën e tyre në investim mund të rezultojë në anulimin e investimit nga qeveria.

Bashkëfinancimi i fermerëve mund të bëhet në formën e kontributit me fuqi punëtore, me materiale, të tillë si çimento ose rërë, ose në ripagimin e një pjese të rënë dakord të kostos së rehabilitimit dhe modernizimit. Prioritet do t'i jepet së pari rehabilitimit dhe modernizimit të digave, rezervuarve dhe veprave të marrjes. Me qëllim që të inkurajohen përdoruesit e ujit të kontribuojnë në kryerjen e investimeve në rehabilitim dhe modernizim, ndërsa qeveria bën, rehabilitimin dhe modernizimin e digave, rezervuarve dhe veprave të marrjes së sistemeve ujëtare, kur OPU-të do të jenë krijuar dhe funksionojnë bëhen marrëveshje që ato të marrin përsipër të të rehabilitojnë kanalet e treta. Pasi kjo është bërë, qeveria do të rehabilitojë kanalet kryesore dhe sekondare. Ky sistem paralel i investimit nga shteti dhe përdoruesit e ujit do të inkurajojë OPU-të të bëjnë pjesën e tyre të investimeve dhe të rrisë ndjenjën e përgjegjësisë për sistemet e tyre.

Kriteret bazë për fizibilitetin dhe projektimin e infrastruktures së ujitjes do të përfshijnë efektivitetin e kostos të përmirësimeve, implikimet e projektit për thjeshtësinë dhe kontrollin mbi asetet, shpërndarjen dhe furnizimin e ujit tek përdoruesit, sigurinë, lehtësinë dhe efektivitetin e kostos së mirëmbajtjes të kanaleve, tubacioneve dhe strukturave të kontrollit të ujit.

Në të ardhmen parashikohet frekuencë më e shpeshtë të mungesave të ujit, konkurrencë me e madhe për ujë, saturim nga uji dhe përmbytje. Në kontekstin me luhatje më të mëdha të intensitetit të reshjeve dhe ekstemeve të shpeshta në rritje të thatësisë dhe përmbytjeve, duhet të identifikohen ndryshimet që duhet të bëhen në kanalet e sistemit ujëtar, kontrollin e ujit dhe strukturat matëse, në praktikën e menaxhimit dhe nevojat për modernizim e sistemit.

Këtu mund të përfshihen shpërndarja më të mirë të ujit në kohë, sasi të mjaftueshme të ujit dhe në kohën e duhur për kultura me vlerë të lartë si perimet, pemë frutore, etj.

Në terma afatshkurtër, MBZHRAU do të analizojë nevojat potenciale për modernizimin e sistemeve ujëtare. Nga analizat do të dalin rekomandimet specifike për modernizimin strukturor gradual dhe të përshtatshëm financiarisht. Këtu përfshihet edhe vlerësimi i përmirësimeve të lidhura me administrimin. Në terma afatmesëm, do të fillojë programi i modernizimit dhe investime të tjera për rehabilitimin dhe modernizimin do të parashikohen dhe implementohen në përputhje me këtë program.

Vetem disa ndryshime mund të sugjerohen për momentin, por një vlerësim në terren i parametrave aktuale të projektuar duhet të kryhet për ta krahasuar me kërkesat e projekteve të ardhshme për asete/shpronësime, furnizimin me ujë si dhe për kushtet e shpërndarjes së ujit. Ka të ngjarë që shqetësimet për frekuencë më të lartë të përmbytjeve, zgjatje të periudhës së thatësisë, modele më pak të parashikueshme motit, dhe pasiguria e objekteve metalike në sistem do të çojnë në nevoja për ruajtje më të madhe të ujit, në më shumë praktika intensive të menaxhimit të ujit për të përmirësuar kohën e marrjes, besueshmërinë dhe përshtatshmërinë e shpërndarjes të ujit, humbje me të paket të ujit, dhe matje më të shpeshta të sasisë së ujit. Përpjekje duhet të bëhen për zvogelimin e strukturave metalike. Portat e modelit Duck-bill, prita gjatesore dhe pajisje matëse

mund të përdoren për matje. Modernizimi do të jetë pjesë e rehabilitimit, përmirësimit, zgjerimit si dhe të projektimit të sistemeve të reja të ujitjes.

Duhet të bëhet një vlerësim se për cilët stacionet e pompimit të ujitjes duhen rehabilituar dhe modernizuar me kosto të moderuar. Sisteme të tjera me kosto shumë të larta dhe kostoja e energjisë është shumë e lartë dhe e papërbalueshme nga fermerët mund të mbyllen dhe abandonohen.

5.1.3 Politika për rregullimet/mbikqyrjen sektoriale

Zbatimi i udhëzimeve dhe rregulloreve dhe përmirësimi i kapaciteteve të bashkive do të kërkojë kryerjen periodike të Auditimeve/mbikqyrjeve të menaxhimit të ujitjes tek Njësitë e Ujitjes dhe kullimit të bashkive. Auditimet/mbikqyrjet e menaxhimit të ujitjes do të kryen në mënyrë periodike dhe do rekomandojnë për atë se ç'farë duhet bërë për të përmirësuar menaxhimin e sistemeve të ujitjes, menjëherë apo në të ardhmen e afërt.

Masat për politikën e rregullimeve sektoriale

Spektori i Mbikqyrjes, pranë drejtorisë përgjegjëse për ujitjen dhe kullimin në MBZHRAU, do të ndjekë realizimin e punimeve që kryhen për rehabilitimin, modernizimin, dhe ndërtimin e skemave ujitëse. Spektori do të identifikojë indikatorët kryesorë të zbatimit, përfshirë disbursimin e fondeve, mobilizimin e punonjësve, cilësinë e punimeve, kompletimin e kontratave. Ai do të planifikojë dhe zbatojë një program të monitorimit të punimeve në investimet e ujitjes. Auditimet e menaxhimit të ujitjes do të kryhen nga një ekip prej 3 personash, të përbërë nga stafi i ministrisë, Drejtorisë së Ujitjes dhe Kullimit dhe një përfaqësues nga bashkia, por jo punonjës i Njësisë së Ujitjes dhe Kullimit.

Do të përgatitet një Udhëzues për Auditimet e Menaxhimit të Ujitjes, i cili ndihmon/orienton përmes identifikimit të pikave të forta dhe të dobëta në qeverisjen e sistemeve ujitëse, ofrimin e shërbimit dhe financimin dhe identifikon se çfarë trajnimesh dhe shërbime mbështetëse nevojiten. Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të planifikojnë dhe koordinojnë zbatimin periodik të Auditimeve të Menaxhimit të Ujitjes. Auditimet priten të kryhen së paku një herë në tre vjet dhe do të japin rekomandime për përmirësime në menaxhimin e skemave ujitëse në përputhje me politikën e qeverisë, legjisllacionin dhe udhëzimet përkatëse. Fokusi i këtyre auditimeve do të jetë identifikimi i përmirësimeve të nevojshme dhe dhënia e rekomandimeve për ngritjen e kapaciteteve dhe shërbime mbështetëse.

5.1.4 Politika për qeverisjen e sistemit dhe institucioneve

Ndryshime organizative janë të nevojshme brenda MBZHRAU-së në nivel kombëtar dhe rajonal. Më shumë informacion dhe udhëzime, ndërtim kapacitetesh, rregullore dhe monitorim janë të nevojshme për të siguruar menaxhim produktiv dhe të qëndrueshëm të sistemeve të ujitjes dhe kullimit si dhe shërbime mbështetëse të përshtatëshme dhe në kohën e duhur për Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit pranë bashkive dhe OPO-ve. Kjo do të kërkojë organizime të reja dhe në nivel qëndror me buxhet dhe stafe të nevojshme.

Aktualisht pronësia dhe përgjegjësia e administrimit të sistemeve ujitëse të vegjël dhe të mesëm është transferuar tek bashkitë. Në administrim të MBZHRAU janë vetëm kanalet kryesorë dhe veprat e marrjes së ujit për sistemet e mëdhenj të ujitjes dhe disa rezervuarë të mëdhenj. Për administrimin e kësaj infrastrukture, do të përgatiten një sërë udhëzuesish, rregulloresh dhe manuale teknike. Po kështu, do të përgatiten Statuti dhe udhëzimet (akte nënligjore) për ngritjen e OPU-ve dhe Grupeve të Përdoruesve të Ujit (GPU).

Ministria do të trajtojë ekipe të vogla specialistësh, të cilët do të punojnë për ngritjen e OPU-ve dhe GPU-ve në çdo skemë ujitëse. Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkisë do të trajnohet dhe do të jetë përgjegjëse për rrjetin kryesor dhe sekondar të kanaleve në bashkëpunim me OPU dhe GPU. Kjo njësi është përgjegjëse për Sh&M si dhe për menaxhimin financiar, përfshire pagesat e ujitjes, depozitimin e fondeve në llogarinë bankare dhe tërheqjen e fondeve me OPU-të si firmë e përbashkët. Organizatat e Përdorimit të Ujit do të krijohen kur së paku 51% e pronarëve të tokave brenda zonës potenciale të shërbimit të sistemit të ujitjes do të votojnë pro krijimit. Kur kjo gjë ndodh, të gjithë pronarët e tokave brenda zonës potenciale të shërbimit të sistemit do të bëhen anëtarë të OPU-së.

Përpara se të fillojë rehabilitimi apo modernizimi i sistemit të ujitjes me mbështetjen e qeverisë dhe përpara se të ngrihen OPU/GPU-të, Njësia e Ujitjes dhe Kullimit pranë bashkisë do të kujdeset për vendosjen e një komunikimi dhe koordinimi midis fermerëve në nivel kanalesh të treta.

Rehabilitimi dhe modernizimi do të luajnë një rol të rëndësishëm në drejtim të administrimit të sistemit të ujitjes. Me qëllim arrijen e përfitimeve optimale, për qeverinë qendrore, vendore dhe fermerët është e rëndësishme që të bien dakord për çështjet prioritare të rehabilitimit apo modernizimit. Fermerët dhe bashkitë duhet të ftohen të paraqesin pikëpamjet e tyre për rehabilitimin dhe modernizimin. Në fakt, përmirësimet do të bëhen vetëm atëherë kur fermerët dhe bashkitë do bien dakord për pjesën e tyre të kontributit, marrin përgjegjësi të plota për administrimin e sistemit, dhe bien dakord të mbulojnë kostot e mirëmbajtjes së ujitjes pas investimit.

Kur Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkisë është funksionale dhe administrion kanalet e treta në koordinim me kryepleqtë e fshatrave, Ekipi i Organizimit të Ujitjes fillon procesin e ngritjes së OPU/GPU-ve.

Bashkitë do të marrin përgjegjësitë të përcaktojnë se kanalet kryesore, të dytë dhe të tretë menaxhohen në mënyrën e duhur. Drejtoria e Ujitjes dhe Kullimit dhe bashkitë kanë objektiv të mundësojnë OPU/GPU për administrimin e rrjetit të tretë dhe ku është e mundur atë të rrjetit të dytë. Sidoqoftë, për momentin bashkitë nuk kanë staf dhe përvojën e mjaftueshme për menaxhimin e sistemeve të ujitjes, kështu që trainimi i tyre për ujitjen dhe kullimin është prioritet.

Fillimisht bashkitë kanë përgjegjësinë kryesore të administrimit të kanaleve para dhe të dyta të ujitjes, ndërsa kryepleqtë e fshatrave, dhe nëse do ishte e mundur GPU-të, do të administronin kanalet e treta. Por në çdo rast, Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkisë do të bëjë menaxhimin financiar si të kanaleve kryesore, të dyta dhe të treta. Brenda një periudhe 5 vjeçare, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit së bashku me kryepleqtë e fshatrave dhe fermerët mund të vendosin të ngrenë OPU-të dhe përgatiten të marrin në administrim edhe kanalet e dyta. Bashkitë kanë në pronësi të

tyre kanalet ujitëse, por mund të fillojnë të transferojnë të drejtën e përdorimit të tyre për nivele të caktuara (të treta, të dyta apo edhe të para), sidomos në skema të vogla dhe të mesme ujitëse, kur OPU-të janë vlerësuar nga se janë të afta dhe kanë dëshirë të administrojnë të gjithë sistemin e ujitjes.

E drejta e përdorimit për kanalet e dhe të treta/të dyta mund t'i transferohet OPU-ve brenda një periudhe 5 vjeçare, nëse ato janë gati dhe me një marrëveshje transferimi të së drejtës së përdorimit. Qeveria do të mbështetë krijimin e OPU-ve të fuqishme në nivel kanalesh të dytë dhe me GPU në nivel kanalesh të tretë. Fillimisht, bashkitë do të administrojnë kanalet e dyta ndërsa GPU-të ato të treta. Por në çdo rast, Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkive do të bëjë menaxhimin financiar si të kanaleve të dyta ashtu dhe të treta.

Brenda një periudhe 5 vjeçare OPU-të përgatiten të marrin përgjegjësinë e të administrojnë kanalet e dyta. Për sistemet e vogla dhe ndoshta edhe ato mesatare, mundet që OPU-të të marrin përgjegjësinë e administrimit të gjithë sistemit, kur nga bashkia dhe Drejtoria e Ujitjes dhe Kullimit vlerësohet se ato janë gati dhe dëshirojnë një gjë të tillë. E drejta e përdorimit afat të gjatë, jo më pak se 10 vjet dhe e përtëritshme, do t'u transferohet OPU-ve pasi ato të jene të afta dhe të vullnetshme për të marre të drejtat, përgjegjësitë dhe autoritetin për të qeverisur, menaxhuar dhe financuar shërbimet e ujitjes dhe për të mbrojtur sistemin nën juridiksionin e tyre.

Në çdo kohë pas transferimit, nëse MBZHRAU përcakton se bashkia dështon të menaxhojë kanalet e parë/të dytë në pronësi të saj me standartin e menaxhimit të rënë dakord, pronësia e tyre mund të revokohet në mënyrë të njëanshme. Në një rast të tillë, Drejtoria e Ujitjes dhe Kullimit mer përgjegjësinë deri në kohën kur bashkia apo OPU-ja bëhen të afta dhe dëshirojnë të marrin përsipër këtë përgjegjësi.

Masat për politikën e qeverisjes së sistemit dhe institucioneve

Qeveria synon fuqizimin e Drejtorisë së Përgjithshme të Administrimit të Ujërave në MBZHRAU, e cila do të përfshijë sektorë për ngritjen e kapaciteteve, strategjinë dhe programet. Kjo drejtori do përgatisë politika, kuadrin ligjor, strategji, reformën institucionale dhe aktivitete zhvillimi, metodat teknike për projektimin e ujitjes dhe kullimit, metodat e menaxhimit dhe monitorimin e aktiviteteve.

Sektori për ngritjen e kapaciteteve do të përgatisë module trajnimi, do planifikojë programe trajnimi dhe trajnojë trajnuesit.

Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, që zvendësuan Bordet Rajonale të Kullimit, do të jenë përgjegjës edhe për administrimin e veprave të marrjes së ujit dhe kanaleve kryesore kryesisht në sistemet e mëdhenj ujitës. Ato do të mbikqyrin përgatitjen e Planeve vjetore të shërbimit të ujitjes dhe monitorimin e performancës së menaxhimit të ujitjes. Procesi i zhvillimit institucional do të bazohet në një proces të përbashkët planifikimi, investimi dhe menaxhimi.

Udhëzuesit për ngritjen e OPU-ve që janë përdorur më parë do të amendohen në përputhje me ndryshimet, nevojat dhe kapacitetet aktuale. Statuti i OPU-ve do të standardizohet dhe do të

përdoret si bazë ligjore për regjistrimin e OPU-ve. Aktet nënligjore dhe rregulloret do të përcaktojnë rregullat e brendshëm, procedurat dhe sanksionet për OPU-të.

Roli fillestar i OPU-së do të jetë bashkëpunimi me Njësinë e Ujitjes dhe Kullimit në hartimin e Planeve të Shërbimit të Ujitjes, buxheteve sipas nevojës dhe në përcaktimin e tarifës së shërbimit të ujitjes. Ajo gjithashtu do të punojë me GPU-të në nivel terciar, për të qënë të sigurt se punimet e mirëmbajtjes do të kryhen para se të fillojë sezoni i ujitjes. Ato do të koordinojnë përgatitjen e grafikëve të ujitjes dhe ndihmojnë në zgjidhjen e konflikteve dhe zbatimin e të drejtave dhe detyrimeve të sanksionuara me aktet nënligjore të tyre (OPU-ve). Pas një periudhe 5 vjeçare do të vlerësohet kapaciteti dhe vullneti i tyre për menaxhimin e ujitjes. Kur ato të jenë gati, atëherë do të marrin përgjegjësinë e menaxhimit dhe për rrjetin sekondar.

Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkisë do të trajnohet dhe jepet autoritet të menaxhojë rrjetin e kanaleve kryesore, sekondare dhe të treta si dhe shpërnarjen e ujit për ujitje në fermë në se nevojitet, kur GPU nuk janë krijuar akoma ose nuk janë të afta ta bëjnë këtë gjë. Deri sa GPU të jetë krijuar dhe bërë funksional, Njësia e Ujitjes dhe Kullimit mund të punojë me kryepleqtë e fshatrave për vjeljen e tarifave të ujitjes apo kryerjen e punimeve nga vetë fermerët për mirëmbajtjen dhe riparimin e kanaleve të treta. Njësia e Ujitjes dhe Kullimit ka përgjegjësinë për menaxhimin e kanaleve të dyta deri sa OPU të jenë të afta për ta bërë këtë.

Partneriteti Publik Privat (PPP) mund të përfshihet në këtë nivel, kur një kompani private mund të kontraktohet për të kryer shërbimet operacionale dhe ato të mirëmbajtjes në bazë kontrate. Shërbime të tilla mund të përfshijnë mirëmbajtjen rutinë, riparime dhe rehabilitime të vogla. Një marrëveshje PPP mund të lidhet për menaxhimin e rrjetit sekondar dhe të tretë në terma afatshkurtër dhe afatmesëm, dhe mund të shkojë edhe më tej, të menaxhimi i rrjetit kryesor e të veprat e marrjes në terma afatgjatë. Megjithatë shërbimet e menaxhimit mund t'i transferohen OPU-ve ose të bëhen me palë të treta në bazë marrëdhëniesh kontraktuale, menaxhimi financiar do të vazhdojë të bëhet apo mbikqyret nga Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit.

Ekipi i Organizimit të Ujitjes në rajon do të përbëhet nga një person nga ministria, një nga Drejtoria përkatëse e Ujitjes dhe Kullimit dhe një nga bashkia. Ata duhet të trajnohen dhe të fillojnë punë brenda një periudhe afatshkurtër. Gratë duhet të inkurajohen për të marrë pjesë dhe të inkurajohen që të japin mendimet e tyre në takime. Një specialist për zhvillimin institucional dhe një specialist për çështjet gjinore duhet të jenë anëtarë të Ekipit Organizativ të Ujitjes në nivel kombëtar. Ato duhet të përgatisin materiale trajnimi që do të përdoren në nivel rajonal dhe për OPU-të.

Pasi të jenë përcaktuar kufijtë dhe pronarët e tokës brenda zonës së shërbimit të ujitjes, Ekipi i Organizimit të Ujitjes do të mbledhë firmat e së paku 51% të pronarëve të tokës brenda zonës, me takime apo dhe me vizita në shtëpi. Pas kësaj, Njësia e Ujitjes dhe Kullimit dhe kryepleqtë e përfshirë hartojnë planin e ngritjes së OPU-së.

Si fillim kjo mund të bëhet thjesht me koordinimin e kryepleqve, të cilët nga ana e tyre, koordinojnë veprimet me fermerët përdorues të ujit si p.sh. mirëmbajtjen e rrjetit të kanaleve të treta përpara fillimit të sezonit të ujitjes. Njësia e Ujitjes dhe Kullimit vendos komunikimin me kryepleqtë mbi planin e të mbjellave, grafikun e ujitjes dhe mirëmbajtjen e sistemit.

Bashkitë duhet të bien dakord për marrjen e përgjegjësisë së administrimit të ujitjes në standarde shfrytëzimi dhe mirëmbajtje të pranueshme, pasi më parë të jenë kryer përmirësimet në to. Marrëveshja e transferimi të administrimit ujitjes do të përfshijë angazhimin e OPU-së për mbulimin e kostos së shërbimeve të ujitjes në të ardhmen. Një udhëzues për transferimin e administrimit të ujitjes do të hartohet në një periudhë afatshkurtër. Mbas një përvoje 5 vjeçare, OPU-ja mund të kualifikohet për të marrë përgjegjësinë e administrimit të rrjetit sekondar. Megjithatë, përgjegjësia për mbikqyrjen financiare dhe pronësia do vazhdojë të mbetet tek bashkitë.

Nëse ekziston besim i mjaftueshëm midis fermerëve dhe shumica e tyre mbështesin idenë e ngritjes së OPU-së dhe GPU-së, Njësia e Ujitjes dhe Kullimit dhe kryepleqtë mund të fillojnë procedurat për ngritjen e OPU/GPU-ve. Ky proces përfshin përgatitjen dhe miratimin e statutit, rregulloreve, zgjedhjen e nëpunësve, trajnimin, regjistrimin ligjor dhe hartimin e Planit të shërbimit të ujitjes, buxhetit të bazuar në nevoja, vendosjen dhe mbledhjen e tarifës së shërbimit të ujitjes. Pastaj, vendimet e OPU-së merren nga votimi i anëtarëve të Asamblesë së Përgjithshme, ose nga përfaqësues të tyre për çdo njësi terciare, nëse numri i anëtarëve do të jetë shumë i madh për tu akomoduar dhe Asambleja e Përfaqësuesve mbledhet çdo vit.

Bashkitë kanë përgjegjësinë e administrimit dhe financimit të sistemeve ujitëse. Bashkitë duhet të punësojnë specialistë (në varësi të sipërfaqes ujitëse nën administrim) për Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit. Këta punonjës duhet të vijnë nga përvoja në fushën e bujqësisë dhe nëse do të ishte nga projektet e mëparshme të zbatuara në ujitje. Ata duhet të trajnohen në çështje të ndërtimit, administrimit, menaxhimit financiar etj. Si stafi i NJUK, ashtu dhe ato të OPU duhet të trajnohen gjerësisht.

Sistemet e ujitjes të transferuar tek bashkitë duhen të rehabilitohen apo modernizohen me fondet e buxhetit të shtetit, vetëm nëse me bashkitë arrihet një marrëveshje për mirëmbajtjen dhe funksionimin siç duhet të tyre në vijimësi. Gjatë një periudhe fillestare 5 vjeçare Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit do të jenë administratore të rrjetit të kanaleve të dyta ujitëse (apo sipas rastit edhe të para) dhe do të koordinojnë punën me kryepleqtë dhe fermerët në nivelin e terciareve për të mirëmbajtur kanalet dhe strukturat dhe mundësisht të shpërndajne ujën tek fermerët individualë.

Për ndërtimin e sistemeve të reja të ujitjes, duhet që më parë përdoruesit e ujit të firmosin një marrëveshje për formimin e GPU-ve që të administrojnë kanalet e treta, dhe OPU-të për kanalet e dyta dhe se përdoruesit garantojnë mbulimin e kostove të shfrytëzimit dhe mirëmbajtjes së sistemit pas investimit.

Ministria dhe bashkitë do të mbështesin krijimin e OPU-ve në nivel kanalesh të treta. GPU-të do të ngrihen si grup përdoruesish brenda blloqeve terciare, jo si njësi të veçanta legale, por si pjesë përbërëse të OPU-ve. Në terma afatgjatë (8 deri 15 vjet) do të përcaktohet nëse OPU-të mund të bashkoheshin në federata për të marrë përsipër menaxhimin e kanaleve sekondare, sistemeve të vogla dhe të mesme.

Në pesë vitet e para pas ngritjes ose ringritjes së OPU-ve në nivel kanalesh të dyta, pritet që OPU-të së bashku me bashkitë do të kryejnë vetëm funksione administrative, të cilat nënkuptojnë

përgatitjen dhe miratimin e Planeve të Shërbimit të Ujitjes, buxhetin dhe tarifën e shërbimit të ujitjes. Administrimi i kanaleve të dyta do të jetë kryesisht përgjegjësi e bashkisë në 5 vitet e para dhe do t'i transferohet OPU-ve kur ato të kenë dëshirë dhe të jenë të afta të administrojnë sistemin.

Mbas një periudhe prove 2 - 3 vjeçare, nëse OPU-të do të jenë të afta dhe dëshirojnë, drejtat e përdorimit mbi kanalet e dyta dhe të treta do tu transferohen OPU-ve. Kjo do t'i jepte përdoruesve të ujitjes besim se çdo investim i bërë prej tyre në kanalet e treta dhe të dytë dhe në strukturat përkatëse do tu jepte atyre përfitime afatgjata, pa ndërhyrjen e shtetit, përjashtuar rastet kur OPU-ja dështon të menaxhojë dhe mbrojë sistemin.

Rolet dhe përgjegjësitë e qarta të organizatave në planifikimin, rehabilitimin dhe modernizimin, menaxhimin të përbashkët në nivelin kryesor dhe terciar, dhe procedurat për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve do të specifikohen më tej në procesin e zhvillimit institucional.

Stafi i OPU-së do të trajnohet dhe do të bashkë-menaxhojë kanalet e dyta me Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkisë, deri sa disa përgjegjësi të menaxhimit dhe autoriteti t'i jenë transferuar OPU-së. Përgjegjësitë për menaxhimin/mbikqyrjen financiare për mbledhjen e të ardhurave, depozitimin në llogari bankare, tërheqja e parave, do të vazhdojë të mbetet tek bashkitë për një periudhë afatgjatë.

Në pesë vitet e para pas ngritjes së OPU në nivelin kanalesh të dyta, pritet që OPU-të së bashku me bashkitë do të kryejnë vetëm funksione administrative, të cilat nënkuptojnë përgatitjen dhe miratimin e Planeve të Shërbimit të Ujitjes, buxhetin dhe Tarifën e Shërbimit. Administrimi i kanaleve të dyta do të jetë kryesisht përgjegjësi e bashkisë dhe do t'i transferohet OPU-ve kur ato të kenë dëshirë dhe të jenë të afta të administrojnë sistemin.

Në marrëveshjet e transferimit do të specifikohen elementët e mëposhtëm:

1. Pjesa e sistemit të ujitjes, për të cilën transferohet e drejta e përdorimit, e shoqëruar me listën e kanaleve dhe veprave;
2. Miratimi i bashkisë që ka pronësinë mbi sistemin të ujitjes;
3. Organizata që ka të drejtat e pronësisë;
4. Organizata që do t'i transferohet e drejta e përdorimit;
5. Të drejtat, autoriteti dhe përgjegjësitë që transferohen së bashku me infrastrukturën;
6. Kushtet dhe procedurat për revokimin e të drejtave të përdorimit.

Revokimi i marrëveshjeve afatgjata të transferimeve mund të ndodhë në çdo kohë kur MBZHRAU gjykon se bashkitë apo OPU-të kanë dështuar në administrimin e ujitjes apo kanë keqpërdorur autoritetin e tyre në administrimin e sistemit të ujitjes nën përgjegjësinë e tyre.

Pronësia e kanaleve kryesore dhe veprave të marrjes së skemave ujitore të mëdha nuk do të transferohet. Megjithatë, në të ardhmen, administrimi i veprave të marrjes së ujitjes dhe kanaleve kryesore mund t'i transferohet me kusht dhe afat-kohor kompanive private apo OPU-ve, si pjesë e ndonjë marrëveshjeje Partneriteti Publik Privat.

Incentiva për performancën dhe masa llogaridhënieje do të identifikohen gjatë hartimit të procesit të planifikimit, vendimmarrjes dhe funksioneve menaxheriale të këtyre organizatave. Planet

vjetore të punës në nivele individuale apo si organizatë mund të shërbejnë si bazë për vlerësimin e performancës vjetore, në fund të çdo viti. Bazuar në legjislacionin në fuqi mund të jepen shpërblime për punonjësit që kanë pasur performancë të lartë. Këto mund të përfshijnë rritje të buxheteve, përmirsimin e kushteve të punës nëpërmjet paisjes me kompjutera, mjete transporti dhe trajnime shtesë. Sistemi i performancës duhet të jetë transparent dhe i qartë, dhe organizatat e përfshira, me përfshirjen e përdoruesve të ujit, duhet të vendosin se cilat do të jenë objektivat dhe standardet e performancës dhe se si do të monitorohen.

5.1.5 Politika për menaxhimin e sistemeve të ujitjes

Qeveria do të mbështesë fuqimisht përmirësimet në cilësinë e menaxhimit të sistemeve ujitëse. Ka një seri kriteresh performance sfiduese të cilat strukturat qendrore, bashkitë dhe OPU-të do të kërkojnë që të arrihen. Çdo sistem ujitës duhet të menaxhohet si një skemë hidraulike e vetme e integruar.

Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të ndihmojnë Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive në hartimin e Planeve të Shërbimeve të Ujitjes, në hartimin e buxheteve sipas nevojave si dhe ndonjë ndihmë tjetër. Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të sigurojnë drejtimin dhe koordinimin për gjithë sistemin e ujitjes në skemat e mëdha.

Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të koordinojnë hartimin e Planeve vjetore të Shërbimit të Ujitjes për çdo skemë ujitëse që ndodhet në juridiksionin e tyre. Drejtoria e Ujitjes dhe Kullimit, bashkitë dhe OPU-të do të punojnë së bashku për të hartuar PSHU-të vjetore për të gjithë sistemin e për të gjithë sezonin ujitës. Ky plan do të bazohet në sasinë e ujit dhe grafikët e ujitjes të hartuara nga Drejtoria e Ujitjes dhe Kullimit, bashkia (ose bashkitë). Plani i përgatitur nga OPU-të do të jetë pjesë integrale e PSHU-së që hartohet në nivel skeme. Drejtoria e Ujitjes dhe Kullimit do të takohet periodikisht me bashkitë dhe OPU-të e skemave të vogla për siguruar asistencën e nevojshme teknike.

Për planifikimin dhe kryerjen e shërbimeve të ujitjes do të ndiqet qasja e “kërkesës nga nevojat e modifikuara”. Kjo nënkupton që kërkesat për ujitje do të merren më parë se të fillojë sezoni i ujitjes. Këto grumbullohen dhe bëhet vlerësimi i kërkesave në total për të gjithë skemën dhe krahasohen me sasinë e ujit disponibël, duke bërë modifikimet përkatëse për shkak të kufizimeve për plotësimin e kërkesave me ujë që mund të ketë skema.

MBZHRAU do të kërkojë fonde dhe bashkëpunim për kërkime mbi teknologjitë e ujitjes dhe inovacionet në menaxhim. Qeveria mbështet aplikimin e teknologjive moderne dhe metodat e menaxhimit që do të mundësonin ofrimin eficient, të barabartë dhe në kohë të shërbimeve të ujitjes.

Që fermerët të paguajnë sipas volumit të ujit të përdorur për ujitje, është e nevojshme që në kanalet ujitëse të instalohen paisje matëse, së paku deri në nivelin e prizave në kanalet e treta. Sasia e ujit që përdor çdo fermer afërsisht mund të ishte sa sasia e ujit në kanali e tretë pjesëtuar me numrin e fermerëve që marrin ujë nga po ky kanal i tretë.

Trajnime mbi konfliktet dhe zgjidhjen e mosmarrëveshjeve do të ofrohen për Drejtoritë e U&K, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit dhe OPU-të. Konfliktet që lidhen me ujitjen dhe shkeljen e

rregullave duhet të zgjidhen sa më shpejt të jetë e mundur dhe në mënyrë të drejtë. Mosmarrëveshjet ndërmjet përdoruesve të ujit duhet të zgjidhen me ndërmejtësim midis palëve të të përfshira.

Masat për politikën e menaxhimit të sistemeve ujitëse

Në kriteret kryesorë të performancës përfshihen shpërndarja e barabartë e sasisë së ujit, koha e shpërndarjes në përputhje me grafikun e ujitjes, efiçenca e ujitjes, shpërndarja e barabartë si për fermerët në fillim të kanalit ashtu dhe për ata në fund të kanalit, cilësia e mirëmbajtjes dhe funksionalitetit të skemës, shkalla e mbledhjes së tarifave, rendimenti i prodhimit për njësi sipërfaqe të ujitur dhe qëndrueshmëria e skemës ujitëse.

Secila nga Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të takohet një herë në muaj me Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të dhe do t'i ndihmojë ato në hartimin e Planeve të Shërbimeve të Ujitjes, buxhetit sipas nevojave, monitorimin sezonal të Planit, këshilla për çështje teknike financiare dhe institucionale sipas nevojave, do ndihmojë për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve dhe do marrë pjesë në Auditimet e Administrimit të Ujitjes çdo dy vjet.

Plani i Shërbimeve të Ujitjes do të hartohet çdo vit, së paku një muaj para fillimit të sezonit të ujitjes. Ky plan normalisht përbëhen nga shtatë komponentë. Ata janë:

- 1) Përcaktime të matshme të standardeve të shërbimit që do të sigurohen, si shpërndarja dhe furnizimi i ujit, mirëmbajtja e sistemit etj;
- 2) Shërbimet (p.sh. lëvizja e ujit, shpërndarja, kullimi);
- 3) Mirëmbajtja dhe riparimet apo përmirësimet që duhen;
- 4) Buxheti, tarifa e shërbimit të ujitjes dhe procedurat e administrimit financiar;
- 5) Aktivitetet menaxheriale dhe institucionale;
- 6) Monitorimi i performancës së administrimit dhe aspekteve mjedisore; dhe
- 7) Mbajtja e proces-verbaleve dhe përgatitja e raporteve.

Dy muaj përpara se të fillojë sezoni i ujitjes, çdo OPU paraqet në bashki, kërkesat e tyre për ujë, planin e të mbjellave dhe marrëveshjet me fermerët që kërkojnë ujitje. Këto përfshijnë emrat e fermerëve, datat e mbjelljeve dhe kohën kur pritët ujitja e parë.

MBZHRAU do të bashkëpunojë sipas nevojës me konsulentë, qendrat e ekselencës dhe donatorë për identifikimin dhe adoptimin e teknologjive moderne të ujitjes për të përmirësuar efiçencën, leverdishmërinë dhe kritere të tjera të performancës që kanë rëndësi të veçantë për vendin. Përpjekje do të bëhen edhe për sigurimin e fondeve për kërkim diagnostik dhe aplikativ nga institutet dhe universitetet shqiptare, për aspekte teknike, financiare dhe menaxheriale të performancës së sistemeve të ujitjes.

Pagesa e kostonë së sasisë së ujit të siguar për ujitje fermerëve kërkon që volumi i ujit të matet dhe kjo është e kuptueshme. Minimalisht, është e nevojshme të instalohen paisjet matëse në veprat e marrjes, në kanalet kryesorë, në sekondarë dhe në prizat e kanaleve të tretë.

Për sa i takon blloqeve terciare, që mbulohen nga kanalet e treta nuk do të ishte praktike të mateshin volumet për çdo fermë, por mund të bëhet me përafërsi. Kjo mund të nënkuptonte që fermeri mund të paguante për sasinë e ujit, bazuar në ndarjen e sasisë së ujit në kanal in e tretë dhe dhe përqindjen e përafert të sasisë që ka marrë ai krahasuar me fermerët e tjerë, që furnizohen nga i njëjti kanal i tretë.

Shkelja e rregullave duhet të adresohet shpejt dhe në mënyrë të drejtë me aplikimin e sanksioneve të parashikuara në aktet përkatëse të bashkisë apo OPU-ve. Shkeljet e para mund adresohen me paralajmërime të buta, nëse ato të përsëritura me ndëshkime më të rënda.

Mosmarrëveshjet apo konfliktet janë një çështje tjetër. Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të duhet të kenë staf të trajnuar për zgjidhjen e tyre. Ndërmjetësimet bëhen kur dy apo më shumë persona, që kanë një problem me ujitjen, takohen së bashku për të gjetur një zgjidhje të paranueshme për pretendimet e tyre.

Personi i trajnuar e çon diskutimin drejt një zgjidhje që mund të pranohet nga të dy palët që janë në konflikt. Vetëm nëse ndërmjetësimi dështon, atëherë palët mund t'i drejtohen një pale të tretë për zgjidhjen përfundimtare të konfliktit. Zgjidhjet e konflikteve do të jenë pjesë e moduleve të trajnimit për Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të.

5.1.6 Politikat për financimin e ujitjes

Qeveria synon të përmbysë prirjen historike të dekadave të fundit të një mirëmbajtjeje në nivele të ulëta dhe degradim të sistemeve ujitëse. Politika e qeverisë synon arritjen e situatave ku me mbështetjen e qeverisë, me kapacitete institucionale të ngritura, nëpërmjet punës së përbashkët të Drejtorive Rajonale të U&K, Njësisve të Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-ve, të arrihet një nivel optimal i mirëmbajtjes së sistemit të ujitjes dhe kullimit.

MBZHRAU do të hartojë një Udhëzues për Buxhetin sipas nevojave dhe Tarifave e Shërbimit të Ujitjes. Tarifa e Shërbimit të Ujitjes (TSHU) do të vendoset për çdo skemë ujitëse dhe bazohet në kostot faktike për funksionimin e skemës për sigurimin e shërbimit të ujitjes të rënë dakord me fermerët, siç është përcaktuar në buxhetin e bazuar në nevojat. Drejtoritë Rajonale të U&K dhe bashkitë, në bashkëpunim me OPU-të, do të hartojnë buxhetin vjetor të sistemit ujitës bazuar në nevojat dhe kërkesat e fermerëve të përshkruara në Planin e Shërbimit të Ujitjes, i cili hartohet sipas një performancë standarde, e cila garanton funksionimin normal të skemës ujitëse. Çdo skemë ujitëse do të menaxhohet si një njësi e pandarë financiare. Çdo skemë ka koston e saj dhe buxhetin e saj, në varësi të specifikave të veta.

Pritshmëria është që për të gjitha skemat ujitëse të hartohen dhe zbatohen buxhete “bazuar mbi nevojat” ose buxhete “bazuar në performancë”. Këto janë buxhete që bazohen tërësisht në arritjen e standarteve të kënaqshëm të performancës për mirëmbajtjen dhe veprimtaritë e ujitjes me mjetet më efikente dhe pragmatike. Megjithatë, në të ardhmen, ato mund të përmbajnë kontribute për krijimin e fondit kapital rezervë.

Drejtoritë Rajonale të U&K do të ndihmojnë Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit dhe OPU-të në hartimin e buxheteve dhe përcaktimit të TSHU.

Bashkitë do të jenë përgjegjëse të mbledhin kostot fikse të ujitjes nga të gjithë pronarët e tokës në zonat e mbuluara me shërbim nëpërmjet zyrës së tyre të taksave. Ato duhet të përdoren për buxhetin bazuar në performancën, ose kur është rënë dakord me anëtarët e OPU-ve, për të krijuar fondin kapital rezervë, i cili përdoret për riparime emergjente dhe të paparashikuara, rehabilitime të vogla, zgjerimin e kanaleve dhe përmirësime. Kostot përbëhen nga kostot fikse dhe kostot variabël. Kostoja fikse vendoset çdo vit, pamvarësisht nëse ka reshje apo kërkesa për ujtitje dhe përdoret për mirëmbajtje, kostot për zyra, staf, etj. Kostoja variabël ndryshon dhe përdoret për kostot e shpërndarjes së ujit sipas kërkesave që bëjnë fermerët për shërbime ujtitje.

Që të funksionojë mbledhja e TSHU-së, është e rëndësishme që të krijohet besimit te fermerët se tarifat që mbledhen përdoren siç duhet dhe për qëllimin që janë mbledhur. Janë shumë të rëndësishme masat që sigurojnë se paratë e grumbulluara përdoren për zbatimin e PSHU. Në këtë drejtim, një rol të rëndësishëm mund të luajë dhe teknologjia moderne e informacionit. Sistemi duhet të jetë i projektuar për të parandaluar joefikasitetin dhe korrupsionin.

Parimi “paguaj vetëm për shërbimet e mara faktikisht” do të vendoset për shërbimet e ujitjes kudo në të gjithë vendin. Në ujtitje, parimi “paguaj për shërbimin”, nënkupton gjithashtu se “fermerët nuk do të paguajnë për shërbimet e pamarra”. Kjo do të thotë se çdo fermer individual përdorues i ujit pagan plotësisht vetëm nëse merr ujin për të cilin ka rënë dakord si në sasi ashtu dhe në kohë. Fillimisht, fermerët paguajë për shërbimin dhe pastaj e marrin atë, por kur shërbimi nuk kryhet, pagesa i’u kthehet mbrapsht për pjesën që nuk morrën këtë shërbim.

Masat për politikën e financimit të ujitjes

Me qëllim që sistemet e ujitjes dhe kullimit të bëhen produktivë dhe të qëndrueshëm financiarisht, kostot duhet të mbulohen kryesisht nga pagesat e përdoruesve të ujit, pronarët apo qiramarrësit e tokave që marrin shërbim, nga bashkitë dhe nga buxheti i shtetit për rehabilitimin e digave, veprave të marrjes së ujit dhe kanaleve të parë që administrohen nga Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit apo bashkitë.

Pagesat e kostove fikse për ujitjen (si kostot vjetore të mirëmbajtjes, për stafin, zyrat, etj.) do të mbledhen nga zyra e taksave të bashkive, në fillim të vitit si çdo taksë tjetër që mbledhet nga bashkitë. Kostoja variabël e ujitjes varet nga shërbimi që do të kërkojnë fermerët. Ajo do të paguhet në bashki përpara dhe gjatë sezonit të ujitjes si pagesë direkte në zyrat e bashkisë ose si transfertë bankare.

Për hartimin e buxheteve sipas nevojës duhet të ndiqen hapat e mëposhtëm:

1. Përcaktimi dhe dakordësia për shërbimet e dëshiruara;
2. Identifikimi dhe pranimi i standardeve të ofrimit të shërbimit;
3. Identifikimi i zërave të punimeve, volumeve të punës dhe specifikimeve të tyre;
4. Pranimi i standardeve financiare, të tilla si çmimet për njësi;
5. Hartimi i Plani të Shërbimit të Ujitjes;
6. Hartimi i buxhetit sipas nevojave;
7. Përcaktimi i Tarifës së Shërbimit të Ujitjes që siguron fondin për buxhetin.

Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit së bashku me Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të takohen çdo fillim viti për hartimin e Planit të Shërbimit të Ujitjes, buxhetit dhe Tarifës së Shërbimit të Ujitjes. Më pas shkohet në këshillin bashkiak ku dhe kërkohet miratimi i buxhetit dhe tarifës.

Kur sistemi ujitës bëhet financiarisht i qëndrueshëm, bashkitë dhe OPU-të do të nxiten të krijojnë një fond rezervë, i cili mblidhet çdo vit dhe do të përdoret për mbulimin e kostove fikse të menaxhimit të sistemit ujitës.

Kostot kostot fikse për ujitjen (mirëmbajtje, zyra, staf) do të mblidhen nga bashkitë nga të gjithë pronarët e tokave brenda zonës së shërbimit të sistemit ujitës, pamvarësisht nëse ata zgjedhin të ujitin ose jo. Kostot variabël i ngarkohen vetëm fermerëve që kërkojnë ujitje dhe kjo duhet të bëhet sa më shumë të jetë e mundur, bazuar mbi sasinë e ujit të kërkuar dhe atë të dhënë.

Fermerët kanë përfituar tokë, nëpërmjet reformës së ndarjes së tokës, çka nënkupton që toka do të përdoret për qëllime bujqësore. Zhvillimi i ujitjes është pjesë e investimeve që qeveria bën për zhvillimin e bujqësisë. Nga fermerët pritet që ta mirëmbajnë investimin dhe jo të lejojnë shkatërrimin e tij.

Pagesa e kostove fikse nga të gjithë pronarët apo qiramarrësit e tokës është i justifikueshëm, pasi sigurimi i një shërbimi të mundshëm ujitje rrit vlerën e tokës si për shitje ashtu dhe për dhënie me qera. Nëse të gjithë pronarët e tokës do të paguanin kostot fikse, detyrimi për çdo fermer do të ishte më i ulët dhe më i përballueshëm. Nga ana tjetër, kostot variabël do të ishin gjithashtu më të ulëta për përdoruesit e ujit, krahasuar me tarifën aktuale, pasi kjo kosto do ishte e zhveshur nga kostot fikse bazë.

Bashkia do të vlerësojë dhe mbledhë koston fikse, e cila do të jetë “tarifa bazë e ujitjes”, që përdoret vetëm për këtë qëllim, dhe shumën e mbledhur e depoziton në llogari bankare të mbajtura nga bashkia dhe/ose OPU-ja, dhe kjo shumë do të përdoret vetëm në skemën ujitëse përkatëse, për zbatimin e Planit të Shërbimit të Ujitjes.

Bashkitë do të vazhdojnë rolin e tyre për mbledhjen dhe depozitimin e të ardhurave nga kostot fikse edhe pasi përgjegjësia për administrimin e rrjetit të kanaleve të dyta ujitës do t'i kalojë OPU-ve. Bashkitë do të kenë dy llogari bankare: një për shpenzimet vjetore të M&Sh-së dhe një tjetër për fondin kapital rezervë, i cili mund të përdoret në një të ardhme për rehabilitime e investime.

Qeveria do të hartojë procedura të reja për pagesën dhe depozitimin si për tarifën fikse, e thënë ndryshe Tarifa Vjetore e Mirëmbajtjes (TVM), ashtu dhe për koston variabël apo ndryshe Tarifën e Shërbimit të Ujitjes (TSHU). Pagesa për TVM, e cila mbulon kostot fikse bazë, do bëhet si për taksat dhe tarifën e tjera të vendosura nga bashkia. Ajo do të vendoset mbi këdo që zotëron apo merr me qira një tokë, brenda zonës potenciale të shërbimit të ujitjes. Pagesat nga pronarët/qiramarrësit mund të bëhen direkt në zyrat e taksave në bashki ose nëpërmjet transfertave bankare.

Përdorimi i fondeve do të bëhet duke qenë Njësia e Ujitjes dhe Kullimit e bashkisë si firmë e parë e autorizuar dhe OPU-ja si firmë e dytë. Pagesat për Shërbimin e Ujitjes do të kryhen 50% përpara

sezonit të ujitjes dhe 50% në mes të sezonit të ujitjes. Kjo mënyrë minimizon apo eliminon veprimet me para në dorë dhe çdo gjë bëhet si për taksat e tjera të bashkisë ose nëpërmjet transfertës bankare. Kjo rrit transparencën dhe minimizon mundësitë për keqpërdorim të fondeve.

Masa të tjera shtesë do të meren për të parandaluar keqpërdorimin e fondeve në nivel bashkiak, të tilla si përdorimi i auditimeve të brendshme dhe kontrolli i llogarive.

TSHU-ja nga fermerët do të mblidhet në zyrat e taksave pranë bashkive, përpara se të fillojë sezoni i ujitjes. Së pari, bashkitë do të duhet të hapin llogari për kostot fikse e variabël. Së dyti, ato duhet të vendosin parimin “pagesë për shërbim”. Kjo do të thotë se pagesa për ujin e kërkuar të bëhet e plotë përpara furnizimit me ujë, dhe më pas bëhet rimbursim për ndonjë shërbim që nuk është kryer. Së treti, duhet të bien dakord për standardin e shërbimit që do të sigurohet, duke dhënë një përcaktim praktik dhe të matshëm. Së katërti, gjatë sezonit të ujitjes bashkitë monitorojnë shërbimin e ujitjes (si ai që merret dhe ai që nuk merret) për çdo fermer që ka kërkuar ujitje. Së pesti, mbahen shënime për çdo kërkesë për ujë dhe kohën kur kryhet shërbimi për çdo fermer. Së gjashti, nëse fermeri nuk merr gjithë shërbimin për të cilin ka paguar, pagesa e tij do të reduktohet në mënyrë proporcionale.

5.1.7 Ngritja e kapaciteteve

Do të hartohen, së paku, 12 module trajnimi për teknologjinë, qeverisjen, menaxhimin dhe financimin e ujitjes. Është prioritarë ngritja e kapaciteteve për qeverisjen, menaxhimin dhe financimin e sistemeve të ujitjes nga bashkitë. Këtu përfshihet, sipas rastit, administrimi i rrjetit të kanaleve të dyta dhe të para dhe mbështetja e OPU-ve në administrimin e rrjetit të kanaleve të dytë dhe të tretë. Trajnime do kryhen edhe për Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit, Njësitë e Ujitjes dhe kullimit të bashkive dhe OPU për teknologjinë, qeverisjen, menaxhimin dhe financimin e ujitjes. Do të punohet edhe për ngritjen e kapaciteteve brenda GPU-ve në nivel kanalesh të treta dhe OPU-ve në nivel kanalesh të dyta. OPU-të do trajnohen për të 12 aspektet e lidhura me qeverisjen, menaxhimin dhe financimin e ujitjes në nivelet sekondare dhe terciare, kërkesat dhe ofrimin e shërbimeve të ujitjes, njohuritë bazë mbi hidromodulin e ujitjes dhe funksionet e menaxhimit financiar.

Module shtesë trajnimi do të përgatiten për Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit për aspektet rregullatore, konsultimet që lidhen me menaxhimin, Planet e Përmirësimit të Ujitjes dhe shërbimet mbështetëse. Kapacitetet e tyre do të rriten për menaxhimin e veprave të marrjes dhe kanalet e parë, përgatitjen e Planit të Shërbimit të Ujitjes, aspektet rregullatore të sektorit të ujitjes brenda territorit të tyre si dhe për ngritjen e kapaciteteve të bashkive dhe OPU-ve. Konsultimet për menaxhimin do të jenë në formën e trainimit dhe zgjidhje të problemeve nga një specialist me përvojë në menaxhimin e ujitjes.

Konsultime për menaxhimin do të zhvillohen nga Drejtoritë e Ujites dhe Kullimit dhe Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive kur ato të kenë përvojë të mjaftueshme të asistojnë bashkitë/OPU-të në përgatitjen e Planeve të përmirësimit të menaxhimit.

Trajnimi në salla nuk duhet të jetë e vetmja metodë për ngritjen e kapaciteteve të bashkive dhe OPU-ve. Stafet e bashkive dhe OPU-ve kanë nevojë për konsultime në terren, në administrimin në praktikë të sistemit të ujitjes.

Një udhëzues për zbatimin e mundshëm të Partneriteteve Publik Privat (PPP) do të përgatitet nga MBZHRAU, ndërsa Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të identifikojnë mundësitë për të punuar me sektorin privat. Në të ardhmen, do të bashkëpunohet më shpesh me sektorin privat, për identifikimin dhe kryerjen e shërbimeve të ujitjes për bashkitë dhe OPU-të, për të rritur kapacitetin e tyre në administrimin e sistemeve ujitës, sigurimin dhe financimin e shërbimeve të ujitjes.

Në Drejtorinë e Përgjithshme të Administrimit të Ujërave në MBZHRAU do të krijohet një Sektor për Ngritjen e Kapaciteteve. Ngritja e kapaciteteve të administrimit dhe zhvillimit të ujitjes duhet konsideruar si një proces afatgjatë, që nevojitet të përsëritet edhe për shkak të ndryshimeve që ndodhin në stafet e agjencive, bashkive dhe OPU-ve.

Ky sektor do të zhvillojë trajnime për aspekte të tilla si përgatitja dhe zbatimi i Planëve të shërbimit të ujitjes, përgatitja e buxheteve bazuar mbi nevoja, caktimi dhe mbledhja e tarifave të shërbimit të ujitjes, krijimi i OPU-ve, takimet dhe lidhshipi, menaxhimi financiar, zgjidhja e mosmarrëveshjeve, auditimet e menaxhimit të ujitjes, përgatitja e planeve afatshkurtëra të veprimit etj.

Masat për politikën e ngritjes së kapaciteteve

Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive do të duhet të trajnohen si për aspektet teknike të administrimit të ujitjes ashtu dhe qeverisjen, menaxhimin dhe financimin. Është e nevojshme që trajnimi të përfshijë çështjet e mëposhtme:

1. Hartimi dhe zbatimi i PSHU, bazuar në standarde performance të pranuar nga palët;
2. Menaxhim financiar, buxhetim mbi bazë nevojash, tarifa e shërbimit dhe mbajtja e llogarive, transparenca;
3. Inventarizimi i funksionalitetit të infrastrukturës, administrimi i aseteve dhe planifikimi i kostove kapitale;
4. Prokurimi dhe administrimi i kontratave;
5. Bashkëpunimi publik-privat në menaxhimin me pjesëmarrje;
6. Mirëmbajtja dhe shfrytëzimi i digave dhe rezervuarëve;
7. Mirëmbajtja dhe shfrytëzimi i stacioneve të pompimit;
8. Ligjet dhe rregulloret mbi ujitjen dhe kullimin;
9. Administrimi i ujit, monitorimi i performancës dhe mbajtja e të dhënave;
10. Ngritja e OPU-ve dhe administrimi i ujitjes me pjesëmarrje;
11. Metodatat e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve;
12. Auditimet e menaxhimit të ujitjes.

Module trajnimi do të përgatiten për secilën nga çështjet e mësipërme brenda një periudhe afatshkurtër dhe trajnimi do të fillojë sapo të gjenden fondet dhe organizata trajnuese mund të iniciojë trajnimin. Trajnimi i Drejtorive të U&K dhe Njësive të U&K të bashkive do të jetë prioriteti i parë dhe më pas vjen krijimi dhe trajnimi i OPU-ve. Ky trajnim do të vazhdojë për çdo vit dhe për një kohë të gjatë.

Trajnimi do të bëhet për të gjithë stafin e Drejtorive të U&K dhe Njësive të U&K të bashkive, stafin e OPU-ve dhe përfaqësuesve të GPU-ve si administratorë të rrjetit të tretë të kanaleve ujitës. Trajnimi do të bëhet me afate fleksibël për të mundësuar pjesëmarrjen. Në trajnim do të përfshihen

edhe stafe apo individë, të cilët janë kontraktuar nga OPU-të për të kryer funksione të shfrytëzimit, mirëmbajtjes apo mbledhjes së tarifave.

Stafi i Drejtorive të U&K do të trajnohet edhe në 3 çështje shtesë, përveç 12 të përmendura më lart:

1. Si monitorohen/mbikqyren Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit dhe OPU-të,
2. Si organizohen konsultime për të ndihmuar Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit dhe OPU-të në hartimin e Planeve të përmirësimit të menaxhimit,
3. Si identifikohen nevojat e Njësive të Ujitjes dhe Kullimit dhe OPU-ve për shërbime mbështetëse,
4. Metodatat e komunikimit dhe vendimmarrjes.

Modulet e trajnimit për këto çështje duhet të hartohen brenda një periudhe afatshkurtër si dhe trajnimi duhet të zhvillohet po brenda një periudhe afatshkurtër.

Qeveria synon ngritjen e kapaciteteve të Njësive të Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe stafeve të OPU-ve nëpërmjet konsultimeve periodike ku audituesit do të shqyrtojnë problemet dhe sfidat e sistemit të ujitjes, inspektojnë vendet problematike dhe ndihmojnë bashkitë dhe OPU-të në hartimin e Planeve të përmirësimit të menaxhimit.

Kontaktorë lokalë apo kompani të vogla private mund të identifikohen dhe informohen nga Drejtoritë e U&K it mbi mundësinë e partneritetit publik privat në administrimin e sistemit të ujitjes dhe kullimit, nëpërmjet lidhjes së kontratave me Drejtoritë e U&K apo bashkitë. Në këto shërbime mund të përfshihen mirëmbajtja dhe riparimet, rehabilitimi dhe modernizimi, shërbimet e ujitjes, operimi i stacioneve të pompimit, mbajtja e llogarive, çështje ligjore, financiare, bankare si dhe marrja e huave.

Në periudha afatshkurtra deri afatmesme, Sektori për Ngritjen e Kapaciteteve do të sigurojë trajnime gjatë periudhave të caktuara të vitit, kryesisht para fillimit të sezonit të ujitjes. Në të do të ketë staf që do të mbledhë të dhëna prej Drejtorive të U&K për rezultatet e auditimeve të menaxhimit të ujitjes, dhe në bazë të tyre do të përcaktojë se cilat janë çështjet ku do të fokusohet trajnimi. Stafi i sektorit të ngritjes së kapaciteteve do të bashkëpunojë ngushtë me stafin e Drejtorive të U&K për vlerësimin e nevojave të trajnimit. MBZHRAU do të sigurojë fondet dhe stafin e nevojshëm për ngritjen e këtij sektori sa më shpejt të jetë e mundur.

5.2 Komponenti strategjik 2: Objektivat dhe masat për kullimin

5.2.1 Politika për zhvillimin e sistemeve të kullimit

Qeveria e ka si prioritet rehabilitimin/modernizimin e 29 stacioneve të pompimit të kullimit (hidrovorëve), të vendosur në ultësirën perëndimore të vendit. Për këtë qëllim do të përgatitet një plan i veçantë me ndërhyret dhe buxhetet përkatës. Kullimi jo i mirë dhe prania e ujit në sipërfaqet bujqësore si pasojë e mosfunksionimit të mirë të hidrovorëve e bën të domosdoshëm rehabilitimin dhe modernizimin e tyre. Po kështu, ka shumë rëndësi që përpara se të fillojë

rehabilitimi/modernizimi i tyre, duhet që të përcaktohet dhe buxheti për shfrytëzimin dhe mirëmbajtjen.

Gjithashtu, duhet të përcaktohen se cilat janë nevojat për ndërhyrje në sistemin kullues ekzistues për të ruajtur kapacitetin e projektuar dhe nevojat për rritjen e kapaciteteve të kullimit. Kullimi është i rëndësishëm, jo vetëm sepse mbrohet vlera e tokës për qëllime prodhuese, por edhe parandalon dëmin dhe dëmtimet e pasurisë së njerëzve. Në shumë zona, kullimi është i lidhur me ujitjen dhe është një parakusht për ujitjen e duhur. Është prioritarë që zonat problematike nga kullimi të eliminohen plotësisht brenda një periudhe afatmesme duke barazuar volumet e mbushjes me ato të pastrimit/ largimit të dherave në kanalet kullues.

Masat për politikën për zhvillimin e sistemeve të kullimit

MBZHRAU, së pari, do të planifikojë, financojë dhe zbatojë një program rehabilitimi dhe modernizimi për 14 hidrovorë të ultësirës perëndimore. Si fillim, do të përcaktohet se në çfarë mase punimet mund të financohen nga buxheti dhe se ku mund të gjendet pjesa tjetër e financimit.

Një studim do të ndërmerret për masën e rritjes së kapaciteteve të rrjetit kullues. Ky studim do të identifikojë vendet ku duhet që sistemi i kullimit të ridimensionohet duke rritur aftësinë përcjellëse të kolektorëve, të kanaleve të parë dhe në vijim. Studimi do të identifikojë gjithashtu edhe zonat ku nuk ka sistem kullimi dhe ai duhet të ndërtohet në mënyrë që risku nga përmytjet të zvogëlohet.

Mungesat evidente të ekskavatorëve dhe dragave kanë qënë faktor kryesor në shkallën e ulët të largimit të dherave nga kanalet. Synohet një proces largimi dherash më intensiv dhe të barazuar me sasinë e mbushjes së kanaleve. Në afat-shkurtër kerkohet që të behen përpjekje për rritjen e koeficientit të shfrytëzimit të eskavatoreve dhe dragave duke përmiresuar shfrytëzimin dhe mirëmbajtjen e tyre. Disa eskavatore dhe draga janë në fund të periudhës së shfrytëzimit të tyre. Në afat-mesëm një pjesë prej tyre duhet të zëvendësohen.

5.2.2 Politika për administrimin e sistemeve të kullimit

Ministria do të vlerësojë gjëndjen e kullimit dhe do të bëjë rekomandime dhe përgatisë udhëzues për një sistem kullimi të përshtatshëm. Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit janë përgjegjës kryesorë për të siguruar funksionimin e kolektorëve dhe kanaleve kryesorë kullues nëpërmjet kryerjes së punimeve të pastrimit me ekskavatorë apo draga.

Ndërsa Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive janë përgjegjës për funksionimin e rrjetit të kanaleve kullues të transferuar në pronësi të tyre.

Në sistemet e kullimit që janë të shoqëruara me sisteme ujitëse, Grupet e Përdoruesve të Ujit do të administrojnë rrjetin e tretë të kanaleve kullues, ndërsa OPU-të do të marrin përgjegjësinë e pastrimit të rrjetit të dytë.

Për sistemet e kullimit të cilat nuk janë pjesë e sistemeve të ujitjes, do të synohet të krijohen Shoqata të Kullimit, të përbëhet nga të gjithë anëtarët që zotërojnë toka, ndërtesa apo pasuri të tjera, brenda zonës së kullimit. Ato do të jenë përgjegjës për pastrimin e kanaleve të treta kulluese, ndërsa Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit dhe bashkitë do të pastrojnë respektivisht kanalet kryesorë.

MBZHRAU dhe Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të kujdesen që punimet të kryhen në mënyrën e duhur po ashtu dhe makineritë të përdoren si duhet. Gjithashtu, do të bëhen më shumë përpjekje që ekskavatorët dhe dragat të jenë në terren çdo ditë për të kryer pastrimet sipas grafikëve të miratuar duke funksionuar në mënyrë efikente dhe efektive

MBZHRAU do të kryejë vlerësimin e stafit, pajisjeve dhe sigurojë buxhetin e nevojshëm për pastrimin e kanaleve kullues sipas standardit. Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit duhet të vlerësojnë kapacitetet e tyre për pastrimin e kanaleve të parë dhe kolektorëve në terma të matshëm, gjatësi kanali dhe volume gjermimi, mbi baza mujore dhe ta krahasojë me nivelin e mbushjeve për të gjykuar se cilat do të jenë nevojat për të rritur kapacitetet e tyre.

Objektivi final i administrimit të sistemit kullues, pasi të jenë kryer punimet e pastrimit për të kthyer në parametrat e projektit, do të jetë pastrimi i vazhdueshëm gjatë gjithë vitit për të kontrolluar nivelin e mbushjeve që të mos cënohet kapaciteti përcjellës i kanaleve. Kjo do të thotë që Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit duhet të rrisin volumet e punës vjetore të pastrimit në atë masë që të mos lejojnë mbushjen e kanaleve.

Hartimi dhe zbatimi i planeve të pastrimit të kanaleve behet në mënyrë paralele midis Drejtorive të Ujitjes dhe Kullimit, bashkive dhe mundësisht OPU-ve. Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të bashkëpunojnë me Njësitë e Ujitjes dhe kullimit të bashkive dhe OPU-të për të nxitur ato të pastrojnë rrjetin e dytë dhe tretë të kanaleve kullues, paralelisht me pastrimin e kolektorëve dhe kanaleve të parë.

Masat për politikat për administrimin e sistemeve të kullimit

MBZHRAU do të përgatisë rekomandime dhe udhëzime për punimet e kullimit në të gjitha nivelet. Duhet të ndërmerret një studim mbi punimet që kryhen aktualisht në sistemin e kullimit, ndoshta mbi baza kampionesh, nga ku do të rezultojë nëse punimet e pastrimit kryhen si duhet dhe nëse parametrat e projekteve duhen të modifikohen si pasojë e punimeve të pastrimit të bëra jo si duhet. Gjithashtu, makinerisë së rëndë (ekskavatorë, draga, mjete motorike të tonazhit të lartë etj.) do t'u montohen pajisje GPS me anë të cilave bëhet monitorimi në kohë i vendndodhjes dhe kohës së punës nga Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit dhe Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive.

Duke hartuar një inventar të sistemit primar dhe kolektorëve kullues, Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të vlerësojnë nevojat për staf, makineri dhe buxhetin që kërkohet për të mbajtur rrjetin kullues të pastër në nivelet e projektit. Mbi këtë bazë, ministria do të mobilizojë edhe burimet e financimit.

Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të caktojë prioritetet për pastrimin e kanaleve kryesore dhe kolektorëve si dhe identifikojnë sistemet e kullimit që kanë nevojë për rehabilitim apo zgjerim. Në fillim të një periudhe afatmesme, Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit duhet të organizojnë takime me Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të për të hartuar plane integrale pune ku do të përcaktohen bashkërisht kanalet ku do të ndërhyhet dhe koha e ndërhyrjes. Kjo pasi pastrimi i një niveli të vetëm kullues nuk jep rezultatet e pritshme, duhet që rrjeti kullues të pastrohet në të tre nivelet e tij. Për këtë ndoshta do të duhen dhe incentiva dhe mekanizma llogaridhënieje, siç mund

të ishte kërkesa për pastrimin e kanaleve të treta dhe të dyta çdo vit përpara se të pastrohen kanalet e para.

5.2.3 Politika për financimin e kostos së sistemeve të kullimit

Do të bëhet një analizë ekonomike e kostos së energjisë për hidrovorët dhe për punimet e gërmimit të kanaleve të para dhe kolektorëve. Kostoja e energjisë është rritur në mënyrë të ndjeshme gjatë viteve të fundit. Ku është e domosdoshme, qeveria do të vazhdojë të paguajë koston e energjisë elektrike për këtë qëllim.

Kullimi është një funksion publik, por kjo nuk do të thotë se të gjitha punët e pastrimit, riparimit, zgjerimit të rrjetit kullues duhet të mbulohen me fondet e buxhetit. Qeveria do të prezantojë tarifa për shërbimin e kullimit, të cilat do të mblihen nga të gjithë përfituesit duke paguar një pjesë të kostos së shërbimit të kullimit. Kosto e pastrimit të kanaleve të tretë në nivel ferme duhet të mbulohen eventualisht nga OPU-të, nëse ato funksionojnë.

Politika e qeverisë është që në skemat e kullimit, të cilat shoqërohen me skema ujitëse, pastrimi i kanaleve të para dhe kolektorëve do të jenë përgjegjësi e qeverisë/bashkisë dhe financohet nga buxheti.

Kostot e pastrimit të kanaleve sekondarë dhe kryesorë në pronësi të bashkive do të mbulohen nga nga bashkitë. Bashkitë do të përfshijnë edhe një pagesë, e cila do të jetë vjetore, që do të paguhet nga OPU-të dhe Organizatat e Kullimit për mbulimin e një pjese të kostos për pastrimin e kanaleve sekondare dhe kryesorë për punimet me ekskavatorë.

MBZHRAU do të përgatisë një studim për identifikimin e pronarëve të tokave, ndërtesave dhe përfituesve të tjerë brenda sipërfaqes së shërbimit të kullimit. Është e nevojshme që MBZHRAU dhe Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit të identifikojnë të gjithë pronarët e tokës, ndërtesave dhe asetëve të tjera, që ndodhen brenda zonave të shërbimit të kullimit dhe janë përfitues si dhe të agjencive përgjegjëse për rrugët, hekurudhat, ujësjellësit, linjat telefonike etj që kalojnë nëpër këto zona shërbimi kullimi.

Ajo pjesë e shërbimit për të cilën nuk identifikohen përfitues të drejtpërdrejtë do të konsiderohet si shërbim publik dhe si e tillë do të mbulohet me fondet e buxhetit.

Masat për politikën për financimin e kostos së sistemeve të kullimit

Do të bëhet një analizë ekonomike për koston e energjisë për hidrovorët, mundësinë e pronarëve të tokës për të paguar dhe shkallën e subvencionit nga buxheti i shtetit për të mbuluar diferencën midis kostos dhe asaj që pronarët e tokës mund të mbulojnë.

Në periudha afatshkurtër pastrimi i kolektorëve, kanaleve kryesorë dhe sekondarë do të bëhet nga buxheti i shtetit nëpërmjet Drejtorive të U&K dhe bashkive. Pastrimi i kanaleve të treta do të përballohet nga OPU-të dhe GPU-të. Në rastin e GPU-ve, me kanale të tretë të vegjël, mund të bëhet pastrimi me kontributin e anëtarëve ose mund të merren dhe punëtorë me pagesë. Në varësi me progresin e ekonomisë rurale, synimi i qeverisë është që brenda një periudhe afatmesme (4 - 7 vjeçare), pagesa për pastrimin e kanaleve kulluese të fillojë të mbulohet nga përfituesit. Në vijim,

në një periudhë afatgjatë, kontributi i tyre mund të rritet, bazuar në vlerësime, analiza dhe negociata.

Këto kosto do të vlerësohen për çdo sistem kullimi dhe do të bëhen analiza krahasuese të kostove me të ardhurat relative të pronarëve të tokave. Do të shihet mundësia e pronarëve të tokave për mbulimin e kostove dhe për këtë do të bëhen dhe rekomandimet përkatëse.

Me qëllim mundësimin e rritjes së të ardhurave për Drejtoritë e U&K, ministria do të përzgjedhë një Drejtor të U&K për të ndërmarrë një studim fizibiliteti në disa skema kullimi, për identifikimin e të gjithë përfituesve të drejtpërdrejtë nga sistemi kullues dhe për përcaktimin e modaliteteve për grumbullimin e tarifave të kullimit prej tyre.

MBZHRAU do të hartojë një metodë për vlerësimin e përqindjes së përfituesve të drejtpërdrejtë kundrejt atyre që nuk mund të identifikohen.

5.2.4 Politikat për ngritjen e kapaciteteve për kullimin

Një modul trajnimi për kullimin do të përgatitet dhe do të zhvillohet me stafet e Drejtorive të U&K, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-të. Trajnimi për stafet e Drejtorive të U&K, si përgjegjëse për kullimin e kanaleve të para dhe kolektorëve, do të ndihmojë për priorizimin e punimeve të pastrimit dhe kryerjen e tyre pa modifikuar gjerësinë dhe thellësinë e kanaleve.

Masat për politikën për ngritjen e kapaciteteve për kullimin

Një modul trajnimi do të përgatitet për trajnimin e Drejtorive të U&K, Njësitë të Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe OPU-ve, që janë përgjegjëse për administrimin e kullimit sipas niveleve të kanaleve që kanë në përgjegjësi.

5.3 Komponenti strategjik 3: Objektivat dhe masat për sigurinë dhe shfrytëzimin e digave

5.3.1 Politika për rregulloret mbi sigurinë dhe shfrytëzimin e digave

Zbatimi i rregulloreve të sigurisë së digave përfshin të gjitha digat dhe pronarët e tyre, që kanë përgjegjësinë për ruajtjen e sigurisë së veprës. Rregulloret e përgjithshme të sigurisë së digave janë të aplikueshme për të gjitha digat në Shqipëri, pavarësisht nga madhësia, përveçse kur rregullore specifike aplikohen vetëm për digat e mesme apo të mëdha.

Çështjet teknike duhen zgjidhur nga ekspertë teknikë, ndërsa për çështje jo teknike dhe administrative duhet të vendoset nga autoritetet menaxhues. Ka çështje që i kërkojnë të dyja. Është e rëndësishme që për to të ketë rregullore, udhëzues dhe instruksione të qarta.

Rregulloret e sigurisë së digave duhet të përcaktojnë qartë përgjegjësitë e pronarit/shfrytëzuesit, pozicionet e autorizuara dhe kualifikimet e tyre për të marrë vendime për sigurinë e digave dhe cilat janë kufijtë brenda të cilëve mund të merren vendimet. Autoriteti mbikqyrës i sigurisë së

digave duhet të ketë në inventar të gjitha digat në vend, të gjitha ato diga të cilat janë të një madhësie të konsiderueshme dhe përbëjnë rrezik potencial. Rregullorja e sigurisë së digës duhet të përmbajë digën, rezervuarin, veprat e lidhura me të, popullatën, pronat dhe mjedisin poshtë saj. Siguria e digës i referohet si vetë trupit të digës ashtu dhe veprave anekse të saj, përfshi rezervuarin. Ajo i referohet gjithashtu edhe popullsisë që jeton poshtë saj dhe pronave që rrezikohen nga shkatërrimi i digës.

Raportimi për rrezikun nga shkatërrimi i digës i bëhet i njohur bashkive ashtu dhe Njësisë përgjegjëse të Paralajmërimit të Rrezikut nga Përmbytjet dhe Ndërhyrjes (NJPRP) në Ministrinë e Punëve të Brendshme. Pronari apo shfrytëzuesi i digës dhe veprave anekse të saj është përgjegjës për njoftimin e menjëhershëm të bashkive dhe NJPRP në rast të mundshëm shkatërrimi të digës.

Masat për politikën për rregulloret mbi sigurinë dhe shfrytëzimin e digave

Shembuj të çështjeve teknike janë shfrytëzimi i veprës, metodat dhe instrumentet e përdorur, standardet e shfrytëzimit dhe mirëmbajtjes, përshtatshmëria e ujëlëshuesve apo shkarkuesve etj. Çështje jo teknike janë ato që bazohen në autoritetin dhe gjykimin e vendimmarrësve rreth shkallës së pranueshme të riskut, rreth prevalencës së kostove apo sigurisë dhe plotësimit të nevojave shoqëro-mjedisore të veprës.

Të gjitha rregulloret, instruksionet, udhëzuesit duhen kuptuar dhe zbatuar për të gjitha digat pavarësisht përmasave të tyre, nëse nuk janë të specifikuar ndryshe. Shkatërrimi i digave mund të ketë pasoja fatale sidomos nëse ka efekt domino. Duhet një rregullore, e cila të shprehë qartë përgjegjësitë e pronarit/shfrytëzuesit të veprës për të garantuar shfrytëzim dhe mirëmbajtje me standarde.

Specifikimet rreth atyre që marrin vendime dhe çfarë vendimesh mund të marrin përbëjnë pjesë të rëndësishme të rregullores dhe instruksioneve. Kjo përfshin arsimin dhe trajnimin, që kërkohet për çdo pozicion të lidhur me shfrytëzimin, mirëmbajtjen dhe sigurinë e digës.

Inventari i digave do të jetë publik dhe do mundësojë që autoritet zyrtare dhe publike të ndërjegjësohen për problematikën e lidhur me sigurinë e digave. Inventari përmban informacion mbi madhësinë e digës, kapacitetin e rezervuarit të projektuar dhe aktual, veprat kryesore, sipërfaqja ujitëse që ajo mbulon, përfituesit e saj, pronari, shfrytëzuesi, licencat dhe lejet.

Rregullorja apo udhëzimet përfshijnë sigurinë e digës, rezervuarit, veprave të saj, popullsinë dhe pronat afer dhe poshtë saj.

Pronari apo shfrytëzuesi i digës duhet të raportojë menjëherë në rast emergjence te personeli që mbulon emergjencat pranë bashkive ku ndodhet diga dhe shkatërrimi i saj ka impakt për njerëzit, tokën dhe pasuritë. Gjithashtu, Ai duhet të raportojë urgjentisht dhe te NJPRP dhe Njësia përgjegjëse menjëherë kur vëren mundësi të dëmtimit të digës ose kur shfaqen emergjenca.

5.3.2 Politika për marrëdhëniet institucionale dhe financimin

Sektori i Sigurisë së Digave, në Drejtorinë e Përgjithshme të Administrimit të Ujërave në MBZHRAU do të monitorojë dhe rekomandon përmirësimet për sigurinë e digave. Komiteti i Sigurisë së Digave të Mëdha (KKDM) do të vazhdojë të kryejë rolin e tij si organi më i lartë për sigurinë e digave në vend. Ai do të mbështetet në punën e tij nga ARSD, e cila do të shtrihet e funksionojë në çdo basen lumor.

KKDM dhe Sektori i Sigurisë së Digave duhet të jenë të pavarura nga Drejtoritë e U&K apo autoritetet e tjera të përfshira në vendimmarrje për ndërtimin e digave të reja, rehabilitimin e tyre, nga ata që përfaqësojnë pronarët e shfrytëzuesit e digave, rezervuarëve dhe veprave anekse të tyre.

Përpara se diga dhe rezervuari të konsiderohen për transferim, duhet të plotësohen një sërë kriteresh që lidhen me anën ligjore të transferimit të administrimit të digave dhe rezervuarëve.

Masat për politikën për marrëdhëniet institucionale dhe financimin

Sektori i Sigurisë së Digave do të jetë përgjegjës për monitorimin dhe vlerësimin e planeve dhe praktikave të sigurisë të digave në gjithë vendin, për inspektimet, miratimin e aplikimeve për licenca / leje, si dhe dhënien e rekomandimeve për përmirësimin e standardeve të sigurisë.

Do të bëhet një analizë ligjore e shoqëruar me rekomandimet e nevojshme për të bërë të mundur që rregulloret e sigurisë së digave të jenë të ndara ligjërisht dhe institucionalisht nga ato të shfrytëzimit e mirëmbajtjes.

Kriteret për transferimin e përgjegjësisë së administrimit të digave dhe rezervuarëve të bashkitë/OPU-të mund të përfshijnë: 1) kompleksitetin dhe përmasat e digës dhe rezervuarit, 2) nivelin e administrimit të kërkuar dhe buxhetin, 3) gjendjen funksionale të veprës, 4) shkallën potenciale të rrezikshmërisë, dhe 5) gatishmërinë e OPU-ve për të marrë përgjegjësinë e administrimit të digës dhe rezervuarit. Në rastin kur gjendja funksionale e veprës është poshtë standardeve të kërkuara, përpara se të bëhet transferimi duhet të bëhet rehabilitimi apo modernizimi i veprës.

5.3.3 Politika për funksionet dhe kompetencat e njësisë mbikqyrëse

Sektori i Sigurisë së Digave përditëson normat, kriteret dhe standardet e sigurisë së digave me treguesit e monitorimit të bazuar në kërkesat e ligjit dhe rregulloret. Përgjegjësitë kryesore për Sektorin e Sigurisë së Digave janë mbrojtja e sigurisë publike duke hartuar standarde sigurie në varësi të kushteve të digës dhe veprave anekse të saj, dhe të përcaktimit të standardeve të shfrytëzimit dhe mirëmbajtjes. Sektori duhet të garantojë përputhshmërinë me këto standarde nëpërmjet inspektimeve periodike dhe dhënies së rekomandimeve, mos zbatimi i të cilave shoqërohet me sanksione kundrejt pronarit apo shfrytëzuesit të veprës.

Sektori i Sigurisë së Digave duhet të bëjë një inventarizim të të gjitha digave që shërbejnë për ujijtë. Ai ka përgjegjësinë e inspektimit periodik të digave dhe të lëshimit të instruksione ligjore për pronarët apo shfrytëzuesit e digave për punimet që duhen të kryhen apo për ndryshimin e praktikave të administrimit. Ai do të bëjë rekomandime për Drejtorinë e Përgjithshme

Administrimit të Ujërave në MBZHRAU lidhur me ndërtimin e digave të reja, përdorimin e ujit, licencimet dhe lejet për digat e bujqësisë.

Duke parë rëndësinë strategjike të sektorit të ujit si për bujqësi a prodhim energjie si dhe për rrezikshmërinë që paraqesin digat në rast shkatërrimi, është detyrë e qeverisë që të gjejë burimet e mjaftueshme njerëzore dhe me kualifikimin përkatës si dhe të gjejë burime financiare të mjaftueshme për këtë sektor.

Sektori i Sigurisë së Digave duhet të shqyrtojë planet dhe praktikën e pronarëve apo shfrytëzuesve të digave, për të siguruar përputhshmërinë e tyre me kërkesat e sigurisë së digave. Çdo digë duhet të ketë planin e saj të emergjencës të hartuar nga pronari apo shfrytëzuesi. .

Masat për politikën për funksionet dhe kompetencat e njësive mbikqyrëse

Sektori i Sigurisë së Digave ka përgjegjësinë dhe autoritetin e hartimit të kriterëve dhe standardeve të lidhura me shfrytëzimin e veprës si dhe të treguesve për monitorim nëse shfrytëzimi bëhet në përputhje me standardet dhe ligjet në fuqi. Sektori i Sigurisë së Digave harton gjithashtu dhe udhëzuesit e siguron trajnim për zbatueshmërinë e tyre.

Inventari duhet të përmbajë një listë me informacione rreth digës dhe veprave anekse të saj, dimensioneve të tyre, gjendjes dhe dëmtimeve të tyre, kapacitetin e projektuar të rezervuarit dhe atë funksional.

Ndonëse Komiteti i Sigurisë së Digave nuk mund të jetë i vetmi autoritet për të aprovuar ose jo dhënien e lejeve dhe licencave, ai duhet të ketë fuqinë e vetos për vendime të tilla për aplikantët, planet dhe praktikën e të cilëve për sigurinë e digave nuk përmbushin standartet zyrtare.

Sektori i Sigurisë së Digave kryhen inspektime së paku një herë në dy vjet. Këtu përfshihet inspektimi i digës dhe veprave anekse të saj, mirëmbajtja, treguesit e sigurisë, plani i emergjencës, personat përgjegjës, personat e kontaktit, buxheti për M&SH. Ai përgatit edhe rekomandime për sigurinë e veprës të cilat kanë fuqi ligjore dhe duhen zbatuar.

Qeveria do të saktësojë më tej rregulloret rreth arsimimit, trajnimit dhe çertifikimit të kërkuar për pozicionet që kanë të bëjnë me administrimin e digave dhe veprave anekse.

Si pjesë e inspektimeve në terren, Sektori i Sigurisë së Digave do të shqyrtojë dhe vlerësojë përshatshmërinë e aktiviteteve të shfrytëzimit, mirëmbajtjes, planeve të emergjencës, praktikën e ndjekura si dhe nëse buxheti i alokuar është në përputhje nevojat për ndërhyrje sipas standardeve të sigurisë së digës. Inspektimi dhe protokollet do të përfshihen në një raport me një listë rekomandimesh dhe masash që duhen marrë brenda një afati kohor të mirë përcaktuar.

5.3.4 Politika për rehabilitimin dhe modernizimin e digave dhe rezervuarve

Do të përgatitet një udhëzues për të bërë vlerësime për nevojën e rehabilitimit të digës, rezervuarit apo strukturave të tjera. Udhëzuesi do të përfshijë nëse është i nevojshëm modernizimi si dhe

aspektet teknike dhe menaxhuese të digave dhe rezervuarëve, për shkak të ndryshimeve që ndodhin në vend.

Masat për politikën për rehabilitimin dhe modernizimin e digave dhe rezervuarve

Udhëzuesi mbi vlerësimin do të sigurojë instruksione për prioritizimin e asaj se ç'fare lloj strukture dige, aspekte të rezervuarve, kanaleve ushqyes, dhe strukturave të tjera përkatëse janë të nevojshme të rehabilitohen. Ka shumë kushte dhe faktorë që e bëjnë të nevojshëm rehabilitimin dhe modernizimin. Këto kushte përfshijnë mungesat më të shpeshta të ujit, përmytjet, konkurrenca për ujë etj. Në këtë kontekst, duke pasur fenomene natyrore ekstreme më të shpeshta si thatësira a përmytje, del si nevojë e pashmangshme vlerësimi i kapaciteteve ujore të vendit dhe rishikimi i standardeve të sigurisë së digave, si dhe cilat mund të ishin praktikatat më të mira për të përcaktuar nevojat për modernizim.

Në terma afatshkurtër, MBZHRAU duhet të marrë në analizë nevojat potenciale për modernizim të digave dhe veprave të tyre anekse. Ky studim do të jepte rekomandime specifike për metodologjinë e modernizimit me kosto të përshtatëshme. Po ashtu studimi do të jepte dhe përmirësimet menaxheriale që kërkohen. Në terma afatmesme, do të fillojë programi i modernizimit dhe investime të mëtejshme për rehabilitim dhe modernizim duhet të parashikohen dhe alokohen në përputhje me programin e hartuar për këtë qëllim.

5.3.5 Politika për ngritjen e kapaciteteve për menaxhimin dhe sigurinë e digave dhe rezervuarve.

Përgjegjësitë kryesore të pronarit, apo shfrytëzuesit të digës dhe veprave anekse të saj, janë garantimi i sigurisë së veprës dhe shfrytëzimi e mirëmbajtja konform standardeve. Pronari apo shfrytëzuesi është përgjegjës për monitorimin e sigurisë së digës dhe veprave anekse të saj.

Do të hartohen manuale dhe module trajnimi për shfrytëzimin, mirëmbajtjen dhe sigurinë e digave dhe caktohen trajnues për zhvillimin e trajnimeve. Marrëveshje do të nënshkruhen me të gjithë përfaqësuesit e pronarit apo shfrytëzuesit e digave që trajnohen për pjesëmarrjen, leximin e ndjekjen e instruksioneve të përshkruara në manuale. Trajnimi do të bëhet edhe për stafet e Sektorit të Sigurisë së Digave, Drejtorive të Ujitjes dhe Kullimit, bashkive etj.

Masat mbi politikën e ngritjes së kapaciteteve për menaxhimin dhe sigurinë e digave dhe rezervuarve

Të gjitha këto përgjegjësi dhe zbatimi i tyre në përputhje me standardet e sigurisë dhe të SH&M do të jenë pjesë e manualeve të shfrytëzimit, mirëmbajtjes dhe sigurisë së digave. Kjo do të trajtohet edhe në trajnimet që do të shpjegohen më poshtë.

Ministria do të caktojë ekspertë për përgatitjen e manualeve të shfrytëzimit, mirëmbajtjes dhe sigurisë së digave dhe veprave anekse të tyre. Këto module dhe manuale trajnimi do të përmbajnë treguesit kryesorë të sigurisë së digave, mënyrën e monitorimit, në çfarë stadi bëhen ndërhyrjet për riparime e modernizime. Trajnimi do të përfshijë mënyrën dhe shpeshësinë e kryerjes së

inspektimeve, llojin e rekomandimeve, burimet financiare për ndërhyrjet riparimet dhe përmirësimet në digë.

Këto do të jenë në përputhje me standardet e BE-së për sigurinë e digave. Pjesëmarrës në këtë program trajnimi do të jenë të gjithë përfaqësuesit e strukturave shtetërore, me cilësi pronarëve dhe shfrytëzuesve të digave. Trajnimi do të përfshijë edhe detyra të lidhura me shfrytëzimin, mirëmbajtjen dhe sigurinë e digave dhe planet e mergjencës, që do të plotësohen nga pjesëmarrësit në trajnim. Module dhe manuali i trajnimit do të hartohen për rregulloret e sigurisë së digave. Ato do të jenë konform standardeve të BE-së për sigurinë e digave. Si fillim, si trajnues mund të ftohen edhe ekspertë ndërkombëtarë dhe lokal, për të trajnuar stafin e Sektorit të Sigurisë së Digave dhe staf të përzgjedhur nga Drejtoritë e U&K. Trajnimet e mëpasëshme do të përfshijnë të gjithë përfaqësuesit e pronarëve apo shfrytëzuesve të digave në vend. Vlerësohet se procesi i trajnimit mund të zgjasë nga 2 deri në 3 vjet.

5.4 Komponenti strategjik 4: Objektivat dhe masat për mbrojtjen nga përmbytjet

5.4.1 Politika për menaxhimin e integruar të basenit lumor

Politika për mbrojtjen nga përmbytjet ka në bazë parimin e solidaritetit. Qeveria do të adoptojë parimin e solidaritetit brenda baseneve lumore. Kjo ka të bëjë me nevojën për marrjen e masave të integruara kundër përmbytjes.

Masat për politikën për menaxhimin e integruar të basenit lumor

Parimi i solidaritetit bazohet në faktin që planifikimi dhe zbatimi i masave kundër përmbytjeve ndjekin tre hapa: 1) mbajtjen e ujit të reshjeve në zona të përcaktuara sa më gjatë të jetë e mundur, 2) depozitimin e ujërave të tepërta në zona të përcaktuara, dhe 3) lejimin e rrjedhës së ujërave të tepërta në rrjedhjen e poshtme në basenin ujqor, kur nuk kemi më mundësi të mbajmë ujë në segmentet e rrjedhjes së sipërme.

5.4.2 Politika mbi zhvillimin e strukturave/veprave të mbrojtjes nga përmbytjet

Përveç mbrojtjes së zonave shumë të populluara, politika e qeverisë është të identifikojë zonat dhe kufijtë për mbajtjen e ujit apo zonat e evakuimit dhe të kufizojë ndërtimin e veprave të mbrojtjes nga përmbytjet si argjinatura, përforcime bankinash etj, të cilat faktikisht mund të pengojnë lëvizjen natyrore të ujit. Gjithashtu, një parim kryesor është mos përcjellja e riskut nga përmbytjet nga një pjesë në pjesën tjetër të basenit lumor.

Do të bëhet një inventarizim i veprave të mbrojtjes nga përmbytja, duke i renditur sipas riskut: i lartë, i mesëm dhe i ulët. Duke parë shpeshtësinë në rritje të përmbytjeve, rehabilitimi dhe mundësisht edhe modernizimi në disa vende i veprave të mbrojtjes nga përmbytja, do të bëhet bazuar në rëndësinë dhe emergjencën në funksion të mbrojtjes së tokës për qëllime prodhimi dhe prandalimit të dëmeve për njerëzit dhe pasuritë e tyre.

Nëpërmjet një studimi do të identifikohen vendndodhjet me risk të lartë dhe të mesëm dhe nevojat për ndërtimin e veprave mbrojtëse. MBZHRAU do të identifikojë të gjitha vendet e tjera ku ka nevojë për vepra të reja mbrojtjeje nga përmbytjet dhe do të rekomandojë dhe tipin e veprave që duhet ndërtuar.

Qeveria do të mobilizojë fonde për kryerjen e studimeve të fizibilitetit dhe hartimit të projekteve të zbatimit. Qeveria do të përcaktojë modalitetet për të bërë të mundur kryerjen e studimeve për evidentimin e pasojat klimatike, hidrologjike, ekologjike dhe social ekonomike të përmbytjeve në të gjashtë basenet lumore të vendit.

Synimi është të projektohen dhe financohet ndërtimi i veprave mbrojtëse në zonat me risk të lartë dhe të mesëm, menjëherë sapo të gjenden fondet. Riparimi i veprave mbrojtëse në zonat me risk të lartë konsiderohet si prioritet. Mbrojtja e zonave të populluara, të rrezikuara nga përmbytjet është prioritet emergjent.

Synimi i qeverisë është që ndërtimi i veprave të nevojshme për mbrojtjen nga përmbytjet të përfundojë brenda një periudhe 10 vjeçare.

Gjithashtu përbën prioritet për qeverinë, mobilizimi, vënia në dispozicion dhe përdorimi i barrierave dhe pajisjeve të lëvizshme në zonat shumë të populluara me risk të lartë përmbytjeje.

Qeveria do të përgatisë një plan, do të mobilizojë fonde dhe zbatojë një program për zhvillimin e infrastrukturës së mbrojtjes nga përmbytjet dhe erozioni detar.

Masat për politikën për zhvillimin e strukturave/veprave të mbrojtjes nga përmbytjet

Përgatitja e planeve të menaxhimit të përmbytjeve do të përfshijë vlerësimin e llojeve të ndryshme të investimeve dhe ndërhyrjeve për rritjen e aftësisë mbajtëse/akumuluese ujore brenda basenit lumor. Veprimet e gabuara ku mbrohet një seksion, por rrezikohet një tjetër duhen eliminuar. Baseni konsiderohet si një i tërë dhe po kështu dhe efektet bazohen mbi vlerësime të integruara. Brenda një periudhe afatshkurtër, Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të bëjnë vlerësimin e të gjitha veprave të mbrojtjes nga përmbytjet dhe do i klasifikojnë ato me: 1) risk i lartë/riparime ose rehabilitim sa më shpejt të jetë e mundur, 2) risk i mesëm/riparime ose rehabilitim brenda një periudhe dy vjeçare dhe 3) risk i ulët por që duhet të inspektohet përsëri brenda një periudhe 3 vjeçare.

Në fund të një periudhe afatshkurtër Drejtoritë e Ujitjes dhe Kullimit do të inspektojnë vendet që rrezikohen nga përmbytjet ku mungojnë veprat mbrojtëse. Ato do të identifikojnë shkallën e rrezikut si për popullatën ashtu dhe për pronat. Qeveria do të përpiqet të gjejë fonde të mjaftueshme duke filluar së pari me kryerjen e studimeve të fizibilitetit dhe të projekteve për të gjitha zonat me risk të lartë brenda një periudhe afatshkurtër. Më pas pritet të fillojë puna për ndërtimin e veprave. Fizibilitetet dhe projektet për zonat me risk të mesëm do të hartohen gjatë një periudhe afatmesme dhe do të vihen në zbatim gjatë një periudhe afatgjatë.

Qeveria do të mobilizojë fonde për kryerjen e studimeve të fizibilitetit dhe hartimin e projekteve të zbatimit për ndërtimin e veprave mbrojtëse. Të dhëna ndërdisiplinore, modelimi dhe parashikimi

i motit janë të nevojshme për studimet lidhur me karakterizimin e riskut të përmbytjeve në basenet lumeore. Qeveria do të mundësojë dhe të bursa studimi për tre studentë me rezultatet më të larta të vijojnë kualifikimin për mbrojtjen dhe parandalimin e përmbytjeve.

Gjithashtu, profesionistë të fushës, inxhinierë, ekonomistë, ekologë etj, të cilët veprojnë ose mund të përfshihen në fushën e përmbytjeve do të mbështeten me trajnime në fushën e analizave të riskut nga përmbytjet dhe mbrojtjet të zhvilluara në kuadër të Programeve Profesionale të BE-së. Këtu përfshihen kurse, seminare, konferenca e takime në rang ndërkombëtar. Po kështu në trajnime do të përfshihen dhe stafet e bashkive me risk të lartë nga përmbytjet, planifikues të përdorimit të tokës, specialistë të emergjencave civile etj.

Po kështu do të inkurajohet dhe pjesëmarrja e shkencëtarëve vendas në forumet dhe takime të rëndësishme të Shoqatës Ndërkombëtare të Shkencave Hidraulike “International Association of Hydrological Sciences (IAHS)” ose të Shoqatës Europiane të Gjeofizikës “European Geophysical Society (EGS)” të cilat merren dhe me fenomenin e përmbytjes.

Veprat mbrojtëse në zonat me risk të lartë do të projektohen dhe ndërtohen brenda një periudhe afatmesme, ndërsa ato të zonave me risk të mesëm gjatë një periudhe afatgjatë. Këto do të financohen me fonde nga buxheti i shtetit dhe donatorë.

Këshilli i Ministrave do ta trajtojë çështjen e mbrojtjes nga përmbytjet si një nga prioritetet më kryesore të vendit dhe do të marrë të gjitha masat që riparimet dhe ndërtimet e veprave të reja mbrojtëse do të përfundojnë nga fundi i periudhës afatmesme.

Në terma afatshkurtër, MBZHRAU-së do të hartojë planin e rehabilitimit të veprave mbrojtëse dhe ndërtimit të atyre të reja përgjatë lumenjve. Plani do të japë detaje për punimet, vendndodhjet dhe kostot e vlerësuara.

Do të përdoren edhe pajisje dhe barriera të tilla si mure parapet për dallgët, pengesa të çmontueshme, thasë me rërë etj. Këto masa janë të lëvizshme dhe mund të magazinohen diku dhe të përdoren më pas në rast nevoje gjatë përmbytjeve.

Ky plan për mbrojtjen nga përmbytjet nga deti do të identifikojë vendet ku duhen ndërtuar vepra mbrojtëse dhe do të përcaktojë dhe koston e tyre për çdo vendndodhje. Plani do të rekomandojë burimet financiare që mund të nevoiten, jashtë buxhetit të shtetit.

5.4.3 Politika për financimin e e infrastrukturës së mbrojtjes nga përmbytjet

Qeveria do të mbikqyrë përgatitjen e një plani se si do të financohet mirëmbajtja, riparimi dhe modernizimi i veprave të mbrojtjes nga përmbytjet. Mbrojtja nga përmbytja është një funksion publik dhe për pasojë dhe financimet për mirëmbajtje, riparime apo modernizime do të përballohen nga buxheti i shtetit. Ndërsa disa rehabilitime dhe ndërtime të reja do të financohet nga shteti, për mbrojtjet e zonave me risk të lartë, qeveria mund të shikojë dhe mundësinë e financimit nga institucione financiare ndërkombëtare apo donatorë bilateralë.

Do të përgatitet një studim lidhur me kombinimin optimal të investimeve në kullim dhe mbrojtje nga përmytjet. Vlerësimi i lidhjeve midis kullimit dhe mbrojtjes nga përmytjet është i nevojshëm për të siguruar një kombinim optimal të investimeve si në terma të standardeve të larta ashtu dhe të efektivitetit.

Masat mbi Politikat për financimin e infrastrukturës së mbrojtjes nga përmytjet

MBZHRAU do të përgatisë projektet për rehabilitimin e veprave ekzistuese të mbrojtjes nga përmytjet dhe zhvillimin e strukturave/veprave të reja që do të financohen nga buxheti i shtetit dhe ato që mund të financohen nga grante apo hua nga institucionet financiare nderkombetare apo donatorë bilateral.

Studimi për investime të kombinuara në kullim dhe mbrojtje nga përmytjet mund të bëhet me fonde donatorësh dhe duhet të përfshijë ekspertizë për investimet në infrastrukturë dhe impaktin ekonomik të tyre.

6. Plani i Veprimit për zbatimin e strategjisë

Seksioni 6.1 deri në 6.4 paraqet tabelat që tregojnë veprimtaritë që do të implementohen në kuader të kësaj strategjie. Çdo tabelë tregon për çdo veprimtari periudhen e përafert (afat-shkurtër-mesme-gjatë), kohëzgjatjen dhe rezultatin e pritshëm.

6.1 Ujitja

Tabela 8.1 Veprimtaritë, koha dhe rezultatet e strategjisë së ujitjes

Veprimtaria	Fillimi	Kohëzgjatja	Rezultati i pritshëm
Ujitja dhe bujqësia			
I-1. Projektet e ujitjes do të zbatohen paralelisht me projektet e tjera të bujqësisë përmes granteve	Afat shkurtër	10 vjet	Projekte paralele në ujitje & bujqësi që sigurojnë sinergji
I-2. Projektet e Ujitjes & bujqësisë do të fokusohen kryesisht në produktivitetin e fermave të vogla & agro-biznesin	Afat shkurtër	10 vjet	Përmirësuar të ardhurat në fermë, punësimi, agro-përpunimi & agro-biznesi
I-3. Lehtësimi i konsolidimit të aktiviteteve në fermë për të mundësuar kooperimin e agro-biznesit & marketingut	Afat shkurtër	10 vjet	Operacione të përmirësuara të konsolidimit të tokës midis fermerëve të vegjël
I-4. Kërkim & zhvillim për kultura bujqësore me vlerë të lartë, përpunim, marketing dhe përputhje me standartet e BE	Afat mesëm	10 vjet	Fermerët e vegjël kanë akses për kapital & bujqësi të leverdisshme & biznes me akses në tregjet e BE

Zhvillimi			
I-5. Përgatitje e udhëzuesit për rehabilitimin & modernizimin me pjesëmarrje	Afat shkurtër	3 muaj	Udhëzues se si të implementohet rehabilitimi & modernizimi me pjesëmarrje
I-6. Përgatitja e Planit të Investimeve për rehabilitimin & modernizimin e sistemeve ujitëse	Afat shkurtër	1 vit	Plani i Investimeve për rehabilitimin, përmirësimin & modernizimin
I-7. Angazhimi i fondeve për Planin e Investimeve	Afat shkurtër	4 vjet	Fonde të mjaftueshme dhe asistencë në projekt për Planin e Investimeve
I-8. Përcaktimi i kostos së investimit që do të bashkëfinancohet nga fermerët	Afat shkurtër	3 muaj	Marrëveshje mbi mënyren se si fermerët investojnë në rehabilitim & modernizim
I-9. OPU përfshihen të investojnë në rehabilitimin e kanaleve të treta	Afat shkurtër	8 vjet	Sistemet ujitëse janë rehabilituar & OPU kanë marrë përgjegjësinë e adm
I-10. Përfundimi i rehabilitimit të sistemeve ujitëse për 100 000 ha	Afat shkurtër	1-2 vjet	Shtim i sipërfaqes së ujitshme me rreth 100 000 ha
I-11. Rehabilitimi i sistemeve për 140 000 ha së bashku me mbështetjen për bujqesinë & agro-biznesin	Afat mesëm	10 vjet	Shtim i sipërfaqes së ujitshme me rreth 140 000
I-12. Analiza & rekomandime për modernizimin e sistemeve ujitëse	Afat shkurtër	1 vit	Raport me rekomandime për strategjinë e modernizimit
I-13. Zhvillimi i programit të modernizimit me praktika intensive të menaxhimit & matjen e ujit	Afat shkurtër	6 muaj	Master Plan për modernizimin me mjete matese të ujit & menaxhim intensiv
I-14. Angazhimi i fondeve & zbatimi i modernizimit	Afat mesëm	12 vjet	Sistem i modernizuar & menaxhim intensiv
I-15. Identifikimi & rehabilitimi i stacioneve të pompimit të cilat duhen rehabilituar & modernizua	Afat mesëm	4 muaj	Raport me rekomandimet se cilat st. pompimi duhen rehabilituar & modernizuar
Rregullime			
I-16. Miratimi i vendimeve për investime në ujitje	Afat shkurtër	Përafersisht 6 vjet	Miratimi dhe përshtatja e planeve të investimeve
I-17. Supervizioni i rehabilitimit të ujitjes, modernizimi, zhvillimit & menaxhimit	Afat shkurtër	Në vazhdimësi	Përputhje me politikat e ujitjes, ligjet, rregulloret & standartet
I-18. Monitorimi i punimeve në	Afat	Në	Identifikuar nevojat për

investimet në ujitje	shkurtër	vazhdimesi	ngritjen e kapaciteteve & mbështetja me shërbime
I-19. Përgatitja e udhëzuesit për Auditimin e Menaxhimit të Ujitjes	Afat shkurtër	1 muaj	Udhëzues mbi mënyren si do realizohet Auditimi i Menaxhimit të Ujitjes
I-20. Udhëzues i Drejtorive Rajonale U&K për Auditimin e Menaxhimit të Ujitjes	Afat mesëm	Në vazhdim afat gjatë	Performanca e Ujitjes e monitoruar, ngritja e kapaciteteve & shërbime mbështetëse të rekomanduara
I-21. Zbatimi i Auditit të Menaxhimit të Ujitjes	Afat shkurtër	Vazhdimesi	Siguruar përputhje me politikat, ligjin & programet. Kapacitete menaxhuese të krijuara
I-25. Rekrutimi & trainimi organizimi i ekipit të ujitjes	Afat shkurtër	6 muaj	Staf me kapacitet për organizimin e Njësisë të Ujitjes & OPU
I-26. Sigurimi i firmave të së paku 51% të pronareve të tokave brenda zonës së shërbimit të ujitjes për të themeluar OPU	Afat shkurtër	5 vjet	OPU & GPU krijuar në gjithë sistemet e ujitjes të bashkisë
I-27. Roli i kryepleqve përpara krijimit të OPU/GPU	Afat shkurtër	5 vjet	Koordinim të O&M në nivelin e parcelës para krijimit të GPU
I-28. Përgatitja e moduleve për Marrëveshjen e Transferimit të Menaxhimit (MTM)	Afat shkurtër	1 muaj	Module për termat e Transferimit të Menaxhimit të Ujitjes
I-29. Krijimi i OPU & GPU	Afat shkurtër	5 vjet	OPU & GPU në sistemet e ujitjes së bashkise
I-30. Përgatitja & miratimi i statutit të OPU-v	Afat shkurtër	5 vjet	Të gjithë OPU-të kanë statut
I-31. Përgatitja & miratimi i rregulloreve të funksionimit të brendshëm të OPU	Afat shkurtër	5 vjet	Të gjitha OPU kanë rregullore
I-32. Bashkitë aplikojnë mbledhjen e tarifave të ujitjes	Afat shkurtër	1-2 vjet	Administrimi, menaxhimi & financimi i qendrush i sist ujitës nga bashkitë
I-33. Bashkitë do rekrutojnë stafe të mjaftueshme për Njësitë e U&K & trajnimi i tyre	Afat shkurtër	1-3 vjet	Njësitë e U&K të krijuara sipas nevojave & trainuara
I-34. Transferimi i menaxhimit të kanaleve ujitëse	Afat shkurtër	10 vjet	Të gjitha OPU kanë mësuar operimin & enaxhimin
I-35. Stafi i OPU-ve do të trajnohet për menaxhimin & finanimin e ujitjes	Afat shkurtër	Vazhdimësi afat gjatë	Stafi i OPU & GPO i trainuar mire në manaxhimin e ujitjes

I-36. Transferimi i të drejtës së përdorimit të kanaleve sekondare dhe terciare tek OPU në se janë të gatëshme, me marreveshje me kushte për transferimin	Afat mesëm	10 vjet	Gjithe OPU janë të afta & janë dakort të marrin administrimin e kanaleve sekondare & terciare
I-37. Pronësia e kanaleve kryesore & veprave të marrjes mbetet në vartësi të shtetit. Transferimi i të drejtës së përdorimit të sistemeve të mesme dhe të vogla OPU-ve	Afat mesëm	10 vjet	Ndarje e qartë e përgjegjesive. Transferimi i të drejtës së përdorimit rrit incentivat e përfituesve të paguajnë tarifën & mirëmbajnë sistemin.
I-38. Heqja e të drejtës së përdorimit e pjesës së sistemit në admin. nga OPU-të nëse dështojnë në menaxhimin dhe vetë financimin	Afat mesëm	Në vazhimesi në se ndodh	Administrimi i hequr në se nevojitet pas dështimit të OPU
I-39. Drejtoritë e U&K do të inspektojnë dhe ndërtojnë kapacitetet e Njësive të Ujitjes dhe Kullimit tek bashkitë/OPU	Afatshkurtër-afatmesëm	10 vjet	Staf i aftë i Njësive të Ujitjes dhe kullimit të bashkive/OPU-ve
I-40 Futja e incentivave dhe masave të llogaridhënies në sektor	Afat mesëm	5 vjet	Performance e lartë e stafit në punë
Menaxhimi			
I-41. Përcaktimi i kriterëve kryesore të performances se ujitjes & përfshirja në përgatitjen e manualit të O&M	Afat mesëm	6 muaj	Manuali i O&M i përgatitur & përdorur në trainim
I-42. Drejtoritë e U&K do të ndihmojnë Njësitë e U&K të bashkive & OPU të përgatisin Planin e Shërbimit të Ujitjes & buxhete të bazuar në nevojat & dhënia e ndihmes ku nevojitet	Afat shkurtër	Në vazhdimësi afat gjatë	Staf i aftë i Njësive të Ujitjes dhe Kullimit të bashkive & OPU
I-43. Përgatitja e manualit të Planit të Shërbimit të Ujitjes & përfshirja brenda moduleve të trajnimit	Afat shkurtër	2 muaj	Modul i Planit të Shërbimit të Ujitjes i përgatitur për përdorim në trainime
I-44. Fermerët bëjnë kërkesën për ujë dhe OPU, Njësia e U&K në bashki e ndihmuar Drejtoria U&K përgatitin Planin e Shërbimit të Ujitjes	Afat shkurtër	Çdo vit	Kërkesa për ujë të depozituara & Plani i Shërbimit të Ujitjes i përgatitur
I-45. MBZHRAU do të kërkojë financim & bashkëpunim për	Afat mesëm	Në vazhdimësi	Program mbi kërkimin dhe inovacionin për ujitjen &

kërkime mbi teknologjitë e ujitjes & inovacionin në menaxhim		afat gjatë	menaxhimin i zbatuar
I-46. Instalimi dhe përdorimi i mjeteve matëse të ujit përgjatë kanaleve kryesore & sekondare	Afat mesëm	5 vjet	Matja e ujit përgjatë kanalit kryesor & sekondar
I-47. Trainimi i Drejtorive të U&K, Njësive të Ujitjes & OPU mbi ndërmjetësimin për konfliktet që kanë të bëjnë me ujitjen	Afat mesëm	5 vjet	Stafi i përzgjedhur i Drejtorive të U&K, Njësive të U&K të bashkive & OPU i aftë për ndërmjetësim në zgjidhjen e konflikteve të ujitjes
Financimi			
I-48. Zbatimi i parimit të pagesës së kostove fikse dhe variable të ujitjes	Afat shkurtër	2 vjet	Një bazë e qartë e krijuar për pagesat e kostove fikse dhe variable të ujitjes
I-49. Hartimi i një udhëzuesi për buxhetimin bazuar në nevojat & tarifatat e shërbimit të ujitjes	Afat shkurtër	2 muaj	Udhëzues për buxhetim sipas nevojave & pagesat për shërbimin e ujitjes i përgatitur & përdorur në trainim
I-50. Drejtoritë e U&K ndihmojnë Njësitet e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive & OPU-të të përgatisin buxhetin & caktojnë Tarifatat e Shërbimit të Ujitjes	Afat shkurtër	5 vjet	Njësia e U&K të bashkive & OPU janë të afta të përgatisin buxhetin bazuar në nevojat dhe Tarifatat e Shërbimit të Ujitjes
I-51. Bashkitë bien dakord të grumbulloje tarifën fikse të ujitjes prej të gjithë pronareve të tokave në zonën potenciale të shërbimit përmes Zyrës së Taksave	Afat mesëm	Në vazhdimësi	Drejtoria e taksave në bashki grumbullon tarifën fikse për ujitjen nga pronaret e tokave në zonën potenciale të shërbimit të ujitjes
I-52. Procedura të reja për pagesat dhe depozitat	Afat shkurt	Vazhdimësi	Menaxhim financiar transparent & llogaridhënës
I-53. Parimi i “paguaj vetëm për shërbimin e marre” është parashikuar në rregullore	Afat mesëm	2 muaj të përgatitet & përshtatet	Regullore ose ndryshime të miratuara me parimin “paguaj për shërbimin e marre”
Ndërtimi i kapaciteteve			
I-54. Së paku 12 module trainimi do të përgatiten mbi teknologjinë e ujitjes,	Afat shkurtër	2 vjet	12 module trainimi dhe manual të përgatitura mbi teknologjinë e ujitjes,

administrimin, menaxhimin & financat			administrimin, menaxhimin & financat
I-55. Trajnimi i Drejtorive të U&K, Njësive të U&K të bashkive & OPU-ve mbi teknologjinë e ujitjes, administrimin., menaxhimin & financat	Afat shkurtër	5 vjet	Drejtoritë e U&K, Njësitë e U&K të bashkive & OPU të trajnuara me 12 module trainimi
I-56. Përgatitja e moduleve shtesë dhe trajnimi i Drejtorive të U&K mbi rregulloret, konsultime mbi menaxhimin, Planin e Përmirësimit të Ujitjes & shërbime mbështetëse	Afat shkurtër	2 vjet	Trainimi i dhënë stafit të Drejtorive të U&K mbi rregulloret, konsultime mbi menaxhim, Planin e Përmirësimit të Ujitjes & shërbime mbështetëse
I-57. Konsultime për menaxhimin me bashkitë & OPU për përgatitjen e Planit të Përmirësimit të Menaxhimit	Afat mesëm	10 vjet	Plane Përmirësimi të Menaxhimit për çdo bashki & OPU
I-58. Kryerja e Auditimit të Menaxhimit të Ujitjes në të gjitha sistemet ujitëse të bashkive se paku çdo dy vjet	Afat mesëm	Në vazhdimësi	Auditimet e Menaxhimit të Ujitjes bëhen rregullisht & identifikohen nevojat për rritjen e kapaciteteve & shërbime mbështetëse
I-59. Përgatitja e udhëzuesit për aplikuesit e mundshëm për Partneritetin Publik Privat (PPP). Drejtoritë e U&K identifikojnë mundësitë potenciale	Afat mesëm	2 vjet	Udhëzues për PPP i përgatitur, Drejtoritë e U&K identifikojnë mundësitë potenciale
I-60. Njësia e Ngritjes së Kapaciteteve do të krijohet në DPAUT, stafi i trajnuar	Afat shkurtër	2 vjet	Pranë DPAUT në MBZHRAU është krijuar Njësia e Ngr. Kapaciteteve

6.2 Komponenti strategjik 2: Kullimi

Tabela 6.2 Veprimtaritë, koha dhe rezultatet e strategjisë së kullimit

Veprimtaria	Fillimi	Kohëzgjatja	Rezultati i pritshëm
Zhvillimi			
D-1. Përgatitja e planit, financimi & programi i rehabilitimit & modernizimit të 14 hidrovorëve	Afat mesëm	3-5 vjet	Plani i financimit & program i rehabilitimit & modernizimi i 14 hidrovorëve i përfunduar
D-2. Vlerësimi i nevojave për rritjen e kapacitetit kullues	Afat shkurtër	6 muaj	Raport me rekomandime për ku dhe sa duhet të rritet kapaciteti kullues
D-3. Barazimi i sasisë së aluvioneve që vijnë me atë që hiqen	Afat shkurtër	2-3 vjet	Sasia e aluvioneve të hequra e barabartë me atë që vjen
Menaxhimi			
D-4. Vlerësimi i cilësisë së kullimit, rekomandime & udhëzues për kullim efikas	Afat shkurtër	4 muaj	Raport me rekomandime mbi kullimin, udhëzues për praktikat më të mira
D-5. Vlerësimi i stafit, paisjeve & buxhetit të nevojshëm për pastrimin e gjithë kulluesve në standart	Afat shkurtër	4 muaj	Raport mbi burimet ekzistuese & të nevojshme për nën-sektorin e kullimit
D-6. Mobilizimi i fondeve të mjaftueshme për kullimin	Afat mesëm	5 vjet	Buxhet i mjaftueshëm për kullimin
D-7. Zhvillimi dhe implementimi i planit për programin e pastrimit paralel të kullimit midis Drejtorive U&K & bashkive/OPU-ve	Afat shkurtër	Në vazhdimesi	Kullimi i ndodhur në të gjitha nivelet
Financimi			
D-8. Analizë ekonomike e kostos së energjisë & nevoja për subvencion për hidrovoret & pastrimi i kolektorëve & kanaleve kryesore	Afat shkurtër	Deri Afat mesëm	Nevojat për subvencionin për energjinë elek. të hidrovorëve & pastrimin e kanaleve kryesore & kolektorëve të kullimit janë të njohura
D-9. Mbulimi i kostos së pastrimit të kanaleve brenda parcelës & kulluesit anësore prej OPU-ve.	Afat shkurtër	Vazhdimesi	Kanalet në parcelë & jashtë saj të pastruar
D-10. Mbulimi i një pjese të kostos së pastrimit të kolektorëve & kulluesit kryesore, nafta e eskavatorëve nga OPU-të.	Afat mesëm	Vazhdimesi	Tendenca për financim nga përfituesit në kullim vazhdon të rritet

D-11. Studim për të identifikuar pronarët e tokave & ndërtesave në zonën e shërbimit të kullimit & përfitues të tjerë	Afat mesëm	3 vjet	Identifikimi i përfituesve në zonën e shërbimit të çdo sistemi kullues
D-12. Shërbimet e kullimit që do të paguhen nga buxheti i shtetit	Afat shkurtër	1 vit	Baza për të përcaktuar ç'farë shërbime kullimi do të paguhen nga buxheti i shteti
Ndërtimi i kapaciteteve			
D-13. Përgatitja e modulit të trajnimit për kullimin & trajnimi i stafit të Drejtorive U&K, NjUKB & OPU-ve.	Afat mesëm	2 muaj	Stafi i Drejtorive të U&K, Njësive të U&K të bashkive & OPU-ve njohin praktikat korrekte të kullimit

6.3 Komponenti strategjik 3: Siguria e digave

Table 6.3 Veprimtaritë, koha dhe rezultatet e strategjisë së sigurisë së digave

Veprimtaria	Fillimi	Kohëzgjatja	Rezultati i pritshëm
Rregullimet			
DR-1. Zgjidhja e çështjeve teknike dhe jo-teknike	Afat shkurtër	6 muaj	Kuadër ligjor/regullator i qartë për sigurinë e digave, O&M dhe financimin e tyre
DR-2. Zbatimi i rregullores së sigurisë së digave në të gjitha digat dhe pronari i digës ka përgjegjësinë kryesore të garantojë sigurinë e digës	Afat shkurtër	3 muaj	Rregullore që përcakton qartë përgjegjësitë e pronarit & operatorit të digës
DR-3. Rregulloret e sigurisë së digave duhet të qartësojnë autoritetet dhe përgjegjësitë	Afat shkurtër	6 muaj	Regulloret e sigurisë së digave do kenë fushë/mbulim të përshtatshëm dhe gjithëpërfshirës
DR-4. Inventarizimi i të gjitha digave të vendit	Afat shkurtër	1 vit	Të dhëna të gjendjes funksionale & pronësisë të të gjitha digave
DR-5. Regullorja e sigurisë së digave duhet të përfshijë digat, rezervuarët, gjithë strukturat përkatëse, popullsinë & pronat & mjedisin poshtë digës	Afat shkurtër	6 muaj	Udhëzues për të gjitha aspektet e sigurisë së digave & si të vlerësohet siguria e tyre
DR-6. Përgatitja e procedurës së përmirësuar për të raportuar evidencën për rrezikun e shpërthimit të digës & njohja me to e të gjitha palëve të përfshira, si bashkitë & njësia përgjegjëse për paralajmërimin dhe reagimin	Afat shkurtër	1 muaj	Procedura të përmirësuara për paralajmërimin e hershëm nga rreziku i dëmtimit të digave
Përshtatjet institucionale dhe financimi			
DR-7. Sektori i Sigurisë së Digave në DPAUT do të monitorojë, rregullojë, miratojë licencat/lejet & rekomandojë përmirësimin e sigurisë së digave kur është e nevojshme	Afat mesëm	6 muaj	Sektori i Sigurisë së Digave është forcuar dhe janë kryer përmirësimet në sigurinë e digave
DR-8. Pamvarësia e Sektorit të Sigurisë së Digave do të përcaktohet në rregullore	Afat shkurtër	6 muaj	Pjesë e rregullores së sigurisë së digave
DR-9. Kriteret për transferimin e			Pjesë e rregullores së

menaxhimit të digave dhe rezervuarve	Afat shkurtër	6 muaj	sigurisë së digave
Funksionet dhe autoriteti i entit mbikqyrës			
DR-10. Sektori i Sigurisë së Digave përditëson normat & standartet për sigurinë e digave me treguesit për monitorimin në përputhje me ligjin & rregulloret	Afat mesëm	1 vit	Raport mbi përputhjen me standartet, normat dhe indikatorët për monitorim
DR-11. Sektori do të bëjë një inventar të karakteristikave të digave & kushtet për të gjitha digat e bujqësisë	Afat mesëm	Vazhdimisht me përditësim	Përditësimi i informacionit të inventarit mbi karakteristikat e digave, kushtet e përdorimit, menaxhimit, sigurisë
DR-12. Sektorit të Sigurisë së Digave i jepet autoritet të miratojë ose vendosë veton në ndërtimin e digave, përdorimin e ujit dhe lejeve të përdorimit ose licensave për digat bujqësore	Afat mesëm	6 muaj	Regullore për Sektorin e Sigurisë së Digave që të miratojë/refuzojë ndërtimin, përdorimin e ujit & lejet ose licensat e përdorimit për digat e bujqësisë
DR-13. Inspektimi i digës nga Sektori së paku një herë në 2 vjet, përfshirë M&Sh, sigurinë, planet e emergjencave, buxhetin për M&Sh & dhënien e rekomandimeve që duhen zbatuar	Afat mesëm	Vazhdimi	Inspektime & raporte me rekomandime për të gjitha digat e bujqësisë
DR-14. Marrja e vendimit, për tu ndihmuar nga të tretë për inspektime, por Sektori duhet të miratojë gjithë gjetjet & rekomandimet	Afat mesëm	1 muaj	Vendim nëse duhet një palë e tretë për të ndihmuar për inspektime në sigurinë e digave
DR-15. Angazhimi i stafit të kualifikuar dhe të mjaftueshëm	Afat mesëm	3 vjet	Staf i mjaftueshëm për Sektorin e Sigurisë së Digave & operatorë të digave
DR-16. Sektori duhet të miratojë planet për përmirësimin e digave	Afat mesëm	6 muaj	Sektori ka udhëzues & njohuri sesi të vlerësojë planin për përmirësimin e digave
Rehabilitimi dhe modernizimi			
DR-17. Udhëzues për vlerësimin nëse është i nevojshëm rehabilitimi i një dige, rezervuari, kanali ushqyes apo strukturave të tjera	Afat shkurtër	3 muaj	Udhëzues për vlerësimin e rehabilitimit të një dige, rezervuari, kanali ushqyes & struktura të tjera
DR-18. Udhëzues për vlerësimin nëse është i nevojshëm	Afat	3 muaj	Udhëzues për vlerësimin e modernizimit të digave,

modernizimi i një dige, rezervuari, kanali ushqyes apo strukturave të tjera	shkurtër		rezervuarve, kanaleve ushqyes & struktura të tjera
Ndërtimi i kapaciteteve			
DR-19. Përgjegjësitë e pronarëve dhe operatoreve të digave bëhen të qarta në rregulloren e sigurisë së digave	Afat shkurtër	6 muaj	Pjesë e rregullores së sigurisë së digave
20: Përgatitja e manualeve & moduleve të trainimit	Afat shkurtër	6 muaj	Manuale trainimi & module të sigurisë së digave
21: Përgatitja e manualeve & moduleve mbi rregullat e sigurisë së digave	Afat shkurtër	2 muaj	Module dhe manual trainimi mbi rregullat e sigurisë së digave
-22: Organizimi i trajnimeve për pronarët & operatorët e digave	Afat mesëm	3 vjet	Ndërgjegjësim & zbatim nga të gjithë pronarët & operatorët e digave i kërkesave për sigurinë e digave

6.4 Komponenti strategjik 4: Mbrojtja nga përmbytjet

Tabela 6.4 Veprimtaritë, koha dhe rezultatet e strategjisë për mbrojtjen nga përmbytjet

Veprimtaria	Fillimi	Kohëzgjatja	Rezultati i pritshëm
Qasja e menaxhimit të integruar të baseneve ujore			
FP-1. Parimi i solidaritetit me 3 aspekte i pranuar si politikë për mbrojtjen nga përmbytjet	Afat shkurtër	2 muaj	Parimi i solidaritetit për mbrojtjen nga përmbytjet i pranuar si politikë
Zhvillimi struktural			
FP-2. Inventari i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet duke i renditur me rrezik të lartë, mesëm & ulët	Afat shkurtër	1 vit	Raport mbi gjendjen & ndërhyrjet urgjente që duhen për riparimin/ rehabilitimin e strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet
FP-3. Rivlerësimi i infrastrukturës së mbrojtjes nga përmbytja që mund ta zvogëlojë evadimin e ujit	Afat mesëm	1.5 vjet	Raportimi i vlerësimit të infrast. së mbrojtjes nga përmbytja dhe rekomandime
FP-4. Identifikimi i vendeve me nevoja prioritare të larta & mesatare për ndërtimin e strukturave mbrojtëse nga përmbytjet	Afat mesëm	1 vit	Vendet e përcaktuara për ndërhyrje me struktura të reja
FP-5. Angazhimi i fondeve & implementimi i studimeve të fisibilitetit & përgatitja e projekteve	Afat mesëm	2 vjet	Fonde të siguruara, studime fisibiliteti të bera, projekte të përfunduara
FP-6. Përg. e rregullores mbi stand. e ndërtimit, përfshirë vendndodhjen, hapësirën dhe ndalimin e ndertimeve në zonën që përmbytet	Afat mesëm	6 muaj	Rregullore mbi standartet e ndërtimit për zonat që përmbyten
FP-7. Ndërtimi i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet sipas prioriteteve të lartë & mesëm	Afat mesëm	Gjatë gjithë periudhës afatgjatë	Ndërtimi i strukturave shtesë të mbrojtjes nga përmbytjet kompletuar
FP-8. Riparimi i strukturave mbrojtëse nga përmbytjet me nivel të lartë rreziku, i adoptuar si prioritet i lartë i politikës	Afat shkurtër	2 muaj	Qëndrim politik që riparimi i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet me rrezik të madh është prioritet i lartë
FP-9. Politika që ndërtimi i argjinaturave të nevojshme të lumenjve & pendët tërthore do të kompletohet brenda 10 vjetësh	Afat shkurtër	2 muaj	Qëndrim politik i mbajtur për kohën e ndërtimit të argjinaturave dhe pendëve tërthore
FP-10. Mobilizimi dhe vendosja e pengesave të levizëshme dhe paisjeve për mbrojtjen nga përmbytjet në zonat me rrezik të lartë nga përmbytjet & zonat me	Afat shkurtër	5 vjet	Barriera të levizëshme ndaj përmbytjeve & paisje të siguruara ku është e nevojshme

popullsi të dendur			
Financimi			
FP-11. Përgatitja e planit të financimit për mirëmbajtjen, riparimin, rehabilitimin & zhvillimin e infrastruktures së mbrojtjes nga përmbytjet	Afat shkurtër	2 muaj	Plan sesi do të financohet dhe mirëmbahet, rehabilitohet dhe zhvillohet infrastruktura e mbrojtjes nga përmbytjet
FP-12. Studimi mbi kombinimin optimal të investimeve në kullim dhe mbrojtjen nga përmbytjet	Afat mesëm	6 muaj	Studim i bërë mbi kombinimin optimal të investimeve për kullimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet
FP-13. Përgatitja e Planeve të investimeve të mbrojtjes nga përmbytjet në nivel baseni & nivel kombëtar	Afat shkurtër	4 vjet	Plani i investimeve të mbrojtjes nga përmbytjet i përgatitur për të orientuar investimet
FP-14. Planifikimi & financimi për ndërhyrjet në mbrojtjen e vijës bregdetare	Afat mesëm	5 vjet	Plan për ndërhyrje në mbrojtjen e vijës bregdetare

7. Analiza e llogaridhënies, monitorimi dhe vlerësimi

7.1 Vështrim i përgjithshëm

Qëllimi i këtij kapitulli është të spjegojë se si janë ndarë /caktuar përgjegjësitë kryesore për implementimin e kësaj strategjie dhe si palët përgjegjëse ushtrojnë përgjegjësitë e tyre në përputhje me parimet bazë të kësaj strategjie.

7.1.1 Matricat e përgjegjëseve

Matricat e përgjegjëseve do të përdoren për të treguar cilat organizata do të jenë përgjegjëse për secilin nga katër aspektet e implementimit të çdo veprimtarie të ndërmarrë. Katër aspektet janë:

1. **Planifikimi** – i emërtuar në tabelen e matricës së përgjegjëseve me “P”.
2. **Financimi** – i emërtuar me “F”.
3. **Implementimi** – i emërtuar me “I”.
4. **Monitorimi dhe Vlerësimi** – të emërtuar me “M&V”.

Institucionet dhe strukturat kryesore të përfshira në matricën e përgjegjëseve janë: Këshilli i Ministrave, Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave, Ministria e Punëve të Brendshme, Drejtoria e Përgjithshme e Administrimit të Ujërave dhe Tokës në MBZHRAU, Drejtoritë Rajonale të Ujitjes dhe Kullimit, Njësitë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkive dhe Organizatat e Përdoruesve të Ujit.

7.1.2 Indikatorët e performancës për monitorimin dhe vlerësimin

Transparenca për performancën e aktorëve që do të implementojnë strategjinë është thelbësore për të garantuar llogaridhënien e tyre ndaj politikës dhe strategjise së qeverisë. Matja e performancës së aktoreve në lidhje me strategjinë është esenciale për të siguruar llogaridhënien. Kjo përfshin performancën në mobilizimin e burimeve, zbatimin e strategjisë, arritjen e rezultateve dhe impaktit të dëshiruar.

Indikatorët e performancës do të përdoren për të vlerësuar katër aspekte të strategjisë. Këto janë në katër kategori:

1. **Inputet**- shkalla në të cilën janë mobilizuar fondet e nevojshme dhe inpute të tjera;
2. **Zbatimi**- shkalla në të cilën janë arritur targetet/synimet e implementimit;
3. **Rezultate të menjëhershme** – shkalla në të cilën janë arritur rezultatet e menjëhershme të pritëshme ose direkte;
4. **Impakti përfundimtar**- shkalla në të cilën është arritur impakti përfundimtar i pritshëm.

Në këtë kapitull përfshihen indikatorët për këto aspekte të performancës në ujitje, kullim, sigurinë e digave dhe mbrojtjen nga përmbytjet.

7.2 Komponenti strategjik 1: Ujitja

7.2.1 Matricat e përgjegjëseve

Tabela 7.1 më poshtë liston veprimtaritë që ndërmerren në strategji për nën-sektorin e ujitjes. Të lidhur me çdo veprimtari janë dhe strukturat përgjegjëse për planifikimin, financimin, implementimin, monitorimin, vlerësimin e aprovimin. Këto paraqiten si më poshtë:

- P = Planifikim
- I = Implementim
- F = Financim
- M&V = Monitorim dhe Vlërësim
- M = Miratim.

Në disa raste, dy ose tre organizata mund të ndajnë përgjegjësinë për një nga këto funksione. Këto katër funksione dhe simbolet e tyre janë paraqitur me poshtë në matricen e përgjegjësiave për ujitjen, kullimin, rezervuarët, dhe digat, dhe mbrojtjen nga përmbytjet.

Tabela 7.1 Matrica e përgjegjësiave për ujitjen

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU& K	NjU KB	OPU	MF	Dona- torët
Rehabilitimi dhe zhvillimi i ujitjes									
I-5. Përgatitje e udhëzimit për rehabilitim / modernizim me pjesëmarrje		M	P,I	I					F
I-6. Udhëzues për zhvillimin me pjesëmarrje të sistemeve të reja		M	P,I	I					F
I-7. Përgatitja e Planit të Investimeve		M	P,I	I	I				F
I-8. Angazhimi i fondeve për Planin e Investimeve		M,I	A, P						F
I-9. Përcaktimi i kostos të invest që do të bashkëfinancohet nga fermerët		M	P,I		I	I			F
I-10. OPU investojnë në rehabilitimin e kanaleve të treta						M, M&V	M,P, I, F		
I-11. Rehabilitimi i sistemeve për 100000 ha		M	P,M	I, M&V	M			F	
I-12. Rehabilitimi i sistem për 140 000 ha		M	P,M	I, M&V	M	M			F
I-13. Studime për		M	P	I					F

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU& K	NjU KB	OPU	MF	Dona- torët
modernizimin e sistemeve ujitëse									
I-14. Zhvillimi i programit të modernz	M	M	P	I	I	M	M	F	F
I-15. Angazhimi i fondeve & zbatimi i modernizimit		P,M	P	I, M&V	I	I,M		F	F
I-16. Identifikimi & rehabilitimi i st. të pompimit, të cilat do rehab. & modernizoh.		M	P	I, M&V	I	I		F	F
Mbikqyrja e sektorit									
I-17. Miratimi për investimet në ujitje	M	M	M						
I-18. Mbikqyrja e investimeve			I	I	I	I			
I-19. Monitorimi i punimeve në invest.			I	I	I	I			
I-20. Përg e udhëzues për Auditimin e Menaxhimit të Ujitjes		M	P	I					F
I-21. Udhëzues për Auditimin e Menaxhimit të Ujitjes për DUK		M	P	I					F
I-22. Kryerja e Auditimeve të Menaxh. të Ujitjes		M	P	I					F
Institucionet dhe qeverisja e sistemit									
I-23. Ndry. organizative brënda MBZHRAU në nivel qendror dhe rajonal	M	M,I	P,I	I	I			F	
I-24. Përg. moduleve të OPUstatuti/ regullo		M	P	I					F
I-25. Përg. e planeve për krijimin e OPU		M	P,I	I		I	I		F
I-26. Rekrutimi & trainimi organizimi i ekipit të ujitjes		M	P	I	I				F
I-27. Sigurimi i firmave për krijimin e		M	P,I	I	I				F

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU& K	NjU KB	OPU	MF	Dona- torët
OPU-së									
I-28. Roli i krypleqve para krijimit të OPU		M	P		I	I			F
I-29. Përgatitja e udhëzimit për MTM		M	P,I	I					F
I-30. Krijimi i OPU & GPU		M	P	I		I	I		F
I-31. Përg & miratimi i statutit të OPU-ve		M	M,P	I		I	I		F
I-32. Përg & miratimi i rregull. të funksionimit të brendshëm të OPU		M	M,P	I		I	I		F
I-33. Bashkitë administrojnë kanalet sekondare	M		P			I		F	
I-34. Bashkitë rekrut. stafet të mjaftueshme për NjUK		M	M,P	I		I,M Bash kia		F	
I-35. Transf. menaxh. të kanaleve ujitës tek bashkitë		M	P			I		F	
I-36. Staf i OPU i trainuar për ujitjen, menaxh. & financat		M	P	P,I		I	I		F
I-37. Kanalet sekondare/terciare transferuar bashkive	M	M	M,P,I			I			
I-38. E drejta e përdorimit të sistemeve të vogla transferuar OPU	M	M	M,P,I			I			
I-39. Kushtet e heqjes së të drejtës përd/ pronësisë		M	M,I			I			
I-40. Drejtor e U&K rrisin kapacitetet e NjUK të bashkiv			M,P		I	I		F	F
I-41. Incentiva dhe masa llogaridhënje		M	P,I	I	I, M&V	I	I		F
Menaxhimi i sistemit të ujitjes									
I-42. Kriteret e		M	M,P	I					F

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU& K	NjU KB	OPU	MF	Dona- torët
performances përfshih. në manualin e M&Sh									
I-43. PShU & buxheti i përgatitur					I	I	I	F	
I-44. Udhëzuesi i PShU i përgatitur			M,P	I					F
I-45. PShU bazuar në kërkesat për ujitje					I	I	I		
I-46. MBZHRAU kërkon fonde për kërkim në U&K		M,P	P,I	I					F
I-47. Instal. paisjeve matëse të ujit		M	M,P	I	I				F
I-48. Trainim Zgjidh. e Konfliktëve me Ndërmjetësim			M,P	P,I	I	I			F
Financimi									
I-49. Politika për pagimin e kostos fikse & variable		M,I	I	I					
I-50. Hartimi i një udhëzuesi për buxhetimin bazuar në nevojat & tarifat e shërbimit të ujitjes		M	M	I					F
I-51. Buxhete & tarifat e shërbimit të ujitjes përgatitur					I	I	I		
I-52. Bashkitë grumb. tarifën fikse të ujitjes						M,P,I	M,P,I		
I-53. Proçedura të reja për pagimin e tarifës & depozitat			P	P,I		I	I		
I-54. Adoptimi i politikës paguaj për shërbimin		M	P,I	I		I	I		
Ngritja e kapaciteteve									
I-55. 12 module trainimi të përgatitur		M	P,M	I					F
I-56. Trainim i dhënë DUK dhe NjUK &		M	M,P	I	I	I	I		F

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU& K	NjU KB	OPU	MF	Dona- torët
OPU									
I-57. Trainime shtesë për DUK		M	M,P	I	I				F
I-58. Konsultime menaxhimi për Pl.e Përmirësimin Ujitjes			P	P,I	I	I		F	F
I-59. Auditime të Menaxhi. të Ujitjes				P,I	I	I	I	F	F
I-60. Udhëzues për PPP përgatitur & mundësitë e identifik.		M	M,P	I					F
I-61. Sektori Ngritjes Kapaciteteve i krijuar	M	M	M,P,I	I				F	F

* P=Planifikimi F=Financimi, I=Implementimi, M&V=Monitorimi & Vlerësimi, M=Miratimi

7.2.2 Indikatoret e performancës për të monitoruar dhe vlerësuar ndërhyrjet strategjike për ujitjen

Më poshtë paraqiten indikatorët potencialë, që mund të përdoren për të monitoruar dhe vlerësuar aktivitetet e ujitjes të zbatuar sipas kësaj strategjie. Nuk është praktike të zbatohen të gjitha, por përzgjedhja e tyre do të bëhet në varësi me mundësitë konkrete.

Indikatorë potenciale për inputet

1. Buxhetet e siguruar dhe shpenzuar për ngritjen dhe zhvillimin e Njësive të Ujitjes dhe Kullimit të bashkive;
2. Buxhetet e siguruar dhe shpenzuar për zhvillimin e OPU-ve;
3. Zërat për të cilat buxhetet janë përdorur (trajnim, organizim, riparime dhe përmirësime me pjesëmarrje, etj)

Indikatorë potencialë të implementimit

1. Numri i Njësive të U&K të bashkive ku është rekrutuar staf i kualifikuar
2. Trajnimi i kryer për Njësitë e U&K të bashkive
3. Trajnimi i kryer për OPU-të brenda bashkive
4. Kosto e programit të transferimit të menaxhimit të ujitjes për ha
5. Numri i OPU-ve të krijuara dhe regjistruara në gjykatë
6. % e anëtareve dhe stafit gra në OPU
7. % e anëtarëve dhe stafit në OPU që janë fermerë të vegjel
8. Roli i kryepleqve të fshatrave në ujitje dhe kullim
9. Përgatitja e Planit të Shërbimit të Ujitjes

Indikatorë potencialë të rezultateve (outcome)

1. Sipërfaqe me infrastrukturë ujitëse (potencialisht që mund të ujitet)
2. Sipërfaqe me infrastrukturë ujitëse funksionale
3. Sipërfaqe e ujitur
4. Sipërfaqe e përmirësuar (diferenca e sipërfaqes me infrastrukturë me atë funksionale)
5. Numri i ha të ujitur x here/sasia e ujit per ha (m3/ha sezon ujites)
6. Numri i ha të ujitur y herë/sasia e ujit per ha (m3/ha sezon ujites)
7. Numri i ha të ujitur z herë/sasia e ujit per ha (m3/ha sezon ujites)
8. Sipërfaqe e ujitur rishtas (hera e parë në tre-pesë vitet e fundit)
9. % e bllokut terciar e pastruar dhe mirembajtur
10. % e bllokut sekondar e pastruar dhe mirembajtur
11. Volumi i aluvioneve të hequr nga blloku terciar dhe nga kanali sekondar
12. Sipërfaqja e çdo lloj kulture (sipas rregjistrimit në format e kërkesave për ujë)
13. Kosto M&Sh për ha
14. Mbledhja e tarifave të ujit (%)= Faktike/Planifikuar
15. Përgatitja dhe zbatimi i Planit të Përmirësimit të Manaxhimit
16. Ndryshime në zonën e shërbimit të ujitjes
17. Ndryshime në prodhimin total të kulturave në bashki/OPU
18. Ndryshime në produktivitetin e kulturave për ha
19. Ndryshime në produktivitetin e kulturave për njësi ujitje
20. Ndryshime në intensitetin e kulturave

Indikatore potencialë të impaktit

1. Ndryshime drejt mbjelljes së kulturave me vlerë të lartë
2. Prodhimi (rendiment max- R min)
3. Produktiviteti i tokës (kg/m³)
4. Produktiviteti i ujit (\$/m³)
5. Ndryshime në të ardhurat e fermerëve
6. Ndryshime në pagat e punonjësve në bujqësi
7. Rritja e punësimit në bujqësi (ditë punë/ha)

7.3 Komponenti strategjik 2: Kullimi

7.3.1 Matricat e përgjegjësi

Tabela 9.2 Matricat e përgjegjësi për kullimin

Veprimtaria	KM	MBZH RAU	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU&K	Njuk B	OPU	MF	Dona- torët
Rehabilitimi dhe zhvillimi									
D-1. Përgatitja e planit të	M	M	P,I	P,I	P			M,F	F

Veprimtaria	KM	MBZH RAU	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU&K	NjUK B	OPU	MF	Dona- torët
rehabilitimit të 14 hidrovorëve									
D-2. Vlerësimi i nevojës se deri në c'farë koeficienti kapaciteti kullues duhet të rritet		M	P,I	P,I	P				
D-3. Barazimi i sasisë se llumit të hequr dhe atij që krijohet nga prurjet			P		P,I	I	I	F	
Menaxhimi									
D-4. Vlerës. i cilesisë së kullimit & përg. e udhëzuesve			M,P,I	I					F
D-5. Vlerësimi i stafit & paisjeve të nevojshme për kullim			P		I	I		F	
D-6. Angazhimi i fondeve për kullimin		M	M,P,I		I			F	F
D-7. Kanale të pastruar nga Dr. e U&K bashkitë/OPU			M	M&V	M,I	M,I	I	F	
Financimi									
D-8. Analiza nevojave për subvencion	M,P	M,P		I				F	
D-9. Kanalet e tretë dhe kulluesit brenda parcelës të pastruar nga OPU						M	I	F	
D-10. Pjesë e kostos të pastrimit të kolekt. kulluesit kryesore, nafta e eskavatoreve mbuluar nga							F		

Veprimtaria	KM	MBZH RAU	DPAU T	Kon- sule- ntët	DU&K	NjUK B	OPU	MF	Dona- torët
OPU									
D-11. Përfituesit nga kullimi të identifikuar			P		I	I	I		F
D-12. Përcaktimi i pjesës që do paguhet nga shteti	M	M	P	I	I	I	I		F
Ngritja e kapaciteteve									
D-13. Trainimi për kullimin përgatitja & kryerja			P,I	I	I	I	I		F

* P=Planifikimi, F=Financimi, I=Implementimi, M&V=Monitorimi & Vlerësimi, M=Miratimi

7.3.2 Indikatoret e përformancës për të monitoruar dhe vlerësuar nderhyrjet strategjike për kullimin

Më poshtë paraqiten indikatorët potencialë që mund të përdoren për të monitoruar dhe vlerësuar zbatimin e përmirësimeve në kullim.

Indikatorë potencialë për inputet

1. Metër për kanal kryesor dhe kolektorë kullimi për eskavator
2. Meter për kanal kryesor kullues për dragë
3. Buxheti i mjaftueshëm për kullimin (buxheti i alokuar/nevojat)
4. Dendësia e kullimit (m.l/ha)

Indikatorë potencialë të zbatimit

1. Metër kanal të pastruar mesatarisht në ditë
2. Kosto mesatare e pastrimit të kanalit kryesor dhe kolektorëve të kullimit për 100 metër
3. Kanale të tretë dhe të dytë të pastruar çdo vit

Indiatore potenciale të rezultateve (outcome)

1. Volumi i aluvioneve të hequr për çdo 100 metër të kanaleve kryesore
2. Volumi i aluvioneve të hequr për çdo 100 metër të kanaleve sekondare
2. Volumi i aluvioneve të hequr për çdo 100 metër të kanaleve terciare

Indikatorë potencialë të impaktit

1. Ndryshime të sipërfaqes me probleme kullimi
2. Sipërfaqe e bonifikuar nga ujërat sipërfaqësore ose probleme të tjera kullimi

7.4 Komponenti strategjik 3: Siguria e shfrytëzimi i digave

7.4.1 Matrica e përgjegjësi

Tabela 7.3 Matrica e përgjegjësi për sigurinë dhe shfrytëzimin e digave

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon sule- ntët	DU& K	NUK B	OP U	MF	Dona- torët
Rregullimet për sigurinë e digave									
DR-1. Zgjidhja çështjeve teknike dhe jo-teknike		M,I	M,I		M,I				
DR-2. Politika të rregull. të sigurisë së digave	M	M	M,P,I	I	I				
DR-3. Autoriteti / përgjegjësitë të përcaktuara nga rregulloret e sig. digave			M		I	I		F	
DR-4. Inventarizimi i të gjitha digat dhe rezervuarëve			M,P		I	I		F	F
DR-5. Objekti i rregullore të sig. digave përcaktuar			M,P,I	I	I				
DR-6. Sistemi i raportimit te rizikut të digave i miratuar		M	M,P,I	I	I	I			F
Rregullime institucionale dhe financimi									
DR-7. Sektori i Sigurisë së Digave i forcuar	M	M	M,P,I	I					F
DR-8. Rregullore për Sekt Sigurisë së Digave	M	M	M,P,I	I					F
DR-9. Kriteret e lejuara për transferimin e menaxhimit të digave	M	M	M,P,I	I					
Funksionet dhe kompetencat e Sektorit të Sigurisë së Digave									
DR-10. Norma & standarte të reja për sigurinë e digave		M	M,P,I	I	I	I		F	F
DR-11. Sekt. Sig. Digave i jepet autoriteti të miratojë digat	M	M	M						
DR-12. Inspektive		M	P,I					F	

Veprimtaria	KM	MB ZH RA U	DPAU T	Kon sule- ntët	DU& K	NUK B	OP U	MF	Dona- torët
periodike të digave prej Sekt. Sig. Digave									
DR-13. Pale e tretë merr pjesë në inspektim				I					
DR-14. Angazhim i stafit të nevojshëm		M	P,I					F	
DR-15. Sekt. Sig. Digave ka autoritetin të miratojë përmirësimin e digave	M	M	M						
Rehabilitimi dhe modernizimi									
DR-16. Udhëzues i vleresimit të nevojave të rehabilitimit të digave		M	P,I	I					
DR-17. Udhëzues i vlerësim të nevojave për modernizimin e digave		M	P,I	I					
Ngritja e kapaciteteve									
DR-18. Rregullore mbi M&Sh		M	P,I	I					
DR-19. Përgatitja e manualeve & moduleve të trainimit		M	M,P	I					F
DR-20. Manuale/module mbi rreg. e sigurisë së digave		M	M,P	I					F
DR-21. Trainime për stafin Sek. Sig. Digave & pronarëve të digave		M	P	I					F

* P=Planifikimi, F=Financimi, I=Implementimi, M&V=Monitorimi & Vleresimi, M=Miratimi

7.4.2 Indikatorët e performances për të monitoruar dhe vlerësuar ndërhyrjet strategjike për sigurinë dhe shfrytëzimin e digave

Indikatorë potencialë të inputeve

1. Trendi i buxhetit të shtetit për riparimin dhe mirëmbajtjen e digave
2. Buxhetet e bashkive për riparimin dhe mirëmbajtjen e digave
3. Politika të reja për sigurinë dhe përdorimin e digave

Indikatorë potencialë të zbatimit

1. Volumi i mirëmbajtjes dhe kostot e riparimit të bërë për digat

2. Buxheti vjetor i përafërt i shpenzuar për riparimin dhe mirëmbajtjen e digave
3. Shpeshtësia e riparimeve apo mirembajtjes
4. Shkalla në të cilën aluvionet janë hequr nga rezervuarët

Indikatorë potencialë të rezultateve

1. Gjendja funksionale të digave dhe rezervuarve
2. Shkalla e mbushjes së rezervuarëve nga aluvionet
3. Disponueshmeria e ujit në fillim të sezonit
4. Disponueshmeria e ujit në raport me kerkesat

Indikatorë potencialë të impaktit

1. Sasia dhe cilësia e ujit në zonën aktive të depozitimit në raport me kërkesën potenciale
2. Frekuenca e vrojtimeve të gabimeve në sigurinë e digave në inspektime

7.5 Komponenti Strategjik 4: Mbrojtja nga përmbytjet

7.5.1 Matricat e përgjegjësi

Table 9.4 Matrica e përgjegjësi për mbrojtjen nga përmbytjet

Veprimtaria	KM	MBZHRAU	DPAUT	Kon- sule- ntët	DU&K	NjUKB	OPU	MF	Dona- torët
Qasje e menaxhimit të integruar të baseneve të lumenjve									
FP-1. Politika të solidaritetit për mbrojt. nga përmby.	M,P,I		I		I				
Zhvillimi struktural									
FP-2. Inventari i strukturave/veprave të mbrojes nga përmbytjet			M,P,I	I	I			F	F
FP-3. Vlerësimi i strukturave/veprave mbrojtjes nga përmbytjet		M	M,P,I	I	I			F	
FP-4. Identifik. ku janë të nevojshme strukturat e mbrojt. nga përmbytjet		M	M,P,I	I	I			F	F
FP-5. Angazhim i fondeve për studim & projektim		M	M,P,I	I	I			F	F

Veprimtaria	KM	MBZHRAU	DPAUT	Kon- sule- ntët	DU&K	NjUKB	OPU	MF	Dona- torët
FP-6. Përgatitja e rregulloreve për standartet e ndërtimit		M	M,P,I	I	I			F	
FP-7. Ndërtimi i strukturave të domosdo. mbr. nga përmbytjet		M	M,P,I	I	I				F
FP-8. Riparimi i strukturave me risk të lartë		M	M,P,I	I	I				F
FP-9. Politika për ndërtimin e pendëve mbrojtëse të lumenjve & digave		M	M,P,I						
FP-10. Furnizime me barrierave për mbr. nga përmb.		M	M,P,I		I			F	
Financimi									
FP-11. Plan financiar për invest. mbrojtje nga përmbytjet		M	P,I	I	I				F
FP-12. Studim për investime në kullim dhe mbrojtje nga përmbytjet		M	P	I	I				F
FP-13. Përgatitja e Planeve të Invest. kundër Përmbytjeve		M	P,I	I	I			F	
FP-14. Plani & financimi për ndërhyrjet në mbrojtjen e vijës bregdetare		M	P	I	I				F

* P=Planifikimi, F=Financimi, I=Implementimi, M&V=Monitorimi & Vlerësimi, M=Miratimi

7.5.2 Indikatorët e performancës për monitorimin dhe vlerësimin e ndërhyrjeve strategjike për mbrojtjen nga përmbytjet

Indikatorë të inputeve

1. Trendi i buxhetit për veprat mbrojtëse nga përmbytjet
2. Ndërtimi i veprave të mbrojtjes nga përmbytjet

Indikatorë të zbatimit

1. Përshtatja dhe përmirësimi i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet
2. Trendi në volumet e punëve të veprave që do ndërtohen për mbrojtjen nga përmbytjet

Indikatorë potencialë të rezultateve

1. Shkalla e realizimit të planeve për ndërtimin e veprave të mbrojtjes nga përmbytjet

Indikatorë të impaktit

1. Numuri i njerëzve të vdekur apo të dëmtuar nga përmbytjet
2. Niveli i dëmeve të shkaktuara nga përmbytjet
3. Përqindja e volumit të ujit të mbetur në zonat e evakuara nga përmbytja
4. Reziku nga përmbytja (sipërfaqe e përmbytur për njësi kohe)

8. Financim i qëndrueshëm i ujitjes, kullimit, sigurisë dhe shfrytëzimit të digave dhe mbrojtjes nga përmbytjet

8.1 Parimet e financimit efektiv dhe të qëndrueshëm

Më poshtë jepen shtatë parimet bazë të financimit efektiv dhe të qëndrueshëm për ujitjen, kullimin, sigurinë dhe shfrytëzimin e digave dhe mbrojtjen nga përmbytjet.

1. Investime në rehabilitim dhe modernizim bazuar në prioritete

Investimet në infrastrukturë në sistemet e ujitjes dhe kullimit, digat dhe rezervuarët, dhe mbrojtjen nga përmbytjet duhet të bazohen mbi kritere objektive të tilla si numuri i përfituesve, shkalla e përfitimit, trajtim i barabartë, efektiviteti i kostos, etj. Investimet nuk duhet të ndikohen prej interesave të veçanta.

2. Buxhetim i bazuar mbi nevojat dhe tarifa në nivel-sistemi.

Buxhetet për M&Sh vjetor të sistemeve të ujitjes dhe kullimit duhet të përgatiten bazuar mbi koston faktike dhe efçente të menaxhimit të një sistemi ujitës, bazuar në standarte shërbimi të pranuar. Tarifat e ujitjes do të bazohen në kostot faktike.

3. Bashkitë marrin përgjegjësi për mbledhjen dhe përdorimin e fondeve për ujitjen në nivel të kanaleve sekondare dhe terciare

Bashkitë kanë ose do të kenë mundësinë e mbledhjes, menaxhimit dhe përdorimit të fondeve për ujitjen në kanalet e dyta dhe të treta të sistemit. Ato mund të zhvillojnë praktika transparente dhe

të verifikueshme të mbajtjes së llogarive. Ndersa OPU-të mund të marrin një rol në rritje për qeverisjen dhe menaxhimin e sistemeve ujitëse dhe kulluese në nivele terciare dhe sekondare, bashkitë duhet të jenë përgjegjëse për menaxhimin/mbikqyrjen financiare për një periudhe afat gjatë në të ardhmen.

4. Ndarja e kostove fikse dhe kostove variable të sistemeve ujitëse dhe kulluese

Kostot fikse të ujitjes përfshijnë koston për mirëmbajtjen rutinë dhe dëmtimet e rastit të sistemit, kostot për zyrën dhe pagesën e stafit. Sistemet e ujitjes dhe kullimit dhe zhvillimi i tyre rrisin mundësitë ekonomike në zonë si dhe vlerën e tokës. Të gjithë pronaret e tokave brenda zonës potencialisht të ujitshme dhe kulluese do të paguajnë Tarifën Vjetore të Ujitjes për të mbuluar këto kosto. Pagesa e kësaj tarife nga një numur i madh i pronareve të tokave do të ulë koston për person. Përderisa kostot fikse do të mbulojnë tashmë nga kjo tarifë, kostoja e ndryshueshme e shërbimit të ujitjes së ofruar faktikisht për ata që ujitin do të jetë shumë më e ulët se aktualisht. Kjo do të inkurajojë më shumë fermerë për të ujitur.

5. Mbulimi i pjeseshëm i koston të kullimit

Kur të jenë identifikuar përfituesit direkt të kullimit, pritët që ata të paguajnë një tarifë për shërbimin e kullimit. Përfituesit indirekt të kullimit, të cilët nuk mund të identifikohen, nuk do të paguajnë tarifë. Pjesët e tjera të koston të kullimit do të mbulojnë nga buxheti i shtetit.

6. Arritja e mirëmbajtjes së plotë për sigurimin e qëndrueshmërisë dhe produktivitetit

Nuk ka objektiv më të rëndësishëm se sa arritja e mirëmbajtjes së plotë të infrastrukturës së ujitjes, kullimit, digave dhe rezervuarve dhe veprave të mbrojtjes nga përmbytjet. Kjo do të sigurojë qëndrueshmëri dhe efektivitetin e investimeve në infrastrukturë, produktivitetin e bujqësisë së ujitëshme dhe bizneseve të tjera rurale, dhe mbrojtjen e njerëzve dhe pronës.

7. Investime adekuate në mbrojtjen nga përmbytjet

Qeveria duhet të përgatisë një plan që të mundësojë investime optimale në infrastrukturën e mbrojtjes nga përmbytjet dhe mirëmbajtjen e saj me qëllim që të mbrojë vendin nga përmbytjet, të cilat po ndodhin gjithnjë e më shpesh, janë më të mëdha dhe të shpërndara në zona të ndryshme. Duhet të identifikohen dhe mund të jenë të nevojshme edhe sigurimet nga përmbytjet për disa lloje biznesesh.

8.2 Financimi i rehabilitimit, modernizimit dhe menaxhimit të ujitjes

Rehabilitimi dhe modernizimi i ujitjes

Kostoja totale e rehabilitimit të infrastrukturës së ujitjes, e vlerësuar nga MBZHRAU shkon në rreth 248 milion USD.

Menaxhimi i ujitjes

Siç është përmendur më sipër në seksionin 7, kostoja e përvitshme rutinë e shërbimit të ujitjes në nivel të kanaleve terciare dhe sekondare do të paguhet nga kombinimi i dy tarifave. Tarifa bazë e

ujitjes do të mbulojë kostot fikse çdo vit, pavarësisht rreshjeve të atij viti (mirëmbajtje e kanaleve dhe strukturave, zyra, stafi). Është e nevojshme të sigurohet rekrutimi i stafit me kualifikimin e duhur, të zhvillohen inventiva dhe ndoshta edhe bonuse për performancën me cilësi të lartë të punës, dhe kombinime optimale të ndihmës nga shteti me investimet e përdoruesve të ujit.

Bashkia do të marrë të gjitha masat që të grumbulloje tarifën bazë të ujitjes prej të gjithë pronareve të tokave brenda zonës potencialisht të ujtëshme. Ndërsa tarifa e shërbimit të ujitjes do të mbulojë kostot variabël të sigurimit faktik të ujit për ujitje, për fermerët që kanë një marrëveshje shërbimi me Njësinë e Ujitjes dhe Kullimit të bashkisë.

Për ata, të cilët ujin faktikisht do të kërkohet të bëjnë edhe pagesën për tarifën e shërbimit të ujitjes, siç është rënë dakort përpara se t'u jepet shërbimi.

Kostoja e pastrimit të të kanaleve kryesorë të kullimit dhe kolektorëve do të paguhet nga buxheti i shtetit. Kostoja e pastrimit në fermë dhe kullimit të anësoreve do të mbulohet nga përfituesit e sistemit të kullimit.

Në nivel ferme, kostoja e përafërt e M&Sh vjetor të infrastruktures së ujitjes vlerësohet në rreth 20-50 USD për ha.

Tabela 8.1 tregon kostot e vlerësuara, të nevojshme për të zbatuar veprimtaritë në ujitje që janë të përfshira në këtë strategji. Po kështu, në tabelë përfshihen edhe veprimtari pa kosto të programuar në nënsektorët e ujitjes, kullimit, sigurisë së digave dhe mbrojtjes nga përmytjet.

Tabela 8.1 Kostot e vlerësuara për veprimtaritë e ujitjes

Veprimtaritë	Kosto e vlerësuar në USD
Ujitja dhe bujqësia	
I-1. Projektet në ujitje dhe bujqësi të implementohen në mënyrë paralele	
I-2. Fokusi në produktivitetin e fermave të vogla & agro-biznesin	
I-3. Konsolidimi i aktiviteteve në fermë	
I-4. Veprimtari kërkimi & zhvillimi për kultura bujqësore me vlerë të lartë, në përpunim dhe marketing	
Zhvillim	
I-5. Udhëzues për rehabilitimin & modernizimin me pjesëmarrje	8,000
I-6. Udhëzues për ndërtimin e sistemeve të reja me pjesëmarrje	
I-7. Përgatitja e Planit të Investimeve	10,000
I-8. Angazhimi i fondeve për Planin e Investimeve	
I-9. Përcaktimi i kostos të investimit që do të bashkëfinancohet nga fermerët	1 milion
I-10. OPU investojnë në rehabilitimin e kanaleve të treta.	
I-11. Kompletimi i rehabilitimit të infrastruktures ujitëse për 100 000 ha (vazhdim)	24 milion
I-12. Rehabilitimi i infrastruktures ujitëse për 140 000, përfshirë studim/projektim	164 milion

I-14. Zhvillimi i programit të modernizimit	16,000
I-15. Angazhimi i fondeve & zbatimi i modernizimit	9,600
I-16. Identifikimi & rehabilitimi i stacioneve të pompimit, për ujitje me ngritje mekanike të rreth 75 000 ha	60 milion
Aspekte rregullatore/mbikqyrje	
I-17. Miratimi i vendimeve për investime në ujitje	
I-18. Supervizioni i investimeve	
I-19. Monitorimi i punimeve civile të investimeve	
I-20. Udhëzues për Auditimin e Menaxhimit të Ujitjes	6,500
I-21. Udhëzues për Auditimin e Menaxh Ujitje për DUK	4,000
I-22. Zbatimi i Auditimit të Menaxhimit të Ujitjes çdo 2-vjet	500,000
Qeverisja e sistemit dhe institucionet	
I-23. Ndryshimet në nivel qendror & rajonal të MBZHRAU	8,000
I-24. Përgatitja e moduleve, krijimi OPU, statuti & rregull	8,000
I-25. Plani për krijimin e OPU	6,000
I-26. Rekrutimi & trainimi organizimi i ekipit të ujitjes	400,000
I-27. Marrja e firmave për krijimin e OPU	
I-28. Roli i kryepleqve para krijimit të OPU	
I-29. Përgatitja e udhëzuesit për TMU	8,000
I-30. Krijimi i OPU & GPU	640,000
I-31. Përgatitja & adaptimi i statutit për OPU	
I-32. Përgatitja & adaptimi e rregullores për OPU	
I-33. Bashkitë menaxhojnë sistemet ujitëse (sekondaret dhe sistemet e mesme&vogla)	
I-34. Bashkitë rekrutojnë stafet për Njësitë e Ujitjes	
I-35. Transferimi i pronësisë të kanaleve	
I-36. OPU të trainuara në ujitje, menaxh. & financë	80,000
I-37. E drejta e përdorimit e kanaleve sekondare/terciare transf.OPU	
I-38. E drejta e përdorimit e sistemeve të vogla transferohet në OPU	
I-39. Politikat e kushteve të heqjes se pronësisë/të drejtës së përdorimit	8,000
I-40. Drejtoritë e U&K ngrenë kapacitetet e Nj. U&K të bashkive	2 milion
I-41. Ndërhyrja me masa incentivuese/llogaridhënëse	
Menaxhimi	
I-42. Përfshirja e kritereve të performances në manualin e O&M	8,000
I-43. PShU & buxheti i përgatitur	
I-44. Udhëzuesi i PShU përgatitur	8,000
I-45. PShU bazuar mbi kërkesat për uje	
I-46. MBZHRAU synon sig.e fondeve për kerkime U&K	
I-47. Instalimi i mjeteve matëse të ujit	80,000
I-48. Trainim për zgjidhjen e konflikteve	4,000
Financimi	
I-49. Politika për pagimin e kostove fikse & variabël	
I-50. Përgatitja e Udhëzuesit të buxhetit bazuar në nevojat & PShU	4,000

I-51. Buxhetet & PShU përgatitur	
I-52. Bashkitë grumbullojnë kostot fikse të ujitjes	
I-53. Procedura të reja për pagesën e tarifës & depozitat	
I-54. Politika për pagimin e shërbimit të ofruar e miratuar	
Ndërtimi i kapaciteteve	
I-55. 12 module trainimi të përgatitur	
I-56. Trainimi i dhënë DUK & Nj. Ujitjes&K & OPU	
I-57. Trainime shtesë përg.& dhënë tek DUK	
I-58. Konsultime menaxh. për Pl. e Përmirësimit të Ujitjes	600,000
I-59. Auditimi i Menaxhimit të Ujitjes i kryer	200,000
I-60. Udhëzues për PPP i përgatitur & mundësitë e identifikuar	4,000
I-61. Krijimi i Njësisë së Ngritjes së Kapaciteteve	
Totali	253.6 milion USD

8.3 Financimi i rehabilitimit dhe modernizimit të sistemeve të kullimit

Rehabilitimi dhe modernizimi i sistemeve të kullimit

Kostoja e vlerësuar për kthimin e infrastruktures së kullimit në funksion të plotë (pa përfshirë mirembajtjen ciklike vjetore dhe funksionimin e hidrovoreve) shkon 56.3 milion USD. Kjo është detajuar në Tabelen 8.2.

Tabela 8.2. Kosto për rikthimin e sistemit kullues në funksionalitet të plotë

Heqja e 18 milion m ³ aluvione rrjeti i kanaleve kullues	25.7 milion USD
Heqja e 2 milion m ³ aluvione prej kanaleve të ujrave të lartë	2.8 milion USD
Rehabilitimi i 14 hidrovoreve në ultësirën perendimore të vendit	15.8 milion USD
Sistemi kullimit dhe ndërtimi i hidrovoreve të rinj në Maliq&Torroviçë	12 milion USD
TOTAL	56.3 milion USD

Tabela 8.3 tregon kostot e vlerësuara për t'u mbuluar nga buxheti dhe donatorë për të implementuar veprimtaritë për kullimin që janë të përfshira në këtë strategji.

Tabela 8.3 Kostot e vlerësuara për veprimtaritë për kullimin

Aktivitetet	Kosto e përafërt në USD
Zhvillimi	
D-1. Plan për financimin dhe Rehabilitimin e 14 hidrovoreve dhe rikonstruksionin e rrjete kulluese të tokave torfike Torroviçë e Maliq	27.8 milion
D-2. Vlerësimi i nevojave për rritjen e kapacitetit të kullimit	80,000
D-3. E njëjta sasi se aluvioneve që vijnë me atë që hiqen	
Menaxhimi	
D-4. Vlerësimi i cilësisë së kullimit & bërja e udhëzuesit	100,000
D-5. Vlerësim i stafit, paisjeve të nevojshme për kullimin	4,000
D-6. Angazhimi i fondeve për kullimin	

D-7. Kulluesit e pastruar nga DUK& bashkitë&OPU-të	28.5 milion
Financimi	
D-8. Analizimi i nevojave për subvencione	8,000
D-9. Kulluesit e tretë anash parcelave pastruar prej OPU	
D-10. OPU/OK paguajnë pjesërisht pastrimin e kolektorëve & kanaleve kryesore kullues	
D-11. Identifikimi i përfituesve nga kullimi	8,000
D-12. Identifikimi i shërbimit të kullimit që do paguhet nga shteti	8,000
Ndërtimi i kapaciteteve	
D-13. Trainimi i kullimit i përgatitur & ofruar	24,000
Totali:	56.53

8.4 Financimi i rehabilitimit dhe modernizimit të digave dhe rezervuarve

Nga vlerësimet e bëra, rezulton se rehabilitimi i 410 digave kushton rreth 120 milion USD, të ndara në:

- 104.4 milion USD për rehabilitimin dhe modernizimin e 300 digave, për garantimin e burimit ujqor dhe rritjen e sigurisë së tyre;
- 7.2 milion USD për garantimin e sigurisë së 40 digave;
- 8.4 milion USD për punime rikonstruktuese e përshtatëse, për abandonimin e 70 digave.

Tabela 8.4 tregon kostot e vlerësuara për t'u mbuluar nga buxheti dhe donatorë për të implementuar veprimtaritë për modernizimin e digave dhe rezervuarve, që janë të përfshira në këtë strategji.

Tabela 8.4 Kostot e vlerësuara për veprimtaritë për sigurinë e digave

Veprimtaria	Kosto e përafërt në USD
Rregullimet	
DR-1. Zgjidhja e çështjeve teknike dhe jo-teknike	
DR-2. Politika mbi rregullat e sigurisë së digave	
DR-3. Siguria e digave ka autoritetin/përgjegjësinë	
DR-4. Inventari i të gjitha digave & rezervuarve/studime fisibiliteti	10 milion
DR-5. Përcaktuar detyrat e rregull. e sig. të digave	8,000
DR-6. Adoptuar sistemi i raportimit të rezikut të digave	5,000
Rregullimet/marrëveshjet institucionale dhe financimi	
DR-7. Forcimi i procedurave të sigurisë së digave	50,000
DR-8. Rregullore mbi sigurinë e digave	5,000
DR-9. Kriteret e lejuara për transferimin e menaxhimit të digave	8,000
Funksionet dhe autoriteti i njësisë mbikqyrëse	
DR-10. Norma & standarde të reja përc. për sig. digave	10,000
DR-11. SSD jepet autoritet për miratimin e digave	8,000
DR-12. Inspektim periodik i digave prej SSD	100,000
DR-13. Një palë e tretë asiston në inspektim	1,000

DR-14. Mobilizimi i stafit të nevojshëm	
DR-15. SSD ka autoritetin të miratohet përmirësimin e digave	5,000
Rehabilitimi dhe modernizimi	
DR-16. Udhëzues për nevojat paraprake të rehab. digave	12,000
DR-17. Udhëzues për vleresimit paraprak të modernizimit të digave	12,000
Ndërtimi i kapaciteteve	
DR-18. Regulloret për pronarët & përdoruesit e digave	8,000
DR-19. Përgatitja e manualeve & moduleve të trainimit	12,000
DR-20. Manuale/module për regulloret e sig. së digave	12,000
DR-21. Trainim për stafin e ASD & pronarët e digave	20,000
Totali (përfshirë kostot e rehabilitimit të 410 digave)	130.2 milion USD

8.5 Financimi i mbrojtjes nga përmbytjet

Kostoja e përgjithshme e vlerësuar për rehabilitimin dhe ndërtimin e veprave të mbrojtjes nga përmbytjet të nevojshme shkon në **166** milion USD. Tabela 8.5 paraqet koston e detajuar.

Tabela 8.5 Kosto e investimeve prioritare të mbrojtjes nga përmbytjet

1. Studim fizibiliteti dhe projekt zbatimi për infrastrukturen e mbrojtjes nga përmbytja në lumenjte Erzen-Ishem, Shkumbin, Seman dhe Vjose në konteskin: **\$ 6.9 milion USD**
  2. Hartimi i Projektidesë perfundimtare dhe projektit të zbatimit për mbrojtjen nga përmbytja në zonen në nënShkodrës duke konsideruar edhe lundrimin në Lumin Buna: **\$ 5.5 milion USD**
  3. Rehabilitimi/rikonstruksioni i argjinaturave mbrojtëse në të dy anet e lumit Mat nga Ura e Zogut në grykederdhje: **\$ 10.6 milion USD**
  4. Ndërtimi/rikonstruksioni i infrastruktures së mbrojtjes nga përmbytja përgjatë lumenjeve Drin, Buna dhe zonen e nënShkodrës për mbrojtjen nga përmbytja në rreth 12 000 ha tokë bujqësore e zona urbane si dhe sistemin e shtratit të lumit Buna për të mundësuar lundrimin në këto lum: **\$ 81 milion USD**
  5. Ndërtimi/rikonstruksioni i argjinaturave mbrojtëse përgjatë lumenjeve kryesore në pjesën e ultësirës perëndimore për të minimizuar rrezikun e përmbytjeve në rreth 100 000 ha: **\$ 62 milion USD**
- TOTALI** **\$166 milion USD**

Rehabilitimi dhe modernizimi do të jetë një përpjekje e kushtueshme që do të kërkojë kohë dhe asistencë financiare nga institucionet ndërkombëtare. Vlerësimi i nevojave dhe studimet e fisibilitetit janë të nevojshme për rehabilitimin ose rikonstruksionin e veprave të mbrojtjes nga përmbytjet. Investimet për paralajmërimin nga përmbytjet dhe strategjitë për reagimin në kohë do të kërkojnë rekrutime të stafit të duhur dhe trajnime lidhur me ekspertizën dhe aftësimin e tyre.

Tabela 8.6 tregon kostot e vlerësuara për t'u mbuluar nga buxheti dhe donatorë për të implementuar veprimtaritë e mbrojtjes nga përmbytjet dhe reagimit, që janë të përfshira në këtë strategji.

Tabela 8.6 Kostot e vlerësuara për veprimtaritë e mbrojtjes nga përmbytjet

Veprimtaria	Kosto e përafërt
Qasja e menaxhimit të integruar të baseneve lumore	
FP-1. Politika të solidaritetit për mbrojtjen nga përmbytjet	
Zhvillimi strukturor	
FP-2. Inventari i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet	40,000
FP-3. Vlerësimi i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet	300,000
FP-4. Identifikim i strukturave të mbrojtjes nga përmbytjet që janë të nevojshme	14,000
FP-5. Rregullore mbi standartet e ndërtimit	4,000
FP-6. Angazhimi i fondeve për të bërë studime fisibiliteti & projekte	14,000
FP-7. Ndertimi i strukturave mbrojtëse nga përmbytjet ku janë prioritet	98.5 milion
FP-8. Rehabilitim/rikonstruksion i strukturave me risk të lartë	67.5 milion
FP-9. Politika për ndërtimin e argjinaturave & pendëve tërthore	
FP-10. Sigurimi dhe shpërndarja e barrierave mbrojtëse nga përmbytjet	10 milion
FP-11. Planifikimi & financimi i mbrojtjes bregdetare	100 milion
Financimi	
FP-12. Plan financimi për investimet në mbrojtjen nga përmbytjet	8,000
FP-13. Studimi i investimeve në kullim & mbrojtje përmbytjet	70,000
FP-14. Përgatitja e Planeve të Mbrojtjes nga Përmbytjet	400,000
TOTALI	\$ 276,850

Si përfundim, kostoja totale e vlerësuar e rehabilitimit dhe modernizimit të infrastrukturës së ujitjes, kullimit, mbrojtjes nga përmbytjet dhe siguria e digave është në total 717 milion USD.

Prioritete kryesore janë vazhdimi i rehabilitimit të infrastrukturës së ujitjes, rehabilitimi dhe rritja e sigurisë së digave, pastrimi i kanaleve kryesore dhe sekondare kullues, rehabilitimi i 14 hidrovorëve dhe veprave të mbrojtjes nga përmbytjet si dhe kryerja e studimeve përkatëse të fisibilitetit/projekteve të zbatimit. Sidoqoftë, asnjë nga këto investime nuk do të jenë efektive, nëse nuk sigurohet mirëmbajtja e nevojshme dhe shfrytëzimi i përshtatshëm nga institucione dhe praktika menaxhimi efektive. Kjo nënvizon edhe nevojën për reforma institucionale dhe ngritjen e kapaciteteve.

9. Mobilizimi i resurseve për mbështetjen e kësaj strategjie

Me qëllim që të implementohet kjo strategji, qeveria shqiptare nuk do të jetë në gjendje të sigurojë financim të mjaftueshëm vetëm nga burimet e veta. Qeveria duhet të synojë sigurimin e fondeve të mjaftueshme, të cilat kërkohen për buxhetin e stafit, mirëmbajtjes dhe aktivitetet rutinë aq sa është e mundur. Por, ajo do të ketë nevojë të kërkojë fonde për nevoja të mëdha për

investimet në rehabilitim, modernizim dhe zhvillim të infrastruktures të sistemit të ujitjes dhe kullimit dhe veprave të mbrojtjes nga përmbytjet. Ajo do të ketë nevojë të kërkojë grante ose hua prej institucioneve financiare ose donatoreve bilateral për asistencë teknike dhe ndërtim kapacitetesh për çështje të tilla si vlerësime, rekomandime, metodologji, teknologji moderne si dhe plane për menaxhimin, reagimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet.